

**Universitat
de Lleida**

TREBALL FINAL DE MÀSTER

L'educació emocional i els infants de CRAE

Eva Labrador Cuadrado 47691760-H

Màster en Psicopedagogia

Treball Final de Màster

Mª Jesús Agulló

Facultat de Ciències de l'Educació

Universitat de Lleida

12 de juny de 2012

Màster en Psicopedagogia

Resum del Treball de Final de Màster

Autora: Eva Labrador Cuadrado

Títol: L'educació emocional i els infants de CRAE

Títol Anglès: Emotional education and CRAE youngsters

PARAULES CLAU (català i anglès)

Educació emocional, competències emocionals, necessitats emocionals, acolliment residencial, desenvolupament evolutiu, tercera infància, projecte d'educació emocional, CRAE.

Emotional education, emotional competences, emotional needs, residential care, evolving development, third childhood, emotional educational project, CRAE.

ABSTRACT (100-150 paraules, català i anglès)

Actualment, les Administracions públiques han de donar resposta i atendre a les necessitats bàsiques dels infants que resideixen en un CRAE. Entre aquestes necessitats cal destacar les socioemocionals, que contribueixen al desenvolupament emocional dels infants. Aquest estudi es basa amb una recerca educativa a partir d'un marc teòric i una part empírica. La fonamentació teòrica justifica la necessitat de dissenyar un projecte d'educació emocional dirigit a infants entre 8 i 12 anys que resideixen en un CRAE. La part empírica consta del disseny d'un projecte d'educació emocional que treballarà les competències emocionals a partir de cinc blocs: la consciència emocional, la regulació emocional, l'autonomia personal, la competència social i les habilitats de vida per al benestar. La finalitat educativa del projecte és confirmar que els infants augmentaran el seu benestar emocional.

Nowadays, public administrations must reply and attend the basic needs of the youngsters that reside in a CRAE. Socio emotional needs must be highlighted; these needs contribute to the emotional development of the youngsters. This study is based in an educational research using a theoretical and empirical approach. The theoretical proposal justifies the need of designing an emotional educational project addressed to youngsters between eight and twelve years old that inhabit in a CRAE. The empirical approach consists of a design of an emotional educational project that will work on the emotional competences based in five blocks: emotional conscience, emotional regulation, personal autonomy, social competences and life skills of the welfare. The educational aim of the project is to prove that youngsters will increase their emotional welfare.

Agraïments

El Treball Final de Màster ha estat una experiència meravellosa plena d'aprenentatges tant en l'àmbit personal com professional. Per aquest motiu, necessito agrair a totes les persones que m'heu ajudat a fer aquest treball, perquè sense vosaltres no hagués estat possible.

En primer lloc, vull agrair la meva tutora de la Universitat, M. Jesús Agulló, per orientar-me i guiar-me en els moments més difícils, per donar-me suport en la presa de decisions i en la gestió de conflictes. A més, agrair-li el temps que ha dedicat a revisar i orientar la meva tasca per tal de millorar aquest treball, així com la seva comprensió i afecte.

En segon lloc, m'agradaria agrair a les meves companyes de la Universitat per donar-me el seu port en els moments més difícil i mostrar-me el seu entusiasme i esperança.

Per últim, agrair a la meva família que m'han donat forces per seguir endavant. Gràcies per donar-me el vostre suport incondicional, acompanyar-me en tots els moments i estimar-me.

ÍNDIX

INTRODUCCIÓ	3
MARC TEÒRIC	
1. L'educació emocional	4
1.1. Evolució històrica de l'educació emocional	4
1.2. Característiques de l'educació emocional	6
1.3. Les competències emocionals de l'educació emocional	9
1.4. Conceptualització de les emocions	14
1.5. El processament cerebral de les emocions	17
2. Els infants de CRAE	20
2.1. Evolució històrica de la protecció a la infància	20
2.2. Infants desemparats	22
2.3. Mesures de protecció dels infants i adolescents desemparats	23
2.4. Característiques dels infants de CRAE	27
2.5. Les necessitats dels infants de CRAE	30
2.6. Els factors de protecció i resiliència dels infants que resideixen en un CRAE	41
3. El desenvolupament evolutiu de la tercera infància	46
3.1. Evolució de les teories psicològiques	46
3.2. El desenvolupament evolutiu i l'aprenentatge de la tercera infància	50
3.4. El desenvolupament afectiu i emocional de la tercera infància	54
4. L'educació emocional, infants i CRAE	60
4.1. Els infants de la tercera infància que resideixen en un CRAE i l'educació emocional.	60
4.2. Projectes que s'han implementat per millorar les necessitats emocionals dels infants de CRAE	65
PART EMPÍRICA	
3. Mostra	68
4. Disseny	68

5. Tècniques de recollida de dades	69
6. Procediments	70
7. Implementació	71
7.1. Continguts.....	71
7.2. Objectius.....	72
7.3. Estratègies, tècniques i dinàmiques d'intervenció.....	73
7.4. La metodologia.....	74
7.5. Avaluació	74
8. Consideracions finals	75
BIBLIOGRAFIA.....	77
ANNEXOS.....	83
Annex 1. Instruments de l'avaluació inicial	84
Annex 2. Instruments de l'avaluació de procés	88
Annex 3. Instruments d'avaluació final	91
Annex 4. Sessions i activitats	99
Annex 5. Activitat 2: bingo!.....	122
Annex 6. Activitat 3: la granota	126
Annex 7. Activitat 4: les imatges	127
Annex 8. Activitat 5: el Tro	128
Annex 9. Activitat 6: un dia a l'estable	130
Annex 10. Activitat 9: el joc del quadrat	131
Annex 11. Activitat 10: aiqueguai	132
Annex 12. Activitat 11: siguem creatius	134
Annex 13. Activitat 12: la vida al CRAE	135
Annex 14. Principis ètics i pedagògics del projecte	136
Annex 15. Les bones pràctiques dels professionals	137

INTRODUCCIÓ

Aquest Treball Final de Màster es basa amb el disseny d'una recerca educativa envers l'educació emocional i els infants de 6 a 12 anys que resideixen en un CRAE (Centre Residencial d'Acció Educativa).

El treball està dividit en dues parts. La primera part és una fonamentació teòrica envers l'educació emocional, les característiques dels infants de CRAE, les teories del desenvolupament en la tercera infància i l'educació emocional dels infants que estan en la tercera infància i resideixen en un CRAE. La segona part, es desenvolupa la part empírica sobre el disseny d'un projecte d'educació emocional dirigit a infants de 8 a 12 anys que resideixen en un CRAE.

Pel que fa a la cerca del Marc teòric, en primer lloc, és fonamental per situar el lector conèixer l'evolució de l'educació emocional i les seves característiques, les competències que pretén desenvolupar l'educació emocional, així com el marc conceptual i el processament de les emocions. En segon lloc, és important aprofundir envers l'evolució històrica de la protecció a la infància, les mesures de protecció quan es dona una situació de maltractament o bé quan no es cobreixen les necessitats bàsiques dels infants, així com els factors de protecció i de resiliència dels infants deseparats. En tercer lloc, es duu a terme un recull de les diferents teories psicològiques i el desenvolupament evolutiu, afectiu i emocionals dels infants de la tercera infància. Finalment, s'unifiquen tots els apartats anteriors per fonamentar la necessitat de dissenyar, implementar i avaluar projectes d'educació emocional en un CRAE.

La segona part tracta sobre el disseny empíric d'un projecte d'educació emocional pels infants de 8 a 12 anys que resideixen a les Llars Infantils Torre Vicens de la ciutat de Lleida, gestionades per l'Administració pública. El projecte està fonamentat amb tota la recerca teòrica i pretén que els infants puguin adquirir eines i estratègies per desenvolupar les diverses competències emocionals i millorar així el seu benestar emocional. D'aquesta forma es dona resposta a les necessitats dels infants que resideixen en un CRAE. En primer lloc, es formula la hipòtesi, es delimita la mostra, el disseny, els procediments i les tècniques de recollida de dades. En segon lloc, es desenvolupa la intervenció amb els objectius, continguts, la metodologia, les estratègies i l'avaluació del projecte. Finalment, es desenvolupen les conclusions del disseny de la recerca educativa.

MARC TEÒRIC

1. L'educació emocional

Aquest apartat engloba el marc conceptual de l'educació emocional. En primer lloc, es fa un breu resum de l'evolució de l'educació emocional al llarg del temps i els diferents autors i teories que han contribuït a l'educació emocional. En segon lloc, es desenvolupen les característiques de l'educació emocional, incloent la definició del concepte, la metodologia i les estratègies per treballar l'educació emocional. En tercer lloc, es desglossen els cinc blocs de les competències que treballa l'educació emocional. En quart lloc, s'exposa el marc conceptual de les emocions. Per concloure, es fa una síntesi envers el processament mental de les emocions.

1.1. Evolució històrica de l'educació emocional

Seguint Bisquerra (2009 i 2003) la preocupació per l'educació emocional comença a principis del segle XX amb els **moviments de la renovació pedagògica** (l'escola activa, l'educació progressiva...) que proposaven una educació al llarg de la vida posant èmfasi a l'afectivitat dels alumnes. Cal fer una especial referència a l'escola nova perquè proposa que l'educació ha de donar resposta al desenvolupament integral (física, mental i socioemocional) de l'infant.

A mitjans del segle XX els promotors de la **psicologia humanista** com **Allport** (1930), **Maslow** (1943) i **Rogers** (1939) amb el *counseling* i la **psicoteràpia** posen interès en l'emoció, fet que repercuteix significativament a l'educació emocional. Actualment, la psicoteràpia és una teràpia emocional que es focalitza en els trastorns emocionals com: l'ansietat, l'estrès, la depressió i les fòbies, o les emocions negatives. No obstant, la psicoteràpia es pot emprar de forma preventiva en l'educació emocional per generar emocions positives.

Durant els anys 70 sorgeix la **teoria psicològica** que promou l'educació afectiva, la prevenció i el desenvolupament personal que va ser impulsada pels autors: Ivey i Alschuler (1973), Mosher i Sprinthall (1971), i Cottingham (1972).

La teoria de les emocions és un fonament per a l'educació emocional. Comença amb els **inicis científics** de la biologia moderna amb **Darwin** (1809-1882). Per una banda, sorgeixen els **seguidors darwinistes** amb **Tomkins** (1984), Ekman (1978) i Zajonc (1984) que segueixen un enfocament biològic de la resposta psicofisiològica de les emocions. Per una altra banda, la **tradició cognitiva** de Arnold (1960), **Lazarus** (1991), Frijda (1993) i Scherer (1993) posa especial interès en l'avaluació activa de la

resposta emocional. En canvi, Izard (1979) i Plutchik (1984) recullen plantejament biològics i els integren des d'una perspectiva cognitiva. Al mateix temps, sorgeix el **construccionisme social** que es centra en les emocions fruit de les construccions socials i culturals. Els autors que promouen aquesta teoria són **Averill** (1980), **Harré** (1996) i **Kemper** (1981).

Durant els anys 90 apareix la teoria del moviment de l'autoestima i l'autoconcepte que són bàsiques per a les competències emocionals, i que també pretén treballar l'educació emocional. Autors com: **Alcántara** (1990), **Branden** (1989), **Steiner** (1995) entre d'altres impulsen aquest concepte. **L'educació moral de Köhlberg** (1992) també es relaciona amb l'educació emocional atès que aquesta ha de tenir en compte els principis ètics i morals.

L'any 1996 es crea l'**informe Delors** que exposa els quatre pilars de l'educació: aprendre a conèixer, a saber fer, a conviure amb els altres i ser. Els dos últims pilars són els que contribueixen a fonamentar l'educació emocional. A més, l'informe fa referència a l'adquisició de competències que s'han de desenvolupar al llarg de la vida perquè d'aquesta forma es dona resposta a l'educació integral.

A banda d'això, també sorgeix la teoria de les **intel·ligències múltiples de Gardner** (1995) amb especial atenció per a l'educació emocional, la intel·ligència emocional. La intel·ligència emocional engloba la interpersonal i la intrapersonal. D'una banda, la intel·ligència *interpersonal*: és aquella que permet a les persones relacionar-se amb els altres de forma productiva, resoldre conflictes i liderar, així com tenir la capacitat de comprendre a les altres persones. D'altra banda, la intel·ligència *intrapersonal*: és la capacitat de formar-se un model d'un mateix i utilitzar-lo per interactuar al llarg de la vida. Més tard, **Sternberg** (2000) amplia la teoria de les intel·ligències múltiples i proposa un canvi de perspectiva en relació amb la intel·ligència.

Simultàniament, sorgeix el moviment de les habilitats socials o competències socioemocionals que és un antecedent clau per a l'educació emocional promoguda pels autors **Goldstein** (1989), **Monjas** (1993), **Paula** (2000) i **Segura** (1999).

Poc abans, **Salovey i Mayer** (1990) creen la teoria de la **intel·ligència emocional**, un aspecte clau per a l'educació emocional i que engloba: la percepció emocional, la facilitació personal del pensament, la comprensió emocional i la regulació emocional. Aquesta teoria va ser difosa anys més tard per **Goleman** (1995) que defineix la intel·ligència emocional com la capacitat dels éssers humans per identificar el seu estat emocional (consciència emocional) i el dels altres, així com de regular i gestionar

les pròpies emocions. Per tant, els conceptes de consciència i regulació emocional són bàsics per a les competències socials.

Val la pena dir, que les **aportacions de la neurociència** difoses per Damasio (1996) i LeDoux (1999) han comportat la coneixença del processament de les emocions al cervell. Actualment, amb les aportacions de la psiconeuroimmunologia de Ader (2007) s'ha demostrat que les emocions positives reforcen el sistema immunitari.

Altrament, les **investigacions** que han dut a terme: **Arglyle** (1987), Diener (1993), Fordyce (2004) i Myers (1993) entre d'altres, sobre **el benestar subjectiu** arriben a la conclusió que les persones busquen el benestar emocional. Els factors que influeixen en aquest benestar són interns i interpretables per la persona. En aquest sentit, amb el benestar es relaciona el concepte de **fluir** (*flow*) o experiència òptima creat per **Csikszentmihaly** (1997). Aquest concepte fa referència a aquells sentiments d'alegria o felicitat que es produeixen a partir d'experiències que produeixen benestar.

Al segle XXI sorgeix **la psicologia positiva** promoguda per **Seligman** (2000) i que proporciona un nou enfocament en l'educació emocional. La psicologia positiva proposa un canvi de paradigma i es centra l'estudi de les emocions positives per augmentar el benestar emocional i la felicitat. Els fonaments bàsics són: l'optimisme, la resiliència, les experiències *flow*, la felicitat/benestar, la creativitat, l'humor o diversió i la intel·ligència emocional (Alpízar i Salas 2010).

A tall de recapitulació, existeix un ventall molt ampli amb diferents referents i fonamentacions teòriques amb les quals es basen les competències emocionals que treballa l'educació emocional.

1.2. Característiques de l'educació emocional

Pel que fa al **concepte d'educació emocional**, tal i com s'ha esmentat poc abans a l'apartat anterior, "L'evolució històrica de l'educació emocional", l'educació emocional promou el desenvolupament, l'aprenentatge i l'adquisició de les competències emocionals. Aquestes competències es defineixen més tard al següent apartat: "Les competències emocionals de l'educació emocional".

Seguint els autors Bisquerra i Pérez (2012: 1) defineixen l'educació emocional com "*el procés educatiu que té com a objectiu el desenvolupament de competències emocionals. És un procés que s'inicia des de la primera infància i està present al llarg de tota la vida*". Per tant, és un procés educatiu continu i permanent que

permet desenvolupar les competències emocionals per millorar el benestar integral de la persona (personal, social, físic, intel·lectual, moral i emocional).

En aquest sentit, l'educació emocional comprèn diferents aspectes com: la intel·ligència emocional, l'afectivitat, les aportacions de la neurociència, les competències socials tradicionals, l'autoestima, les emocions positives, el *fluir*, i les investigacions sobre el benestar i la psicologia positiva. Aquesta educació es pot donar tant a l'educació formal, no formal i informal. És a dir, l'educació emocional permet proporcionar competències emocionals bàsiques per desenvolupar-se en el món.

És per això, que els programes d'educació emocional han de treballar algunes competències bàsiques com per exemple: la consciència i regulació emocional, les habilitats socioemocionals, la promoció del benestar subjectiu i les experiències *flow*, així com també promoure els principis ètics i morals. Aquests programes han d'incloure la motivació perquè els participants puguin continuar desenvolupant les competències emocionals una vegada hagi finalitzat el projecte i per promocionar l'aprenentatge al llarg de la vida. Per tant, l'educació emocional ha de promoure una actitud positiva envers la vida per millorar el benestar subjectiu i social de la persona a partir de: desenvolupar l'autoestima i les habilitats socials, de les experiències realistes d'un mateix, a través d'experiències *flow*, de l'adquisició d'estratègies per a la prevenció i resolució de conflictes, la comunicació afectiva i efectiva, i la presa de decisions (Bisquerra, 2009). És a dir, els projectes d'educació emocional han de desenvolupar les competències emocionals i crear processos de reflexió sobre les pròpies emocions i les dels altres. A més, ha d'intervenir en diferents contextos com per exemple: l'escola, les organitzacions, la família, els mitjans sociocomunitaris (persones en risc d'exclusió social) i la salut. L'adquisició de les competències emocionals en aquests contextos permet a les persones regular les seves emocions d'una forma eficient, mantenir relacions positives amb les altres persones i gestionar la seva vida per augmentar la seva felicitat.

A banda d'això, l'educació emocional s'ha de treballar amb una **metodologia** concreta. Per tant, l'educació emocional s'ha de basar amb una metodologia pràctica a partir de dinàmiques de grup i el treball cooperatiu. Aquest aprenentatge ha de ser pràctic perquè els coneixements han de partir de les experiències i vivències prèvies. A més, ha de tenir en compte el nivell evolutiu i la maduració personal. Les dinàmiques han de promocionar la participació i han de crear situacions de tercers persones. Només

quan hi hagi un clima de confiança es pot convidar als usuaris perquè exposin de forma voluntària les seves experiències emocionals (Bisquerra, 2009).

S'ha de tenir en compte, que l'educació emocional es pot treballar amb diferents **estratègies i instruments**. Hi ha diferents autors que recullen diferents eines per treballar l'educació emocional. És per això, que s'ha efectuat un recull de diferents autors per recopilar les següents estratègies:

Autor	Estratègia
Bisquerra (2003, 2009 i 2011)	<ul style="list-style-type: none"> - Expressió artística (música, plàstica, cine, dansa i ball, la literatura, el teatre, l'esport...) - Relaxació, meditació i introspecció, respiració, control físic i corporal. - Reestructuració cognitiva, introspecció i tècniques de meditació. - Massatges per enfortir els vincles afectius. - Crear experiències <i>flow</i> (fluir). - Promocionar les experiències positives per adquirir emocions positives. - Treballar les habilitats socials: <i>role-playing</i>, fantasia guiada o imaginació emotiva, escultura, <i>video-fòrum</i>, debats... - L'expressió i consciència emocional . - Psicoteràpies: activitats amb animals que creen un entorn afectiu i càlid, musicoteràpia, arteteràpia...
Gustems i Carnicer (2004) i Lacárcel (2003)	<ul style="list-style-type: none"> - Musicoteràpia.
Enríquez, Ramos i Redondo (2012)	<ul style="list-style-type: none"> - Realitzar exercici físic. - Expressió corporal. - Mindfulness.
Alpízar i Salas (2010)	<p>Experimentar emocions positives a partir: del sentit de l'humor, l'optimisme, la creativitat i les experiències de benestar i fluir.</p>
Jiménez, J.M; Martínez i R; Mata (2013)	<ul style="list-style-type: none"> - Explicar contes. - Utilitzar els jocs. - Activitats artístiques o manuals (dibuix, titelles, disfresses, pintura, cares amb expressions...).

	<ul style="list-style-type: none"> - Diaris personals (història de vida). - Expressió plàstica i manual.
Vallés i Vallés (2003)	<ul style="list-style-type: none"> - Resolució de problemes. - Contacte o suport social. - Distracció cognitiva. - Autocontrol. - Autoafirmació positiva.
<p><i>Taula 1: Estratègies i instruments per treballar l'educació emocional. (Font d'elaboració pròpia).</i></p>	

A tall de recapitulació, els programes d'educació emocional han de promoure l'aprenentatge de les competències emocionals mitjançant la pràctica i amb unes estratègies que motivin a la persona. Aquest fet permet que una vegada s'hagi finalitzat el projecte sigui la pròpia persona qui busqui els recursos necessaris per seguir desenvolupant aquestes competències.

1.3. Les competències emocionals de l'educació emocional

En relació amb el concepte de competència emocional esmentat a l'apartat anterior, "Les característiques de l'educació emocional", es comentava que l'educació emocional és un procés educatiu permanent i continu. En aquest sentit, el seu objectiu és aconseguir que les persones desenvolupin competències emocionals al llarg de la vida. Algunes d'aquestes competències es basen en la intel·ligència emocional, però poden integrar un marc teòric o conceptual més ampli. Les competències emocionals són el conjunt de: capacitats, habilitats, coneixements i destreses per comprendre, expressar i regular les pròpies emocions d'una forma eficaç i eficient alhora que promouen el benestar personal i social (Bisquerra i Pérez, 2007; Bisquerra, 2009 i Bisquerra, 2011). És a dir, l'educació emocional és un procés al llarg de la vida que fomenta l'adquisició de competències emocionals perquè les persones puguin augmentar el seu benestar personal i social.

Aquestes competències que formen la intel·ligència emocional i que treballa l'educació emocional es desenvolupen en 5 blocs: la consciència emocional, la regulació emocional, l'autonomia personal, la competència social i les habilitats de vida per al benestar. A continuació, seguint Bisquerra (2009) s'expliquen els trets més característics de cada competència emocional.

La consciència emocional: la consciència emocional és el primer pas per poder passar a les altres competències. És la capacitat per prendre consciència, identificar i posar nom a les pròpies emocions. Al mateix temps, s'ha d'utilitzar un vocabulari emocional adequat per expressar les emocions en un context concret. Es tracta de l'autoobservació i el reconeixement de les emocions, així com comprendre a partir de l'empatia les causes i conseqüències d'una emoció pròpia i en relació amb les altres persones. A més, permet prendre consciència de la interacció entre emoció, cognició i comportament, ja que l'emoció i el comportament es pot regular mitjançant la cognició. En definitiva, comporta adquirir les següents microcompetències:

- *Presença de consciència de les emocions:* és la capacitat per detectar i identificar els propis sentiments i emocions.
- *Posar nom a les emocions:* és l'eficàcia per utilitzar un vocabulari emocional adequat per expressar les emocions en un context cultural concret.
- *Comprendre les emocions dels altres:* és la capacitat per percebre i sintonitzar amb les emocions i vivències de les altres persones.
- *Prendre consciència de la interacció entre emoció, cognició i comportament:* l'emoció i el comportament es poden regular mitjançant la cognició.

La regulació emocional: és la capacitat per utilitzar les emocions de forma adequada i prendre consciència de la interacció entre emoció, cognició i comportament. Treballa la tolerància a la frustració, el control de les emocions negatives per autogenerar emocions positives i les estratègies de control emocional. Aquesta competència està composta per les següents microcompetències:

- *Expressió emocional:* comporta l'hàbit d'expressar les emocions de forma adequada, així com l'habilitat de comprendre l'estat intern emocional ja sigui d'un mateix o en relació amb les altres persones.
- *Regular les emocions i sentiments:* comporta regular les emocions com la impulsivitat, la ira, la violència, les conductes de risc i la tolerància a la frustració per prevenir emocions negatives com l'estrès, l'ansietat i la depressió. A més, és la capacitat que té la persona per generar recompenses.
- *Habilitats d'afrontament:* és l'habilitat per afrontar les emocions que es generen de les situacions conflictives i que impliquen estratègies d'autoregulació.

- *Competència per autogenerar emocions positives* i gaudir de la vida autogestionant el benestar emocional.

Es recomana començar a treballar les emocions com: la ira, la por, la tristesa, la vergonya, la timidesa, la culpabilitat, l'alegria, l'enveja, l'amor...Algunes tècniques que es poden emprar són la relaxació, la meditació i la respiració.

L'autonomia emocional: és la capacitat d'autogestionar-se un mateix. Per aquest motiu, és important mantenir l'equilibri entre la independència i la dependència per adquirir autonomia personal. Aquesta competència inclou les següents microcompetències:

- *Autoestima:* consisteix a tenir una imatge positiva d'un mateix. L'autoestima és la construcció i representació que fem de nosaltres mateixos en relació amb les habilitats i capacitats personals, i que pot estar influïda per percepcions internes i externes a la persona (Martínez, 1997). L'autoestima és la percepció que cada persona té de si mateixa, de les seves capacitats i habilitats personals (Carreras et al., 1997).
- *Automotivació:* implicar-se en les activitats personals, socials, professionals i de temps de lleure per donar sentit a la vida.
- *Autoeficàcia emocional:* la percepció que té un mateix de generar emocions positives i ser capaç de relacionar-se amb altres persones i actuar d'acord als seus valors. És a dir, és l'habilitat que té una persona per aconseguir els seus objectius i conèixer i regular les emocions.
- *Responsabilitat:* capacitat per respondre dels actes propis i en la presa de decisions.
- *Actitud positiva:* capacitat per adoptar una actitud positiva davant la vida.
- *Anàlisi crític de les normes socials:* capacitat per avaluar els missatges socials, culturals i dels mitjans de comunicació respecte a les normes socials i els comportaments personals.
- *Resiliència:* capacitat per vèncer les adversitats de la vida.

La competència social: és aquella competència que permet mantenir una bona relació amb les altres persones, és a dir, implica mantenir una bona relació interpersonal amb les altres persones. Inclou les següents microcompetències:

- *Les habilitats socials bàsiques:* entre aquestes habilitats destaquen l'empatia, l'assertivitat i l'escolta activa.
  - o Empatia: percebre com està l'altra persona, entendre, captar i sensibilitzar-se amb les seves emocions. És a dir, comprendre i sintonitzar amb l'estat intern dels altres.
  - o Escolta empàtica: és la capacitat d'escoltar atentament i amb atenció a una altra persona, interessar-se per l'altre, respectar els ritmes i silencis de la comunicació. Aquest fet comporta comprendre el missatge que ha enviat l'altra persona, fet que implica que aquesta es senti escoltada. Significa posar-se amb sintonia amb l'altra persona i anar més enllà de les paraules.
  - o Assertivitat: és l'equilibri entre la passivitat i l'agressivitat pel que fa al comportament d'una persona. És la capacitat de respectar, expressar i defensar els propis drets, opinions o sentiments, respectant els de l'altra persona. És una habilitat que permet fer front a les pressions que puguin realitzar els grups.
- *Respectar els drets de les altres persones.*
- *Utilitzar una comunicació receptiva i expressiva* per comprendre els missatges que envien les altres persones, així com expressar els propis sentiments i pensaments. S'ha de transmetre als altres comprensió a partir de la comunicació verbal i no verbal.
- *Compartir emocions* de forma simultània i des d'una perspectiva asimètrica.
- *Compartir experiències, cooperar* i ser amable amb les altres persones.
- *Capacitat per gestionar situacions emocionals:* és l'habilitat que comporta regular les emocions dels altres.
- *Prevenició i resolució de conflictes:* és la capacitat per gestionar els conflictes socials o interpersonals. És a dir, identificar i prevenir un conflicte avaluant els riscos i recursos, així com negociar o mediar per resoldre el problema tenint en compte els sentiments de les altres persones.

Segons Segura (2005) per resoldre els conflictes també es poden desenvolupar les habilitats cognitives o els diferents tipus de pensaments: causal, conseqüencial, alternatiu, perspectiva, mitjans-fi i crític.

- *Pensament causal*: capacitat per saber definir un problema i detectar les causes que han ocasionat aquest problema.
- *Pensament alternatiu*: capacitat per detectar les diverses solucions a un problema.
- *Pensament conseqüencial*: capacitat per preveure les conseqüències dels propis actes.
- *Pensament de perspectiva*: la capacitat de percebre l'estat emocional de l'altra persona.
- *Pensament mitjans-fi*: capacitat per establir uns objectius i buscar els mitjans necessaris per abastar-los.
- *Pensament crític*: capacitat per veure les coses de forma objectiva.

Habilitats per a la vida i el benestar emocional: aquesta competència es basa en els comportaments, les habilitats, actituds i valors que permeten afrontar els diferents reptes amb responsabilitat. En aquest sentit, permeten organitzar la vida d'una forma equilibrada a partir d'experiències que produeixen benestar. Aquestes experiències s'han de construir mitjançant una actitud positiva i conscient. Aquesta competència engloba les següents microcompetències:

- *Establir objectius d'adaptació*: és la capacitat per establir objectius realistes i positius a curt i a llarg termini.
- *Prendre decisions*: és la capacitat que té la persona per prendre decisions responsables en les diferents àrees de la seva vida (família, amics, treball...), tenint en compte els aspectes ètics, socials i de seguretat.
- *Buscar ajuda i recursos*: és la capacitat per accedir i buscar suport als recursos necessaris.
- *Ciutadania activa, participativa, crítica, responsable i compromesa* a partir dels valors, principis, i els drets i deures socials i personals.
- *Benestar emocional*: és l'actitud de benestar personal i social en tots els camps de la persona (emocional, subjectiu, personal i psicològic).

- *Fluir*: buscar experiències de benestar i de satisfacció que permeten una millor realització de les tasques habituals on es perd per la noció i el temps, i es dirigeix tota l'atenció a l'activitat en si mateixa.

En conclusió, l'educació emocional ha d'anar encaminada a fomentar el procés d'aprenentatge d'aquestes competències perquè les persones puguin adquirir una actitud positiva. Les persones han de poder buscar l'equilibri entre l'èxit i el fracàs, però sempre valorant l'èxit. A més, les competències permeten regular la impulsivitat, augmentar el benestar i la resiliència. Així mateix, comporten el reconeixement, expressió i autoregulació de les emocions. En aquest mateix sentit, augmenten la capacitat per superar les dificultats i frustracions i fomenten la presa de decisions. Desenvolupar les competències emocionals implica que les persones mostrin empatia, una bona autoestima, motivació, interès i il·lusió per la vida. En definitiva, comporta que les persones puguin millorar la seva satisfacció personal i el seu benestar en els diferents àmbits de la vida (familiar, de parella, les relacions socials...).

1.4. Conceptualització de les emocions

Seguint Bisquerra (2009: 20) s'entén per emoció com *“un estat complex de l'organisme caracteritzat per una excitació o pertorbació que predisposa a l'acció”*. Les emocions es poden produir, per una banda, a partir d'un esdeveniment o d'un estímul intern o extern que es pot donar de forma conscient o inconscient. Per una altra banda, es poden esdevenir fruit de la interacció amb les altres persones.

El mecanisme de valoració és l'encarregat de valorar els diferents estímuls o esdeveniments positius o negatius, ja sigui de forma conscient o inconscient, que arriben a través dels sentits per activar una resposta emocional. Segons Bisquerra (2009) aquesta resposta emocional s'identifica amb aquests tres components: neurofisiològic, comportamental i cognitiu.

El component neurofisiològic: són aquelles respostes emocionals involuntàries de l'organisme i que la persona no pot controlar com per exemple: sudoració, taquicàrdia, hipertensió... L'educació emocional ha de posar atenció en l'aplicació de tècniques de relaxació, respiració, control físic i corporal. Les emocions s'inicien al cervell concretament al Sistema Nerviós Central.

El component comportamental: coincideix amb l'expressió emocional i la manifestació externa d'una emoció. L'educació emocional ha d'incidir en el treball de les habilitats socials, l'expressió de les emocions i l'entrenament emocional.

El component cognitiu: és l'experiència emocional des del punt de vista subjectiu del fet, és la presa de consciència de la reacció psicofisiològica i cognitiva de l'emoció, és el sentiment. L'educació emocional ha d'anar encaminada a treballar la reestructuració cognitiva, la introspecció i les tècniques de meditació entre d'altres.

Per tant, davant d'un estímul o esdeveniment es posa en marxa el mecanisme de valoració i s'activa una triple resposta emocional: neurofisiològica, comportamental i cognitiva que predisposa a l'acció motivant la conducta de la persona. És per això, que les emocions tenen una funció motivacional i adaptativa de l'individu amb l'entorn, aporten informació sobre els estímuls externs i ajuden a prendre decisions, fet que assegura la supervivència de les persones. En aquest sentit, les emocions tenen una dimensió social que permet la comunicació i la interrelació amb els altres. Cal destacar també, que tenen una funció important en el desenvolupament personal, i que a partir d'experiències positives que té la persona afavoreixen al benestar emocional o subjectiu. D'aquesta manera, es pot afirmar que les emocions positives són l'essència del benestar (Bisquerra, 2009).

Així doncs, per entendre les diferents funcions s'ha de conèixer l'estructura interna que configuren les emocions. Per tant, per reconèixer les emocions és important saber com s'agrupen i s'organitzen. Actualment no hi ha un referent teòric acceptat pel que fa a l'estructuració de les emocions, però Bisquerra (2009) fa una classificació psicopedagògica que ha d'emprar l'educació emocional:

- **Emocions bàsiques:** ira, por, tristesa, alegria, amor, fàstic, sorpresa i vergonya.
- **Emocions positives:** són aquelles que es produeixen al valorar un fet que permet avançar a una persona cap al benestar i els objectius desitjats. Entre aquestes emocions es troben: l'alegria (entusiasme, eufòria, excitació, diversió, plaer, delit, èxtasi, alleugeriment, humor, gratificació, satisfacció i caprici), l'amor (afecte, tendresa, simpatia, empatia, acceptació, cordialitat, confiança, amabilitat, afinitat, respecte, devoció, adoració, interès, cordialitat, àgape, veneració, enamorament i gratitud) i la felicitat (goig, tranquil·litat, pau interior, placidesa, satisfacció, benestar i serenitat.)
- **Emocions negatives:** són emocions que es produeixen per un fet que la persona valora de forma negativa respecte als seus objectius. Entre aquestes emocions es troben les primàries i les socials.

- *Emocions primàries*: la ira (ràbia, còlera, odi, fúria, indignació, ressentiment, aversió, exasperació, tensió, excitació, agitació, animadversió, irritabilitat, hostilitat, violència, enuig, gelosia, enveja, impotència, rebuig, ressentiment i antipatia), la por (temor, horror, pànic, terror, espasmodic, desassossec, ensurt, fòbia), la tristesa (depressió, frustració, decepció, afiliació, pena, mal, desconsol, pessimisme, melancolia, autocompassió, soledat, desgana, disgust i preocupació), fàstic (aversió, repugnància, rebuig i menyspreu) i l'ansietat (angoixa, desesperació, inquietud, estrès, preocupació, anhel, neguit, consternació i nerviosisme).
- *Emocions socials*: vergonya, culpabilitat, gelosia, enveja, indignació, menyspreu, simpatia, orgull, gratitud i admiració.
- **Emocions ambigües**: són les emocions que poden ser agradables o desagradables depenent de les circumstàncies. Entre aquestes es troben: la sorpresa (sobresalt, desconcert, confusió, perplexitat, admiració, inquietud, impaciència), l'esperança (es tracta de témer el pitjor, però s'anhela millorar), i la compassió (sentir-se afectat pel sofriment de l'altre i desitjar ajudar-lo. És a dir: l'empatia/simpatia).
- **Emocions estètiques**: són aquelles emocions que s'experimenten fruit d'una experiència emocional davant de qualsevol tipus de bellesa (fenòmens naturals, la naturalesa o obres d'art entre d'altres). Són experiències positives que es transmeten a través de l'art o bé experiències compensatòries d'emocions negatives a positives.

S'ha de tenir en compte, que a través de l'educació emocional les persones poden aprendre a valorar els esdeveniments per tal de relativitzar els impactes negatius que poden produir. També pot incidir en els components de l'emoció: neurofisiològic (aplicant tècniques de relaxació, respiració, i control físic i corporal), comportamental (a partir de les habilitats socials, l'expressió de les emocions i entrenament emocional) i cognitiu (reestructuració cognitiva, la introspecció i tècniques de meditació). Per tant, les persones poden regular la predisposició a l'acció per transmetre respostes adaptades a cada situació i moment.

Actualment, el concepte d'emoció es fa servir com un sinònim de sentiment, però són conceptes que s'han de diferenciar. Per un costat, el sentiment és un estat d'ànim format per un alt component cognitiu i mental que es pot esdevenir després d'una

emoció, però amb menys implicació fisiològica. D'altra banda, l'emoció és una resposta fisiològica que emet el cos davant d'un estímul concret i s'origina una resposta afectiva ràpida, espontània, automàtica i inconscient (Vallés i Vallés, 2003). Per tant, l'estat afectiu és molt més complex que l'estat emocional perquè és més estable i estructurat. El sentiment és més estable perquè persisteix en el temps, prepara una resposta que el cos ha de pensar i elaborar d'una forma conscient. S'ha de tenir en compte, que les emocions es treballen a partir d'estratègies corporals, en canvi, els sentiments es treballen amb estratègies cognitives i racionals (Güell, 2010).

1.5. El processament cerebral de les emocions

Com s'ha esmentat en el punt anterior, les emocions influeixen en els processos mentals, i per tant, en l'aprenentatge. Per aquest motiu, és important conèixer el funcionament del processament emocional del cervell.

Les emocions es processen a través del sistema nerviós. Aquest es pot dividir en el Sistema Nerviós Central (SNC) format: per l'encèfal i la medulla espinal, i el Sistema Nerviós Perifèric (SNP) que està constituït pels nervis que es difonen per tot el cos. Aquest es pot dividir en SNP Autònom (funciona independentment de la voluntat de la persona), i Somàtic (que permet el moviment de les parts del cos). El SNP Autònom està format pel sistema nerviós simpàtic (té la funció d'excitació davant de situacions perilloses), i el sistema nerviós parasimpàtic (funciona amb els estats de calma i relaxació). El sistema nerviós que s'encarrega de les emocions és el SNC. Les estructures cerebrals que s'encarreguen de gestionar el processament de la informació emocional són el sistema límbic i el còrtex cerebral o neocòrtex, concretament el tàlem, l'hipotàlem, l'amígdala i el tronc encefàlic (Bisquerra, 2009).

Seguint Güell (2010) i Bisquerra (2009) les emocions es processen de la següent manera. D'una banda, les emocions es situen en el **sistema límbic** que són el conjunt de neurones que estan constituïdes pel: *tàlem, l'hipotàlem, l'amígdala i l'hipocamp*. Aquest sistema pot actuar autònomament, però està coordinat i connectat amb l'escorça cerebral. A més, és l'encarregat d'analitzar la informació que prové dels sentits depenent si aquest pot representar un perill o un benefici per a la persona. Després, una vegada ha valorat la informació el tàlem passa la informació a l'amígdala que està connectada a l'hipocamp -la memòria emocional o episòdica fruit de l'experiència, detecta la perillositat dels estímuls-, que dona les ordres al cos perquè s'apropi o s'allunyi de l'estímul depenent de la seva perillositat.

Alhora, l'amígdala està lligada al neocòrtex i a l'hipotàlem que s'encarrega de coordinar la informació per donar les ordres als músculs perquè aquests actuïn. Per tant, l'amígdala és la responsable de donar la resposta adient a l'estímul. Aquest funcionament és inconscient, i per tant, quan hi ha pertorbació emocional s'obstaculitzen les habilitats intel·lectuals com pot ser la capacitat d'aprenentatge.

Per una altra banda, el sistema límbic està separat pel cos callós amb el **neocòrtex o l'escorça cerebral**. Aquesta és la part intel·ligent del cervell i està implicada amb els estats emocionals positius i negatius.

L'escorça cerebral es pot dividir en dos parts: l'hemisferi cerebral dret i l'hemisferi cerebral esquerre. *L'hemisferi cerebral dret* processa la informació emocional i genera les emocions. En canvi, *l'hemisferi cerebral esquerre* interpreta les emocions que ha generat l'hemisferi dret. És a dir, l'hemisferi dret es relaciona amb els afectes positius, i l'hemisferi esquerre es relaciona amb els afectes negatius.

L'escorça també controla i regula la percepció, la cognició, la consciència i la memòria a curt i llarg termini. S'encarrega de la presa de decisions i avalua les conseqüències futures. Està implicada en el control emocional mitjançant les àrees prefrontals que transmeten ordres a l'amígdala mitjançant circuits neuronals de doble direcció o influència mútua.

Els passos que produeix el neocòrtex són els següents: l'estímul arriba al tàlem a través dels sentits i aquest envia la informació a l'amígdala. Aquesta a través de la memòria emocional de l'hipocamp investiga si la informació és perillosa o no, i al mateix temps, envia la informació al neocòrtex. El neocòrtex avalua la informació -mitjançant la raó i la memòria-, per decidir una resposta per enviar-la a l'amígdala, alhora que aquesta la torna a enviar a l'hipotàlem. Tot seguit, l'hipotàlem activa el cos perquè reproduïxi la decisió de l'amígdala.

El sistema límbic està relacionat amb el neocòrtex perquè aquest també es responsabilitza d'experiències que s'emmagatzemen a la memòria emocional. En aquest sentit, el neocòrtex també intervé en el procés de resposta emocional en relació amb la presa de decisions morals, la regulació de les emocions que poden aportar o no beneficis al cos, i la consciència plena de les emocions. Cal destacar, que mitjançant l'educació i l'experiència el neocòrtex pot manar davant del sistema límbic i analitzar les respostes més adequades i beneficioses per a la persona. No obstant, les respostes que proporciona el neocòrtex es poden veure influenciades per diferents

variables que depenen de l'estat general del mateix, com per exemple el cansament i l'estrès...i en aquests casos, de forma inconscient, pot manar el sistema límbic.

En última instància, l'emoció és la resposta a un determinat estímul i entre aquests dos fets es desenvolupa al cervell tot un procés fisiològic. Penfield (1950) ja va descobrir que totes les experiències van acompanyades d'emocions que queden gravades al cervell (Mallart, 2002). És per això, que mitjançant l'educació emocional el cervell pot adquirir eines i estratègies per donar una resposta emocional que comporta estar amb equilibri i concordança amb les altres persones. Per tant, l'educació emocional permet que hi hagi un equilibri -ja sigui de forma conscient o inconscient-, dels circuits neurològics. És a dir, un equilibri entre el sistema límbic i el neocòrtex (Vallés i Vallés, 2003).

2. Els infants de CRAE

Aquest apartat tracta de la situació que viuen els infants que resideixen en un CRAE. En primer lloc, es fa un breu resum sobre l'evolució històrica de la protecció a la infància per tal de situar el lector en el marc de protecció a la infància. En segon lloc, es descriu la situació que viuen els infants que han de ser separats de la seva família, i quan es declara una situació de desemparament, fet que suposa separar l'infant del seu nucli familiar i aplicar-li una mesura de protecció. En tercer lloc, es desenvolupen les diferents mesures de protecció i es concreta amb la mesura d'acolliment en centre, concretament en un CRAE. En quart lloc, es defineixen les necessitats bàsiques de la infància, que han de cobrir els centres residencials, així com les necessitats que es deriven d'aquelles situacions de maltractament i les específiques que es produeixen a causa de la separació de l'infant del seu nucli familiar. Finalment, es desenvolupen els factors de resiliència i de protecció que han de promoure els centres residencials.

2.1. Evolució històrica de la protecció a la infància

A finals del segle XX es comença a desenvolupar un especial interès per la protecció dels infants amb la convenció dels Drets dels Infants. Aquesta convenció l'emet l'Assemblea General de les Nacions Unides el dia 20 de novembre del 1989, reconegut com el dia Internacional dels Drets dels Infants (Marzo, 2009). Aquesta Convenció obliga els estats que la ratifiquen a crear mesures i mecanismes perquè es respectin els drets (civils, polítics, econòmics, socials i culturals) dels infants i perquè siguin efectius en cada territori. És llavors, quan es reconeix un tracte especial cap a l'infant com a subjecte actiu de drets i deures, i no solament com a objecte passiu de drets que cal protegir (Marzo, 2009).

D'aquesta manera quan sorgeix l'Estat del Benestar es promou la protecció dels col·lectius més vulnerables o en risc d'exclusió social. Per aquest motiu, entre els anys 1985 i 1990 sorgeixen diverses normatives en matèria de protecció dels infants i adolescents. La llei més actual és la LDOIA (la Llei 14/2010, del 27 de maig, dels Drets i les Oportunitats en la Infància i l'Adolescència). Aquesta estableix un marc que regula la prevenció, la participació, l'atenció i la protecció dels infants i adolescents. A més, promociona el benestar personal i social, alhora que garanteix l'exercici dels drets i de les responsabilitats dels infants i adolescents, amb la finalitat d'afavorir el seu desenvolupament i benestar integral (Llei 14/2010, del 27 de maig, Títol I, Article 1).

Segons la LDOIA la Generalitat de Catalunya amb la seva corresponent legislació té la responsabilitat de defensar els drets dels infants i adolescents i de vetllar per l'interès i

el benestar de tot aquest col·lectiu. L'organisme que s'encarrega actualment a Catalunya de la protecció d'infants i/o d'adolescents és el Departament de Benestar i Família i la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (DGAIA), la qual assumeix la plena competència en protecció d'infants i/o d'adolescents. Des del Departament de Benestar Social i Família s'articulen diversos serveis per prevenir les situacions de risc i protegir els infants i/o adolescents. La seva finalitat és augmentar la participació dels infants i/o adolescents com a ciutadans, així com impulsar actuacions que promocienin el seu benestar i la seva qualitat de vida.

S'entén que un infant està en situació de risc social quan el desenvolupament i el benestar de l'infant i/o l'adolescent es veuen limitats o perjudicats per qualsevol circumstància personal, social o familiar, si els progenitors o guardadors no assumeixen o no poden exercir completament les seves responsabilitats (Llei 14/2010, del 27 de maig, Títol V, Capítol III). Aquesta situació de risc es produeix a causa de les dificultats que mostren els progenitors per cobrir les necessitats bàsiques dels infants i/o adolescents. Ara bé, les situacions de risc no sempre arriben a la gravetat que comporten a una situació de desemparament (separar l'infant del seu nucli familiar), ja que l'administració ha de tenir en compte els indicadors de risc i de protecció familiars (Balsells 2009).

Cal destacar, que el recurs més important i natural per als infants i adolescents és la família, però la Generalitat de Catalunya té l'obligació de protegir-los quan sorgeixen situacions de maltractament, negligència o abandonament per part dels progenitors o per qualsevol altra persona (Balsells, 2009). Actualment, segons la DGAIA (2007) s'entén per maltractament "*quan qualsevol persona, institució o la mateixa societat, per acció, omissió o tracte negligent no accidental, priva l'infant o l'adolescent dels seus drets i del seu benestar, amenaça o interfereix en el seu desenvolupament físic, psíquic i social*". En l'apartat següent, "les conseqüències del maltractament en els infants", s'aprofundeix sobre el maltractament i els seus efectes.

En definitiva, la Generalitat de Catalunya ha de protegir els infants quan el seu desenvolupament es veu afectat. Per una banda, ha de prevenir i protegir els infants de les situacions de risc que no requereixen separar l'infant de la seva família. Per una altra banda, ha de protegir els infants i declarar una situació de desemparament, sempre que sigui convenient separar l'infant del seu nucli familiar i dur a terme una mesura de protecció.

2.2. Infants desemparats

Com s'ha comentat en l'apartat anterior, "L'evolució històrica de la protecció a la infància", des del Departament de Benestar Social i Família s'articulen diversos serveis per prevenir les situacions de risc i protegir els infants i adolescents mitjançant diversos procediments. Seguint l'autor de Paúl (2009) els serveis socials s'estructuren en un sistema de protecció que configura els serveis socials de base que formen part dels Equips Bàsics d'Atenció Social Primària (EBASP) i els serveis socials especialitzats que conforma l'Equip d'Atenció a la Infància i Adolescència (EAIA).

Pel que fa a l'EBASP, s'encarrega del seguiment i intervenció de les situacions de risc lleu o moderat. Si mitjançant les intervencions el cas no millora, o bé és una situació de risc elevat, es deriva el cas a l'EAIA. Aquest valora la situació i decideix si és una situació de desemparament, o bé la situació de risc que pot millorar. Si la situació de risc pot millorar s'estableix un compromís socioeducatiu amb la família amb una durada màxima d'un any. Si la situació no millora es declara una situació de desemparament i es separa l'infant del nucli familiar.

Per tant, l'element essencial per decidir si és una situació de risc o desemparament és la necessitat o no de separació de l'infant i/o l'adolescent del nucli familiar. Aquesta separació no sempre vindrà donada per la gravetat de la situació o maltractament, sinó de la valoració conjunta amb els factors de risc i de protecció.

La DGAIA és el mecanisme que s'encarrega de resoldre administrativament la suspensió provisional dels drets inherents als pares, d'assumir les funcions tutelars dels infants i aplicar una mesura de protecció.

És per això, que la Generalitat de Catalunya mitjançant el desemparament assumeix la tutela i guarda dels infants de forma provisional i separa a l'infant del nucli familiar, i se li aplica una mesura de protecció. Cal destacar, que de forma paral·lela l'EAIA duu a terme un treball intensiu amb la família perquè l'infant pugui tornar el més aviat possible al seu entorn familiar.

La LDOIA (2010) exposa que "*un infant i/o adolescent desemparat és aquell que es troba en una situació en què li manquen els elements bàsics per al seu desenvolupament integral de la personalitat, sempre que per a llur protecció efectiva calgui aplicar una mesura que impliqui la separació del nucli familiar*". Segons aquesta llei (Capítol III, Article 103), és una situació de desemparament quan:

- Manquen les persones a les quals per llei correspon l'exercir de les funcions de guarda, o no les poden exercir de forma adequada, i incompleixen els deures de protecció per a la guarda dels infants i/o adolescents.
- L'infant i/o l'adolescent presenta signes de maltractaments físics, maltractament prenatal, psíquics o emocionals, abandonament, negligència o desatenció, abusos sexuals, maltractament prenatal, i d'altres (inducció a la mendicitat, delinqüència, prostitució i explotació).
- El trastorn o l'alteració psíquica, o la drogodependència dels progenitors, o dels titulars de la tutela o de la guarda repercuteixi greument en el desenvolupament de l'infant i/o l'adolescent.
- Subministrar a l'infant o l'adolescent drogues, estupefaents o qualsevol altra substància psicotròpica o tòxica, per les persones a les quals correspon la guarda, o per altres persones amb coneixement i tolerància.
- Es desatén físicament, psíquicament o emocionalment de forma greu o cronificada a l'infant i/o adolescent.
- La violència masclista o l'existència de circumstàncies en l'entorn sociofamiliar de l'infant i/o adolescent, quan perjudiquin greument el seu desenvolupament.
- L'obstaculització pels progenitors o dels titulars de la tutela o de la guarda de les actuacions d'investigació o comprovació, o la falta de col·laboració, quan aquest comportament posi en perill la seguretat de l'infant o l'adolescent, i també la negativa dels progenitors o els titulars de la tutela o de la guarda a participar en l'execució de les mesures adoptades en situacions de risc, si això comporta la persistència, la cronificació o l'agreujament d'aquestes situacions.
- Les situacions de risc que pel nombre, evolució, persistència o agreujament determinin la privació a l'infant i/o l'adolescent dels elements bàsics per al desenvolupament integral de la personalitat.
- L'existència objectiva d'altres factors que impossibilitin el desenvolupament integral de l'infant i/o adolescent.

2.3. Mesures de protecció dels infants i adolescents desemparats

Una vegada es declara el desemparament la DGAIA ha d'establir una mesura de protecció, com pot ser: l'acolliment familiar simple o permanent ja sigui en família extensa o aliena, l'acolliment en una Unitat Convivencial d'Acció Educativa (UCAE),

l'acolliment preadoptiu, les mesures de transició a la vida adulta i d'autonomia personal, l'acolliment en un centre públic o concertat ja sigui en un Centre Residencial d'Educció Intensiva (CREI), un Centre d'Acollida (CA) o bé un CRAE, així com qualsevol altra mesura educativa, assistencial o terapèutica aconsellable a les circumstàncies personals de cada infant o adolescent. A continuació, es desenvolupen totes les mesures d'acolliment, però aquest treball es centra en els infants i adolescents que estan acollits en un CRAE i que es desenvolupa més endavant a l'apartat següent "Les característiques dels infants de CRAE" (Llei DLOIA, Títol V, Capítol II, 2010 i DGAIA, 2007).

L'acolliment familiar consisteix a confiar l'infant i/o adolescent a una persona o família. Aquestes persones són qui exerceixen la guarda i assumeixen l'obligació de cobrir les necessitats bàsiques, així com d'educar i d'oferir una formació integral a l'infant. És a dir, l'infant és acollit per una persona o una família que pugui suplir de forma temporal el nucli familiar natural de l'infant i/o l'adolescent. L'entitat competent té l'obligació de supervisar aquesta tasca i proporcionar l'ajuda i l'assessorament necessari per a la família. Dins dels acolliments familiars es poden trobar l'acolliment simple o permanent en família aliena o extensa:

- **L'acolliment familiar simple** s'ha d'acordar si es preveu que el desemparament és transitori, i pot tenir diferents modalitats, tipologia i durada. Entre aquests es poden trobar l'acolliment d'urgència (que pot tenir una durada màxima de 6 mesos), l'acolliment de curta durada (que pot tenir una durada màxima d'1 any), i l'acolliment de llarga durada (que pot tenir una durada màxima de 2 anys).
- **L'acolliment familiar permanent** s'acorda quan es preveu que el desemparament és definitiu, i no és possible la reunificació familiar (que l'infant torni al seu nucli familiar), o bé no es considera favorable per a l'interès de l'infant o de l'adolescent, o quan l'aplicació de l'acolliment preadoptiu no és possible.

L'acolliment permanent i simple es pot constituir en una família aliena o en la família extensa de l'infant i/o adolescent.

- **L'acolliment en familiar aliena** és aquell que s'acorda amb persones o famílies que no tenen cap vincle de parentiu per consanguinitat o afinitat amb l'infant o l'adolescent.

- **L'Acolliment en família extensa** és aquell que hi ha una relació de parentiu (consanguinitat o afinitat) entre la persona acollidora o un dels membres de la família acollidora, o bé hagi conviscut amb l'infant en els darrers dos anys.

L'acolliment familiar professionalitzat en UCAE l'exerceixen persones prèviament seleccionades i qualificades per la seva titulació, formació i experiència en l'àmbit de la infància i l'adolescència. L'acolliment es pot acordar pel que fa a infants i/o adolescents amb diversitat funcional, grups de germans i altres amb dificultats especials o amb necessitats educatives especials.

L'acolliment de caps de setmana i vacances es produeix mitjançant les famílies col·laboradores. És un tipus d'acolliment per a infants majors de nou anys, els quals estan ingressats en centres residencials i necessiten gaudir d'un ambient familiar. L'infant conviu en una família col·laboradora durant els caps de setmana i les vacances escolars. Aquest acolliment s'allargarà el període de temps que es consideri beneficiós per a l'infant.

L'acolliment preadoptiu es duu a terme quan no es possible la reunificació familiar de l'infant o adolescent amb la seva família d'origen, i es considera que el més favorable al seu interès sigui la plena integració en una altra família mitjançant l'adopció. També es pot donar quan els progenitors o titulars de la tutela sol·licitin a l'entitat pública l'abandonament dels seus drets i deures. Aquest acolliment és el pas previ a l'adopció i s'acorda sempre administrativament (amb independència de si els progenitors donen o no el seu consentiment). Quan es constitueix l'adopció s'efectua mitjançant una resolució judicial que reconeix els mateixos drets de filiació. En els cas dels infants sempre s'ha d'escoltar la seva opinió i en els adolescents és necessari el seu consentiment.

Les mesures de transició a la vida adulta i a l'autonomia personal es constitueixen quan no és possible la reunificació familiar de l'adolescent amb la seva família d'origen, ni cap altra alternativa familiar o es preveu que l'adolescent estigui en una situació de risc d'exclusió social quan compleixi els 18 anys. Aquesta mesura va dirigida a adolescents majors de 16 anys per afavorir la transició a la vida adulta. Es tracta d'acompanyar a l'adolescent perquè aquest es pugui inserir a l'entorn sociolaboral i pugui entrar a la vida adulta amb les millors garanties possibles.

L'acolliment en centre s'acorda quan es preveu que el desemparament o la necessitat de separació de l'infant i/o l'adolescent de la pròpia família siguin transitoris, i no ha estat possible o aconsellable l'acolliment per una persona o una família.

També, es pot aplicar quan, havent-hi els requisits per a l'acolliment preadoptiu, aquest no s'ha pogut constituir. L'acolliment consisteix a ingressar l'infant o l'adolescent en un centre públic o concertat adequat a les seves característiques, per tal que rebi l'atenció i l'educació necessàries. A continuació, es desglossen les funcions i característiques específiques dels diferents centres d'acolliment: el CA, el CREI i el CRAE (desglossat a l'apartat "Característiques dels infants de CRAE"), (Generalitat de Catalunya, 2015).

- **El Centre d'Acollida** és un centre residencial que atén de forma urgent a infants i joves de 0-18 anys que estan en alt risc social. Acull a infants i/o adolescents de forma immediata i transitòria mentre es realitza un diagnòstic de la situació familiar i es decideix quina mesura s'ha d'aplicar.
- **L'acolliment en un CREI** és un servei residencial d'estada limitada dirigit a adolescents i joves de dotze a divuit anys que presenten alteracions de la conducta, patologies mentals, discapacitats o diversitats funcionals que requereixen un sistema d'educació intensiva. Aquest acolliment ofereix una resposta educativa i assistencial a aquests adolescents mitjançant mesures estructurals de protecció per a la guarda i l'educació.

En síntesi, és important esmentar que l'acolliment familiar és la mesura més beneficiosa per a l'infant que ha de ser separat de manera temporal de la seva família pel que fa a un acolliment residencial. L'acolliment familiar proporciona un entorn protector, proper i càlid que comporta que l'infant i/o adolescent pugui establir relacions significatives amb adults de referència, i això li permet continuar integrat en la comunitat sense que existeixi una estigmatització social. Aquests aspectes són més difícils d'abordar en els centres, tot i que dependrà de les característiques i necessitats de cada infant i/o adolescent, de la seva situació particular i de l'interès superior d'aquest.

És per això, que la mesura d'acolliment familiar hauria de tenir preferència respecte de la mesura que comporta l'ingrés de l'infant i/o l'adolescent en un centre perquè és la mesura més beneficiosa per a aquest. A més, l'acolliment en família extensa sempre ha de tenir preferència davant dels altres acolliments perquè és la mesura que millor substitueix el nucli familiar primari quan es declara una situació de desemparament (Llei LDOIA, Títol V, Capítol II, Article 127).

No obstant, la vida i la dinàmica educativa dels centres segueixen unes pautes que s'assimilen el màxim possible a l'estructura familiar (Martín i Dávila, 2008).

2.4. Característiques dels infants de CRAE

Com s'ha comentat en l'apartat anterior, "Mesures de protecció dels infants i adolescents desemparats", el CRAE és un Centre Residencial d'Acció Educativa. És a dir, una mesura de protecció a la infància i a l'adolescència on s'ha declarat una situació de desemparament. El CRAE és un recurs alternatiu que té la funció d'oferir una atenció integral als infants i/o adolescents de forma transitòria a causa d'un medi familiar inexistent, deteriorat o amb greus dificultats per cobrir les seves necessitats bàsiques. Seguint l'autor Del Valle (2009) el CRAE té les següents funcions:

- Oferir una resposta immediata i transitòria d'acollida i de protecció a qualsevol infant i/o adolescent que estigui en situació de risc.
- Substituir les funcions familiars d'una forma transitòria.
- Exercir una funció educativa integral que necessiti l'infant i/o l'adolescent (recursos comunitaris, formació laboral...).
- Satisfer les necessitats bàsiques de l'infant i/o l'adolescent: alimentació, vestuari, allotjament, higiene, descans i lleure. Aquestes resten explicades a l'apartat de "Les necessitats dels infants de CRAE".
- Tenir cura de la salut física i psíquica de l'infant i/o l'adolescent.
- Dur a terme un estudi diagnòstic interdisciplinari de la situació de les necessitats de l'infant i/o adolescent acollit.
- Formular les propostes de mesura de protecció adients: retorn a la família biològica, acolliment familiar simple o preadoptiu, o acolliment en un centre residencial.
- Tractar a cada infant de forma individual d'acord a les seves necessitats, relacions i experiències de futur, així com respectar els seus drets. A més, l'atenció s'ha de centrar amb els infants i/o adolescents.
- Atendre a la salut (controls mèdics, educació...)
- Oferir integració social a partir de patrons similars a les persones que tenen la mateixa edat i viuen en un entorn familiar.
- Promocionar el desenvolupament, l'autonomia i la promoció dels infants i/o adolescents.
- Treballar i implicar a les famílies en relació amb els infants i/o adolescents.
- Proporcionar un entorn de seguretat i de protecció.

Seguint Balsells i Asinet (2000) hi ha diferents centres depenent de les característiques de l'infant com per exemple, els que atenen a diferents franges d'edat depenent del moment evolutiu dels infants (primera infància de 0-3 anys, infància i preadolescència de 4 a 12 anys, adolescents de 13 a 16 anys, joves de 16 a 18 anys i

centres d'edats diverses), els que atenen a grups de germans, els que atenen a infants amb disminucions, centres que s'especialitzen en salut mental i d'altres que atenen a menors embarassades o mares.

El centre pot ser de caire públic o privat, i ha d'estar integrat en un barri o una comunitat. Aquest s'ha d'adequar a les característiques de l'infant alhora que ha de permetre un tracte afectiu i una vida quotidiana personalitzada el més similar possible a una estructura familiar.

S'ha de tenir en compte, que quan un infant arriba a un centre se li assigna un tutor/a que haurà de dissenyar la intervenció educativa centrada en el menor anomenada PEI (Projecte Educatiu Individual) amb un termini màxim d'un mes. El tutor/a ha de detectar les necessitats (que es desenvolupen en l'apartat de "les necessitats dels infants de CRAE") dels cinc àmbits personals de l'infant: l'àmbit sociofamiliar, l'àmbit del desenvolupament emocional-relacional, l'àmbit d'aprenentatges i laboral, l'àmbit de la vida quotidiana i l'àmbit del desenvolupament físic (Rodríguez, 2002).

L'àmbit socio-familiar inclou la història de cada infant i/o adolescent i el motiu de l'ingrés al centre. S'especifica el coneixement que té l'infant de la seva situació actual i de les expectatives del seu futur. És a dir, es descriu la situació del seu nucli familiar i la relació de l'infant i/o adolescent amb aquest, així com el règim de trucades i de les visites dels familiars.

L'àmbit de desenvolupament emocional-relacional consta de la valoració i la descripció que fa l'infant i/o adolescent de si mateix, de les seves característiques individuals, del seu autoconcepte, de com es troba emocionalment, així com del seu desenvolupament psicosexual. Al mateix temps, s'especifica quin grau de responsabilitat té l'infant i es descriu el seu caràcter. Es fa un comentari sobre les relacions de l'infant amb les persones adultes i els seus companys/es, així com del seu grau d'autonomia emocional (si crea o no dependència amb altres persones). A més, s'exposa com reacciona l'infant i/o l'adolescent davant dels conflictes, si coneix la normativa i si col·labora amb les tasques de la vida diària. També es descriu com gestiona les emocions l'infant i/o l'adolescent.

L'àmbit d'aprenentatges i laboral explica els aprenentatges i habilitats de l'infant i/o adolescent en les matèries escolars com: llengua, comprensió lectora, expressió oral i escrita...Així com també, inclou les seves capacitats i habilitats i aquelles coses que més li agrada fer. A banda d'això, es descriu l'escola on acudeix l'infant i/o l'adolescent, el curs que està cursant i el seu transcurs a l'escola. A més, s'exposa la

motivació de l'infant i/o adolescent en relació amb les tasques i les responsabilitats escolars.

L'àmbit de la vida quotidiana s'expliquen totes les activitats relacionades amb la vida quotidiana i com es relaciona amb els companys i els educadors/es. Inclou l'oci i el lleure, les seves aficions, els hàbits que corresponen al moment evolutiu de cada infant (neteja, estudi, imatge, alimentació, comportament, actitud...), es comenta com viu l'infant i/o l'adolescent amb la resta dels seus companys/es de la llar i la relació que té amb aquests i amb els educadors/es. Així mateix, s'especifica el grau d'autonomia i iniciativa davant dels recursos que pot utilitzar a la llar.

L'àmbit del desenvolupament físic engloba la salut de l'infant i/o adolescent, així com les seves característiques físiques (pes, l'alçada, i visió), i mentals (somatització, de nervis i d'ansietat). També inclou altres aspectes com el consum de tòxics (alcohol o drogues) i el quadre de vacunacions.

Cada infant té unes característiques determinades, però seguint els autors Brun-Gasca et al., (2012); Bravo i Del Valle (2009); Bravo, Del Valle i Sainero (2011) coincideixen que els infants que resideixen en un CRAE tenen les següents característiques:

- Problemàtiques emocionals (dificultats per identificar, expressar, comprendre, utilitzar i gestionar les emocions), dificultats psicològiques de diferent gravetat i manifestacions de falta d'afectivitat (ansietat, estrès, depressió, aïllament i sentiments d'infelicitat), així com dificultats per establir vincles afectius (Lázaro, 2009).
- Problemes de conducta respecte al sofriment personal i no pel que fa a l'agressivitat i el conflicte.
- Problemes de salut mental (trastorn de conducta).
- Falta de motivació i interès pels aprenentatges acadèmics, escolars o prelaborals. Dificultats en relació amb el rendiment acadèmic.
- Violència cap a la família.
- Problemes amb les habilitats socials. Dificultats per relacionar-se amb els adults i el grup d'iguals, és a dir, dificultats per adaptar-se al grup. A més, mostren problemes de socialització com dificultats personals i manca d'estratègies d'afrontament per gestionar els conflictes (Camí i Camí, 2006).
- Baixa autoestima i confiança en un mateix.
- Dificultats per liderar.
- Carències de diferent grau pel que fa als hàbits de salut, higiene i d'estudi.

A tall de recapitulació, el CRAE és un recurs residencial que ha de donar atenció al desenvolupament integral de l'infant i/o adolescent. Els infants que resideixen en un CRAE tenen, a trets generals, unes característiques comunes que poden variar depenent de les necessitats de cada infant. No obstant, l'acció socioeducativa s'ha de centrar en atendre les necessitats bàsiques dels cinc àmbits de l'àrea personal, i aquelles necessitats que es deriven de les situacions de maltractament que hagin pogut viure els infants (Fernández i Fuertes, 2000). Aquestes necessitats específiques que es deriven del maltractament es desenvolupen en el següent apartat "Les necessitats dels infants de CRAE".

2.5. Les necessitats dels infants de CRAE

Com ja s'ha comentat en els apartats anteriors, "Mesures de protecció dels infants i adolescents desemparats" i "Característiques dels infants de CRAE", els infants que resideixen en un centre residencial han de tenir les necessitats bàsiques cobertes per al seu correcte desenvolupament. Per tant, els centres residencials han de tenir una visió de promoció de les necessitats bàsiques de la infància per al correcte desenvolupament dels infants, i és per això que es plasmen en els cinc àmbits del PEI (Fernández i Fuertes, 2000). Actualment, es disposa de la taxonomia de necessitats de la infància i l'adolescència que emmarca tres grans blocs de necessitats: les de caràcter físic-biològiques, les cognitives, i les emocionals i socials tenint en compte els indicadors de satisfacció (aquells que han de ser coberts) i els indicadors de deficiència (mostren dèficits en les necessitats), (López, 1995).

Taxonomia de les necessitats de la infància.		
	Indicadors de satisfacció	Indicadors de deficiència
Necessitats de caràcter físic-biològiques		
Alimentació	Adequada alimentació de la mare durant l'embaràs i la lactància. Alimentació suficient, variada, continuada en el temps i adaptada a l'edat de l'infant.	Ingestió de substàncies que perjudiquen al fetus. Alimentació no apropiada per l'edat.
Temperatura	Condicions d'habitatge i roba adequada.	Fred en l'habitatge; humitat, falta de calçat o roba.
Higiene	Higiene corporal, d'habitatge, d'alimentació, de roba i d'entorn.	Brutícia, contaminació de l'entorn, gèrmens

		infecciosos, paràsits o ratolins.
Son	Ambient espacial protegit i silenciós, suficient segons l'edat, i tenint en compte les migdiades si l'infant és petit.	Inseguretat, contaminació de sorolls, interrupcions freqüents, insuficient temps, sense lloc ni temps de descans diürn.
Activitat física: Exercici i joc	Llibertat de moviment en l'espai, espai amb jocs i altres infants, contacte amb elements naturals (aigua, terra, plantes, animals...), passejades i excursions.	Immobilitat corporal, carència d'espai, objectes o joguines, inactivitat o sedentarisme.
Protecció de riscos reals	Organització de la llar adequada a la seguretat dels infants (endolls, detergents, instruments, eines, escales...) Supervisió: coneixement i control sobre les relacions de l'infant en el lloc en el qual es troba.	Accidents domèstics. L'infant pateix accidents o agressions com a conseqüència de la falta de supervisió.
Salut	Revisions adequades a l'edat i l'estat de salut; vacunacions.	Falta de control sanitari, provocació de símptomes i no vacunacions.
Necessitats cognitives		
Estimulació sensorial	Estimular els sentits, entorns amb estímuls (visuals, tàctils, auditius...), quantitat, varietat i contingència d'estímuls, interacció lúdica a la família, i estimulació lingüística.	Privació sensorial, pobresa sensorial, monotonia d'estímuls, no contingència de la resposta i falta d'estimulació lingüística.
Exploració física i social	Contacte amb l'entorn físic i social ric amb objectes, joguines i elements naturals i persones, exploració d'ambients físics i socials, i oferir una base de seguretat als més petits així com compartir experiències amb ells/elles.	Entorn pobre, no provisió de suport en l'exploració, no compartir experiències amb adults i iguals.
Comprensió	Escoltar i respondre de forma	No escoltar, no respondre,

de la realitat física i social	contingent a les preguntes, dir la veritat, fer participar a l'infant en el coneixement de la vida, el sofriment, el plaer i la mort, així com transmetre una visió positiva de la vida, les relacions i els vincles. Transmetre actituds, valors i normes prosocials i adaptatives, tolerància amb la discrepància i diferències (sexe, edat, raça, persones amb diversitat funcional...)	respondre en moments inadequats, enganyar, ocultar la realitat, visió pessimista de la vida i de les relacions i els vincles. Transmissió de valors antisocials, dogmatisme i racisme.
Necessitats emocionals i socials		
Seguretat emocional	Afecte incondicional, contacte íntim, capacitat de control, de protecció, de resolució de conflictes amb moral instructiva, explicacions, exigències conforme a l'edat, coherència amb les exigències, possibilitat de revisió de l'infant i/o adolescent si protesta de la decisió.	Rebuig, absència, no accessibilitat, no percebre, no interpretar, no respondre, incoherència en la resposta, falta de capacitat de control de l'infant, falta de capacitat de protecció dels perills, autoritarisme, amenaça de retirada de l'amor.
Xarxa de relacions socials	Relació d'amistat i companyonia amb els iguals, continuïtat en les relacions, activitats conjuntes amb altres famílies amb infants, incorporació a grups o col·lectius infantils.	Aïllament social, separacions llargues dels amics, impossibilitat de contacte amb amics, prohibició d'amistats, companys de risc.
Participació i autonomia progressiva	Participació de l'infant en decisions i gestions d'allò que els afecta i puguin fer a favor de sí mateixos i dels altres de la família, escola i societat.	No ser escoltat o considerat, dependència.
Curiositat, imitació i contactes sexuals	Respondre a preguntes, permetre jocs i autoestimulació sexual i protegir d'abusos.	No ser escoltat, no respondre, enganyar, castigar manifestacions sexuals infantils, abús

		sexual.
Protecció de riscos imaginaris	Escoltar, comprendre i respondre a les pors de l'infant, possibilitat d'expressar la por, evitar verbalitzacions i conductes que ocasionin por.	No ser escoltat, no respondre, enganyar, inhibició emocional, violència verbal, violència física en l'entorn, amenaces, pèrdua de control o incoherència en la relació.
Interacció lúdica	Interacció lúdica amb la família, amb els progenitors i altres familiars i jocs amb els iguals.	No disposar de temps per part dels progenitors, no accessibilitat per part d'aquests, to vital trist o apagat dels progenitors, absència d'iguals, falta de joguines o objectes, o joguines inadequades.

Taula 2: Taxonomia de les necessitats de la infància. Adaptació de López, 1995.

Cal destacar, que els poder públics han de prendre les mesures necessàries per promoure la recuperació psicològica i física així com la inserció social dels infants o adolescents que han estat víctimes de maltractament (Llei 14/2010, del 27 de maig, Títol V, Article 82). És per això, que els centres residencials també han d'atendre les necessitats específiques que es deriven d'aquelles situacions de maltractament que han sofert els infants o adolescents que resideixen en un centre, encara que dependran de la situació de cada infant. Per tant, els infants o adolescents que resideixen en un centre poden haver patit algun tipus dels següents maltractaments: maltractament físic, maltractament emocional, maltractament prenatal, abandonament o negligència, abús o maltractament sexual, explotació sexual, explotació laboral o inducció a la mendicitat, sotmetre a drogues o fàrmacs, corrupció, síndrome de Münchhausen per poders i maltractament institucional (Balsells i Alsinet, 2000). A continuació, es defineixen les característiques d'aquests maltractaments:

El maltractament físic: s'entén per maltractament físic qualsevol acció que no es produeix accidentalment ja sigui per part dels progenitors o dels qui tenen cura de l'infant. Aquest dany pot provocar dany físic o malaltia a l'infant o un risc elevat de

patir-ne. S'utilitza la força física que el danya, fereix i que inclús pot causar la mort de l'infant.

El maltractament prenatal: consisteix en la manca de cura (per acció i/o omissió) del propi cos. Es pot produir per consum de drogues o bé per substàncies psicotròpiques durant el procés de gestació, i que d'una manera conscient o inconscient perjudica al fetus. El maltractament es pot donar per: drogues, alcohol o tabac per part de la mare, nutrició deficient, no seguiment dels controls prenatals, abusos físics contra la mare o contra el fetus. No obstant, aquest maltractament es pot provocar de manera indirecta quan una persona maltracta a la mare durant el procés de gestació.

L'abandonament o negligència: es deixen de desatendre les necessitats bàsiques: físic-biològiques, cognitives i emocionals i socials dels infants. És a dir, aquestes necessitats es deixen de desatendre de forma temporal o permanent ja sigui per un adult o per la comunitat en la qual viu.

El maltractament emocional o psicològic: consisteix en l'hostilitat crònica en forma d'insult, burla, menyspreu, crítica o amenaça d'abandonament i/o bloqueig de les iniciatives d'interacció infantil per part d'un adult. Es manifesta en situacions on hi ha una mancança d'estimulació afectiva o cognitiva. Es genera un ambient de pressió, atemoriment i de privació afectiva.

L'abús o maltractament sexual: consisteix a obligar a un infant, induir-lo o tolerar que satisfaci el desig sexual d'una persona adulta. També inclou l'acceptació passiva d'aquest maltractament fet per una tercera persona i es pot classificar en tres grups: els abusos que no impliquen contacte físic, els abusos que impliquen contacte físic passiu o actiu, i les actituds que propicien l'abús sexual com ara tràfic de menors, la pornografia o la incitació a la prostitució infantil.

L'exploació sexual: s'indueix o s'obliga a l'infant a sotmetre's sexualment de manera directa com indirecta (pornografia) com a mitjà d'exploació laboral.

L'exploació laboral o inducció a la mendicitat: s'utilitza a l'infant d'edat no laboral a realitzar un treball amb el qual un adult obté un guany. Aquesta tasca l'hauria de dur a terme un adult, i es converteix en una obligació, fet que interfereix en les activitats o necessitats socials i escolars.

Sotmetre a drogues o fàrmacs: es sotmet a l'infant a qualsevol tipus de droga, fet que perjudica la seva salut i l'incapacita per al desenvolupament de l'autonomia, la resistència i el control.

La corrupció: aquestes conductes impedeixen la integració social de l'infant i reforcen pautes de conducta antisocial. És a dir, els progenitors utilitzen als infants per tapar activitats delictives.

La síndrome de Münchhausen per poders: els progenitors descriuen un quadre de simulació de símptomes o provocació de malalties en l'infant.

El maltractament institucional: es pot produir per qualsevol legislació, procediment, actuació o omissió procedent dels poders públics o derivada de l'actuació individual del professional que comporti: abús, negligència, detriment de la salut, la seguretat, l'estat emocional, el benestar físic o que violi els drets bàsics de l'infant.

És important conèixer els diferents maltractaments perquè en funció del tipus, de la duració i de la gravetat poden produir diferents efectes en el desenvolupament físic, cognitiu, social i emocional de l'infant depenent de la seva edat (Fernández i Fuertes, 2000). Segons l'Informe de l'Observatori de la Infància i l'Adolescència del Ministeri de Sanitat, Política Social i Igualtat de l'any 2011, exposen que el maltractament produeix danys psicològics i físics a l'infant. El maltractament afecta de forma negativa al desenvolupament psicològic (emocional, cognitiu i conductual) i neurobiològic de l'infant i/o adolescent. Segons els autors Bravo, Del Valle i Sainero (2011) els maltractaments i les negligències més habituals en infants solen ser físiques i emocionals. A continuació, es desenvolupen de forma general les conseqüències produïdes pel maltractament en el desenvolupament emocional, cognitiu, conductual i neurobiològic de l'infant (Observatori de la Infància i Adolescència, 2011).

El desenvolupament emocional: el maltractament o negligència perjudica el vincle afectiu i dificulta la regulació emocional. La majoria de maltractaments produeixen en l'infant l'establiment d'un aferrament insegur. Poca exploració, dificultats per reaccionar davant la separació amb la mare, així com pot buscar la proximitat o l'oposició davant la retrobada amb la mare. Per aquest motiu, el/la nen/a que ha estat maltractat mostra més dificultats en les relacions socials en el context familiar i social. Cal destacar, que l'infant processa de forma diferent les emocions depenent del seu gènere. Per una banda, els nens mostren dificultats emocionals més externes com per exemple, l'agressivitat física i verbal. En canvi, les nenes tenen més conflictes interns com per exemple, el sentiment de culpa i vergonya. Quan s'ha de separar a un infant de la seva llar aquest ho viu de forma molt negativa i catastròfica (Galán, 2014).

El desenvolupament cognitiu: l'infant que ha estat maltractat ha tingut menys referents positius que li hagin transmès creences positives i reals sobre el món que

l'envolta. A més, el/la nen/a mostra dificultats d'empatia cap a les altres persones, així com problemes emocionals: per entendre, identificar, expressar i gestionar les emocions. A mesura que aquests problemes emocionals es vagin desenvolupant influenciaran a l'infant de forma interna (depressió i por) i externa (violència i hostilitat).

El desenvolupament conductual: l'infant que ha estat víctima d'un maltractament físic pot manifestar conductes més agressives cap als companys, davant dels estímuls negatius i positius respon de la mateixa manera, amb ira i violència. En canvi, l'infant que ha patit un maltractament psicològic presenta més problemes acadèmics (intel·lectuals i lingüístics) i de relacions socials amb els companys, i s'aïlla. Pel que fa a l'infant que ha patit abús sexual acostuma a rebutjar la figura materna i a tenir problemes d'enuresi. Manifesta un comportament sexual que no pertany a la seva etapa evolutiva. La seva conducta en l'àmbit escolar i social acostuma a ser antisocial o disruptiva. Així mateix, l'infant que ha estat maltractat de forma negligent evita relacionar-se amb els companys, i a preescolar i primària, s'aïlla i no juga amb els companys. En aquest sentit, manifesta dificultats per mostrar afecte i en relació amb el comportament es contradiu. A vegades es fa la víctima i d'altres és l'agressor.

El desenvolupament neurobiològic: a causa del maltractament i l'estrès crònic l'infant pot desenvolupar problemes relacionats amb l'estructura neuronal i amb el desenvolupament del cervell. Per aquest motiu, l'infant pot expressar dificultats en el llenguatge, deficiències en les capacitats cognitives i poques estratègies per resoldre conflictes.

No obstant això, aquest treball es centra amb els infants de 6 a 12 anys que resideixen en un CRAE. Seguint els autors Fernández i Fuertes (2000) es defineixen els efectes del maltractament i es proposen diverses orientacions educatives (compensadores i reparadores) que han de donar resposta als centres residencials pel que fa a les necessitats del desenvolupament físic, cognitiu i socioemocional dels infants de 6 a 12 anys que hi resideixen. Per tant, aquestes activitats compensadores, reparadores o terapèutiques permeten promoure el desenvolupament físic, cognitiu i socioemocional dels infants. A continuació, s'especifiquen els efectes del maltractament infantil dels infants de 6 a 12 anys, així com les orientacions d'intervenció.

Els efectes del maltractament en el desenvolupament físic, cognitiu i socioemocional dels infants de 6 a 12 anys són els següents:

- **Pel que fa al desenvolupament físic** els infants poden mostrar un retràs en el desenvolupament i el creixement motriu com a conseqüència dels danys físics.
- **Quant al desenvolupament cognitiu** els infants manifesten dificultats per resoldre problemes. El seu desenvolupament intel·lectual és propi d'edats més primerenques (problemes de lectoescriptura, resolució de problemes matemàtics, retràs en el llenguatge, dèficits en la percepció motriu...). És a dir, és freqüent el retràs en el llenguatge, així com manifestar problemes de percepció i de pensament. Les emocions que provenen dels estats depressius poden generar en els infants, baixa motivació, interès i atenció pels aprenentatges, així com sentiments d'autoeficàcia negativa, i estats d'hipervigilància i excitació emocional.
- **En relació amb el desenvolupament socioemocional** els infants demostren problemes d'autoestima i de confiança en ells mateixos a causa dels missatges negatius dels seus progenitors o bé fruit de l'abandonament. Quan parlen de la realitat de la seva família ho fan d'una forma fantasiosa. A banda d'això, manifesten dependència amb els adults i dificultats per ser autònoms i autoafirmar-se (falta d'iniciativa, opinions o preferències, canvis d'idea i d'humor, i falta d'assertivitat). Tenen dificultats per apropar-se a les persones adultes i per demanar ajuda. No obstant, poden buscar l'aprovació de l'adult per crear vincles de dependència. Habitualment, no demostren interès pel reforç positiu i les gratificacions, i es mostren reticents davant dels nous reptes i es senten inferiors als altres. També, acostumen a aïllar-se en relació amb el grup d'iguals i manifesten dificultats amb les habilitats socials. Pel que fa al joc no s'impliquen amb els companys i els agrada jugar sols. Conseqüentment, la indefensió apresada que viuen els genera dificultats per gestionar les emocions. No controlen la impulsivitat ni la agressivitat. Així mateix, no mostren habilitats davant de l'estrès i presenten ansietat, depressió, estrès emocional, trastorns psicossomàtics...

Les orientacions d'intervenció quant al desenvolupament físic, cognitiu i socioemocional dels infants de 6 a 12 anys són les següents:

- **Quant al desenvolupament físic** és necessari que els infants realitzin les visites mèdiques pertinents a cada edat. En aquest context els adults han de crear una relació de confiança perquè els infants puguin expressar les seves

emocions. A més, és imprescindible començar a introduir els hàbits de vida saludable.

- **Amb referència al desenvolupament cognitiu** mostra dues vessants. Per una banda, l'ambient ha de proporcionar una estimulació adequada, s'ha de realitzar un bon diagnòstic atenent a les necessitats de cada infant per tal de dissenyar una intervenció individualitzada. Cal destacar, que si el/la nen/a mostra problemes emocionals és primordial atendre aquestes qüestions per tal que el desenvolupament intel·lectual de l'infant millori. En canvi, si els problemes han estat a causa de les dificultats d'escolarització s'han d'atendre les àrees afectades i crear hàbits d'estudi. Ara bé, si els problemes són a causa dels danys físics cal realitzar una intervenció centrada en l'estructura i l'organització dels aprenentatges. Per una altra banda, és important facilitar tasques als infants que els permetin obtenir èxit ràpidament, sempre en un entorn social, per tal d'augmentar la seva autoestima i autoconcepte. És important implicar a la família perquè aquesta pugui atendre també les necessitats dels infants.
- **Respecte al desenvolupament socioemocional** els diferents programes de centre han d'abastar les àrees de promoció i adaptació social, i promocionar el desenvolupament i la possibilitat d'aplicar actituds i valors. A continuació, es desenvolupa cada àrea.
  - *Desenvolupar activitats de promoció i adaptació social com per exemple:* l'autocontrol, establir objectius, reconèixer, prevenir i gestionar problemes intrapersonals i interpersonals, els tipus de pensament (alternatiu, conseqüencial, mitjans-fi, perspectiva, causal), l'empatia, l'autoreforç positiu, habilitats comunicatives d'escolta activa, l'assertivitat, i el desenvolupament moral d'acord a cada edat.
  - *Desenvolupar actituds i valors:* promocionar actituds i valors cap a un mateix (l'autoestima, l'esforç i els reptes...) i cap als altres (respecte, cooperació, justícia i equitat...).
  - *Aplicar habilitats, actituds i valors en un contingut específic:* s'aplica un contingut en els diferents àmbits de la vida de l'infant tenint en compte el moment evolutiu d'aquest en les diferents àrees.
    - Un mateix: competències de nutrició, activitat física, seguretat personal...
    - El grup d'iguals: competències prosocials i d'habilitats socials, tolerància, respecte, cooperació, altruisme...

- La família: establir relacions positives amb la família...
- L'escola: habilitats de relació amb els adults...
- La comunitat: habilitats per utilitzar els recursos comunitaris...

A banda d'això, els centres que atenen a les necessitats dels infants també han de tenir en compte els factors que poden influir en la separació d'aquests amb les seves famílies. Seguidament, s'exposen els diferents factors que s'han de tenir en compte quan es produeix la separació:

- L'edat i el moment evolutiu de cada infant.
- El vincle afectiu amb els progenitors o cuidadors.
- Les experiències de separació anteriors que ha tingut cada infant.
- Les percepcions de l'infant sobre les causes de la separació.
- L'acomiadament de l'infant amb la família.
- L'ambient al qual s'incorpora l'infant.
- El temperament de l'infant.
- Les característiques de l'entorn de l'infant.

Cal fer esment específic, que a causa de la separació de l'infant amb la seva família aquest pot passar per un procés de dol. És per això, que els centres residencials han de proporcionar atenció emocional per acompanyar al nen/a en aquest procés. L'acompanyament ha de ser individualitzat perquè cada infant elabora el dol de forma diferent, per aquest fet poden influir les variables que s'han comentat anteriorment. (Fernández i Fuertes, 2000). A continuació, seguint Fernández i Fuertes (2000) es descriuen les cinc fases del procés de dol (shock o negació, protesta, regateig, depressió o tristesa i resolució), per les quals pot passar un infant i/o adolescent que resideix en un centre, així com les actuacions que poden dur a terme els professionals per minvar els problemes emocionals que se'n poden derivar d'aquest procés. Aquestes es poden esdevenir en diferent ordre i no cal que s'experimentin totes.

Fase de shock o negació: l'infant nega la situació, actua com si la separació es tractés d'un somni. En aquest sentit, no acostuma a expressar el que sent, però no es considera una conducta problemàtica fins que el/la nen/a no reacciona davant la pèrdua a causa de l'escàs vincle d'aferrament o de la sensació d'abandonament emocional amb els cuidadors.

Ara bé, com es poden mitigar els problemes emocionals? En concret, és important que des del recurs emocional es rebi a l'infant oferint seguretat emocional i confiança en

l'entorn físic i social. Aquest ha de conèixer la seva situació actual i quines són les causes per les quals ha estat separat de la seva família. També ha d'obtenir informació sobre les visites i els contactes amb els familiars.

Fase de protesta: a mesura que l'infant ha anat comprenent que la separació és real sorgeixen els sentiments de protesta, còlera i ràbia ja sigui cap a ell mateix o cap als altres. També, acostuma a fer regressions a altres períodes evolutius anteriors.

Malgrat tot, com es poden mitigar els problemes emocionals? Concretament, s'ha de legitimar i comprendre les emocions de l'infant. Així mateix, s'ha de facilitar espais perquè el/la nen/a pugui expressar les seves emocions amb un referent adult. S'han d'establir límits i les conseqüències necessàries si es traspassen.

Fase de regateig: l'infant creu d'una forma màgica que si millora el seu comportament, la seva situació canviarà. És per això, que aquest intenta negociar sobre el seu comportament amb els adults, perquè pensa que així podrà tornar amb els seus pares.

Per tal de mitigar els problemes emocionals s'han de crear espais perquè l'infant pugui confinar els seus pensaments o percepcions amb la realitat, així com treballar el sentiment de culpa.

Fase de depressió o tristesa: l'infant experimenta un impacte emocional davant la pèrdua perquè s'adona que és real. Aquest s'aïlla i no mostra interès per les coses que passen al seu voltant com: activitats, jocs...També, s'observa una disminució del rendiment escolar amb una baixa capacitat de concentració. El/la nen/a davant de situacions naturals pot generar emocions de por i pànic.

Els problemes emocionals derivats d'aquesta fase es poden minimitzar intentant distreure als infants amb altres temes. Aquests s'han de sentir estimats i valorats mitjançant el reforç positiu dels èxits, així com incentivar-los perquè tornin a efectuar les activitats que els motivaven.

Fase de resolució: és l'última fase i l'infant accepta i comprèn la realitat. Comença a tornar l'interès i la motivació per les activitats anteriors, i d'aquesta manera, s'estableixen noves relacions i vinculacions socials. Així mateix, comença a reconèixer els sentiments i parla d'una forma realista de la seva situació. El fet de mantenir el contacte amb els progenitors proporciona al nen/a més seguretat, alhora que disminueix la reacció per la separació.

Es poden mitigar els problemes emocionals a partir de proporcionar informació realista a l'infant sobre el seu passat, el present i el futur. És important proporcionar estratègies futures perquè el/la nen/a pugui acceptar la pèrdua.

En conclusió, els centres residencials han d'atendre les necessitats bàsiques de la infància dels infants que resideixen en un centre, així com compensar i reparar aquelles que es deriven de les situacions de maltractament. Al mateix temps, han de tenir en compte els diferents factors que poden influir en la separació i atendre afectivament al procés de dol dels infants que han hagut de deixar el seu entorn familiar. També, serà necessari que promoguin els factors de protecció i de resiliència dels infants. Aquests factors resten explicats al següent apartat: "Els factors de protecció i resiliència dels infants de CRAE"

2.6. Els factors de protecció i resiliència dels infants que resideixen en un CRAE

Els CRAE han de promoure els factors de resiliència i els factors de protecció dels infants per augmentar el seu benestar emocional i contribuir a la millora del seu benestar integral (Camí i Camí, 2006 i Del Valle *et al.*, 2011). Aquests factors afavoreixen l'ajustament socioemocional dels infants que han viscut en condicions de risc o que han patit un maltractament. A més, s'han de promocionar per afavorir el cobriment de les necessitats bàsiques.

Balsells i Alsinet (2000) defineixen els factors de resiliència i de protecció. Per una banda, els factors de resiliència són aquells que permeten l'ajustament social i personal malgrat l'exposició a diferents riscos. Per una altra banda, els factors de protecció disminueixen la probabilitat que aparegui un problema en presència de factors de risc (probabilitat que aparegui un problema).

Pel que fa als factors de resiliència, l'autor Vanistendael (2009) explica la resiliència com *"la capacitat de desenvolupar-se positivament en presència de grans dificultats, una capacitat que és variable, que no és de cap manera absoluta i que es construeix en un procés amb l'entorn, al llarg de tota la vida"*. Per tant, la resiliència és la capacitat que té una persona per resistir a les diferents circumstàncies de la vida i sortir-ne reforçat (Bravo, Del Valle i Sainero, 2011).

Per treballar la resiliència s'han de tenir en compte dos components, per una banda, els aspectes que afavoreixen la resiliència, i per una altra banda, s'han de conèixer les diferents estratègies que es poden emprar per treballar-la. A continuació, es defineixen ambdós elements.

Els factors que s'han de tenir en compte per generar situacions de resiliència segons els autors Bravo, Del Valle i Sainero (2011) són els següents:

- La possibilitat de canvi, que pot sorgir de les relacions socials, de les noves formes de pensar sobre els problemes i de les possibilitats.
- Els canvis poden sorgir de petites modificacions a la vida quotidiana, o bé d'una oportunitat que permeti treballar els canvis.
- Fer algunes coses de forma autònoma.
- Localitzar les fortaleces i capacitats.

Les estratègies per fomentar i treballar la resiliència segons Vanistendael (2009) són les següents:

- Experimentant diferents rols per part dels infants.
- Utilitzar el sentit de l'humor amb un clima de confiança mitjançant el joc, el teatre, els vídeos, les cançons, els acudits...
- Treballar la identitat com per exemple, fomentar la història de vida personal i de la família, així com promocionar la continuïtat de les seves vivències.
- Desenvolupar i adquirir habilitats socials i d'expressió emocional per gestionar els conflictes.

Quant als **factors de protecció**, els centres tenen la funció de promoure aquests factors perquè permeten promocionar a la pròpia persona, inserir-la al context social i mantenir el vincle afectiu amb les figures d'aferrament. Tots aquests factors permeten la promoció del benestar de la infància. A continuació, Seguint Lázaro (2009) s'exposen els diferents factors de protecció.

Indicadors de protecció dels infants maltractats		
Personals	Familiars	Socials
Salut	Figures d'aferrament	Amics i xarxa de suport.
Habilitats cognitives: facilitat per resoldre conflictes i prestar atenció.	Pautes de criança amb suport i pares involucrats amb l'educació del fill/a.	Escoles eficaces.
Autoestima: autopercepció positiva i autoeficàcia.	Autonomia.	Serveis socials disponibles i barri que ofereix suport.
Autoregulació emocional.	Ambient predictable.	Relacions amb altres adults que ofereixen suport.
Control intern.	Reconeixement.	Integració i èxit escolar.

Habilitats socials i de resolució de conflictes.	Clima familiar positiu.	Reconeixement.
<i>Taula 3: Indicadors de protecció dels infants maltractats. Adaptació de Lázaro, 2009.</i>		

Per tant, el CRAE ha de promocionar aquests factors de protecció personals, socials i familiars, alhora que fomenta l'afectivitat. Aquest fet permet l'adaptació socioemocional dels infants a llarg termini, així com l'adaptació psicosocial que contribueix a la promoció dels infants. Tot seguit, es destaquen les característiques principals dels factors personals, familiars i socials.

Pel que fa als factors personals impulsar el component personal comporta dur a terme un treball educatiu per fomentar l'autonomia emocional, de manera que és imprescindible a l'hora de fomentar l'autoestima o l'autoconcepte. És important impulsar l'autoestima en els infants perquè influeix en les seves actuacions i els seus sentiments. L'autoestima és un procés que es va desenvolupant al llarg de la vida. Els infants van formant la seva autoestima a mesura que van comparant la imatge que tenen de si mateixos i la imatge ideal de com els agradaria ser. És important treballar amb els infants l'equilibri entre les expectatives ideals (el que li agradaria ser) i les reals (el que percep) per millorar la seva autoestima.

L'autoestima es desenvolupa a partir de les experiències que té l'infant (ja siguin positives o de fracàs), en les tasques que duu a terme. Per tant, per afavorir el desenvolupament de l'autoestima positiva s'ha de promocionar que el/la nen/a es proposi objectius i metes realistes que pugui assolir.

La família és el primer recurs natural que permet a l'infant començar a elaborar la seva autoestima. No obstant, els infants que han estat maltractats han rebut per part de les figures d'aferrament humiliacions, fracassos i rebuig. Aquest fet afecta de forma negativa a la seva autoestima alhora que pensen que no són dignes de rebre afecte.

Per tant, per tal que els infants adquireixin més benestar i un millor ajustament psicosocial és fonamental treballar l'autoestima positiva, així com les relacions personals i socials satisfactòries. Per aquest fet, es milloren els aprenentatges acadèmics i s'adquireix més autoeficàcia.

A banda d'això, treballar l'autocontrol comporta beneficis emocionals perquè permeten als infants adaptar-se socialment davant de l'estrès ambiental (Lázaro, 2009). Mantenir el vincle afectiu amb la família és fonamental perquè l'infant pugui millorar el seu

benestar emocional, malgrat que aquest fet dependrà de cada família i de cada situació.

Quant als factors familiars durant el primer any de vida els infants estableixen vincles afectius amb la seva família, concretament amb la figura materna (Coca, 2005). Aquest fet permet el desenvolupament de l'infant, així com que interaccioni amb les altres persones. Aquesta interacció proporciona al nen/a seguretat per explorar, així com relacionar-se amb l'entorn i les altres persones amb eficàcia. Per tant, la història afectiva amb els progenitors condiciona i configura la forma de relacionar-se de l'infant amb les altres persones. És a dir, el vincle condicionarà les emocions i les relacions futures (tant positives com negatives) del nen/a.

El vincle afectiu permet al nadó cercar la proximitat biològica amb els cuidadors per adquirir més seguretat, protecció i adaptabilitat al medi (Bowlby, 1998). Per tant, el fet de poder establir un vincle segur comporta que l'infant adquireixi més seguretat al mateix temps, que millora el seu benestar emocional i social (Bravo, Del Valle i Sainero, 2011). Ara bé, es poden produir diferents tipus de vincle que poden afectar a l'infant de forma positiva o negativa. Segons Bowlby extret de Bravo, Sainero i Del Valle (2011) es troben quatre tipus de vincles: insegur, insegur ansiós, insegur ansiós ambivalent i insegur desorganitzat.

- *Vincle segur*: l'infant utilitza la figura d'aferrament per explorar l'entorn de forma segura i activa. Aquest és capaç de construir la seva autoestima, autoconfiança i gestió emocional a partir de la comprensió, acceptació i aprenentatge fruit del vincle.
- *Vincle insegur ansiós*: la persona de referència ignora les demandes que fa l'infant. Per tant, aquest evita expressar els seus sentiments per protegir-se del rebuig del cuidador. Aquest fet suposa que el/la nen/a generi sentiments negatius com l'estrès i l'angoixa. A mesura que es va desenvolupant utilitza eines per evitar crear vincles interpersonals, afectius o emocionals.
- *Vincle insegur ansiós-ambivalent*: l'infant mostra ambivalència quan els cuidadors mostren interès i desinterès per ell/a. Aquest vincle genera sentiments d'abandonament, soledat i ansietat. Per aquest motiu, el/la nen/a reactiva conductes de plors i crits per captar l'atenció del cuidador.
- *Vincle insegur desorganitzat*: els cuidadors poden mostrar alguna patologia i es relacionen amb l'infant de forma violenta. Per tant, aquest agafa por a les persones que l'han de cuidar i aquest fet li produeix confusió i contradicció.

Per tant, depenent del vincle que estableixi el/la nen/a condicionarà el seu desenvolupament posterior i la forma de relacionar-se i de confiar amb les altres persones. Per una banda, si els vincles són insegurs l'infant pot desenvolupar: inseguretat, baixa confiança en les seves capacitats, dificultats en la comunicació, més angoixa, i relacions insegures en l'àmbit familiar i social. Per una altra banda, si la figura afectiva proporciona un vincle segur implica que el/la nen/a produeixi estats emocionals satisfactoris. És a dir, el vincle segur contribueix al desenvolupament emocional de l'infant, que al mateix temps pot expressar i regular les emocions. Aquests vincles impliquen donar protecció a l'infant, adaptar-se a la societat, així com poder configurar el significat del món i de la vida de cada persona. És per això, que el desenvolupament afectiu és la base del desenvolupament de les persones en tots els àmbits (Horno, 2004).

Recapitulant, els centres han de promocionar els vincles afectius segurs i crear nous models que fomentin l'estabilitat emocional dels infants (Lázaro, 2009). És a dir, han de crear un vincle i un aferrament segur perquè els infants puguin relacionar-se amb les altres persones i el seu entorn. Així mateix, han de donar una resposta emocional perquè els infants puguin modificar les pautes de vinculació insegures que han après, per tal que aquests les puguin modificar per altres pautes de vinculació segures (Bravo, del Valle i Sainero, 2011).

Respecte als factors socials el centre ha de promocionar el suport social perquè els infants puguin augmentar la seva xarxa relacional. És per això, que s'han d'oferir espais perquè puguin crear i establir noves relacions amb els professors, els educadors/es i amb el grup d'iguals. Per aquest fet, els infants poden millorar l'autoestima, l'estrès, tenir l'estabilitat i controlar l'entorn. Això comporta que els infants puguin conèixer a altres persones, establir relacions, buscar suport quan ho necessitin i sentir que formen part d'un grup. Tots aquests aspectes són fonamentals per a la promoció de la salut i el benestar dels infants que resideixen en un CRAE.

En definitiva, els centres han de promocionar els factors de resiliència i de protecció, fet que permet donar resposta a les necessitats dels infants, al mateix temps que permet millorar la seva adaptació psicosocial.

3. El desenvolupament evolutiu de la tercera infància

Aquest apartat tracta del desenvolupament evolutiu de la tercera infància, És a dir, dels infants d'edats compreses entre els 6 i els 13 anys aproximadament. En primer lloc, es pretén situar al lector amb les diferents teories psicològiques que s'han desenvolupat al llarg de la història. En segon lloc, es descriu el desenvolupament evolutiu i l'aprenentatge dels infants que estan en la tercera infància pel que fa als canvis cognitius, biosocials i psicosocials que es produeixen en aquesta etapa. Finalment, es defineixen les necessitats, i el desenvolupament afectiu i emocional en la tercera infància.

3.1. Evolució de les teories psicològiques

Al llarg de la història s'han fundat i interpretat diferents teories psicològiques pel que fa al desenvolupament evolutiu dels infants. Seguint els autors Stassen i Thomson (1998) s'han desenvolupat diferents teories que s'especifiquen a continuació. En primer lloc, es descriuen les teories psicoanalítiques amb els seus antecessors, Freud i Erikson. En segon lloc, es desenvolupen les teories de l'aprenentatge, amb el condicionament clàssic i operant, i la teoria de l'aprenentatge social. En tercer lloc, es defineixen les teories cognitives, amb el seu impulsor Piaget, i la teoria del processament de la informació. Finalment, s'explica la teoria sociocultural promoguda per Vygotski.

Les teories psicoanalítiques que cal esmentar en relació amb el desenvolupament són els seus antecessors: Freud (1856-1939) i Erikson (1902-1994).

- Per una banda, *Freud* (1856-1939) considera que el desenvolupament humà passa per diferents etapes psicosexuals: l'etapa oral, anal, fàl·lica, latència i genital, a la infància depenent de l'edat de cada infant. En primer lloc, l'etapa oral es dona a l'any i el centre del plaer és la boca. En segon lloc, l'etapa anal té lloc fins als 3 anys i l'anús és la zona erògena. En tercer lloc, l'etapa fàl·lica comença aproximadament als 3 anys i acaba als 6, la zona erògena es centra en els genitals. Aquest treball es centra en la tercera infància, per tant, cal fer esment específic a l'etapa de la latència que va des dels 6 anys fins a la pubertat. En aquesta etapa les necessitats sexuals estan reposant i els infants dediquen l'energia física a altres activitats, com poden ser les demandes de l'escola i l'esport. Finalment, l'etapa genital es centra en buscar el plaer genital amb altres persones.

Aquestes etapes comporten un desenvolupament psicològic que identifica tres components de la personalitat, el *ello*, el *jo* i el *superjo*. En primer lloc, el *ello*

proporciona els impulsos inconscients per satisfer les necessitats immediates. En segon lloc, el jo actua a mesura que l'infant va aprenent de les altres persones i aprèn a esperar per satisfer les seves necessitats, sap que la recompensa no és immediata. Finalment, comença a desenvolupar el superjo per controlar la força irracional a mesura que es va identificant amb els valors morals dels pares o educadors. Segons la teoria psicoanalítica el jo guia els canvis en el desenvolupament que s'inicien amb la maduració física, les pressions i les oportunitats de l'entorn, així com els conflictes que pugui generar l'infant.

- Per una altra banda, *Erikson* (1902-1994) va establir la teoria global del desenvolupament. Aquesta teoria exposa que l'infant pot entrar amb una ambivalència. Per una banda, pot aprendre a ser productiu i competent. Per una altra banda, pot sentir-se inferior o incapacitat per realitzar algunes tasques. No obstant, s'ha de tenir en compte que el desenvolupament dependrà de les característiques de cada infant i dels suports que es proporcionin en l'àmbit social.

Les teories de l'aprenentatge estan compostes per la teoria de les lleis de conducta (amb el condicionament clàssic i operant), i la teoria de l'aprenentatge social (el modelat i els processos cognitius i motivacionals).

- Pel que fa a **la teoria de les lleis de conducta** es troba el condicionament clàssic i el condicionament operant:
  - o Respecte al *condicionament clàssic*, un ésser viu associa un estímul neutre amb un estímul significatiu, per després donar una resposta a l'estímul neutre com si es tractés de l'estímul significatiu. Els infants es troben moltes situacions de condicionament clàssic, però les respostes emocionals a la infància són susceptibles amb el condicionament clàssic.
  - o Quant al *condicionament operant*, l'aprenentatge és més complex perquè una certa conducta pot produir una conseqüència. Si aquesta és útil i agradable l'ésser la tornarà a reproduir, en canvi, si és desagradable la conducta s'extingeix. Alhora, juga un paper important el reforç, que permet que una conducta que sigui agradable es reproduï més vegades. Hi dos tipus de reforç, el negatiu i el positiu. El reforç positiu augmenta els sentiments positius

i el reforç negatiu, a partir d'una conducta concreta, elimina un estímul desagradable.

- En relació amb **la teoria de l'aprenentatge social** cada infant aprèn des de petit mitjançant l'observació d'altres persones. Cada persona es forma a partir de models o de referents significatius, per després imitar-los. A més, aquests referents han de tenir unes determinades característiques. Aquestes han de ser similars a la persona, s'hi ha de poder identificar, l'ha d'admirar i ha de tenir poder. Al mateix temps que la persona observa la conducta del model, ha d'estar motivada per tal que pugui emmagatzemar la informació a la memòria per després recuperar-la i dur a terme la conducta esmentada. És per això, que els processos cognitius i motivacionals ajuden a explicar perquè els infants es fan més susceptibles al canvi de model a mesura que es van desenvolupant. Els nens/es de l'etapa escolar (6-12 anys) es basen amb l'observació i les seves experiències, i d'aquesta forma eviten actuar de forma impulsiva. Cal destacar, que l'autoeficàcia (definida com la sensació que té la persona sobre les seves competències i capacitats), influeix també en la motivació a l'hora d'aprendre algunes conductes i actuar d'acord a aquests aprenentatges. Per tant, les influències cognitives i motivacionals de l'aprenentatge es produeixen d'una forma recíproca a partir de la interacció de les característiques internes d'una persona, el seu entorn i la seva conducta.

Les teories cognitives estan formades per la teoria de Piaget (1896-1980) i la teoria del processament de la informació.

Amb referència a la teoria de **Piaget** (1947), una de les seves idees principals va ser defensar que al llarg de la vida l'infant creix i es desenvolupa gràcies a l'adquisició de diferents capacitats. Cal esmentar, que ell va desenvolupar la idea que en el procés d'aprenentatge d'un infant hi ha equilibri cognitiu quan les experiències reals i els esquemes mentals coincideixen. S'ha de tenir en compte, que es poden produir desequilibris mentals quan l'infant no adapta la nova informació amb la informació mental prèvia. Per tal d'estructurar aquesta informació i que esdevingui amb sentit, s'estableixen connexions entre idees i entra en acció l'organització i l'adaptació de la informació. Aquesta adaptació es pot donar de forma simultània mitjançant, l'assimilació (s'incorporen i s'amplien noves idees a un esquema mental previ) i l'acomodació (es modifiquen els esquemes actuals per adquirir més informació global).

Pel que fa al desenvolupament dels infants, Piaget (1974) diferencia quatre períodes o estadis. El període sensoriomotor, el període preoperacional, el període de les

operacions concretes i el període de les operacions formals. Aquests fan referència al desenvolupament cognitiu dels infants en les diferents etapes o edats.

- En primer lloc, *el període sensoriomotor* va dels 0 als 24 mesos, és anterior a l'aparició del llenguatge i el nadó emet respostes reflexes. El bebè incorpora nous estímuls que els assimila i va creant, a partir d'aquí, nous esquemes mentals que alhora es van modificant. Per tant, tal i com s'ha comentat anteriorment apareix aquesta combinació entre acomodació i assimilació, fet que permet al bebè adaptar-se al medi. Al final d'aquest període apareix el llenguatge que és fonamental per al desenvolupament intel·lectual de les etapes posteriors. Cal destacar, que en aquesta etapa el bebè necessita afecte per part dels cuidadors i també necessita expressar les seves emocions.
- En segon lloc, *el període preoperacional* va dels 2 als 6 anys, és un període on l'infant comença a dominar el llenguatge. Al mateix temps comença a tenir un pensament subjectiu i irreversible, és a dir, no pot separar la seva acció del seu pensament. Al principi d'aquesta etapa comença a conèixer els objectes a partir de l'experiència i també apareix la funció simbòlica (la capacitat de representar un objecte amb un signe). De manera paral·lela, a mesura que l'infant va prenent consciència de la seva personalitat comença a reafirmar-se com a individu i s'oposa a tot (negativisme). El període acaba amb una fase de gratitud cap als altres.
- En tercer lloc, tal i com s'ha comentat anteriorment es basa en *el període de les operacions concretes* que va des dels 6 als 12 anys. Aquest període destaca perquè permet a l'infant raonar, pensar i fer operacions lògiques sobre problemes concrets i reals que coneix, però no sobre coses abstractes o hipotètiques que desconeix. Per tant, aquest raonament lògic permet a l'infant pensar i interpretar de forma més sistemàtica, objectiva i científica. A més, respon al principi d'identitat, reversibilitat i reciprocitat. És a dir, ja entén que una substància continua sent la mateixa per molt que hi hagi canvis en la seva aparença o forma (principi d'identitat). El pensament ja pot anar cap endavant o cap endarrere, si una cosa ha canviat pot tornar a ser com era, pot fer el procés contrari (principi de reversibilitat). A més, pot canviar la dimensió d'un objecte cap a una altra dimensió (principi de reciprocitat).
- En tercer lloc, *el període de les operacions formals* té lloc a partir dels 12 anys fins l'edat adulta. Els infants passen a ser adolescents i es produeixen canvis físics, cognitius i socials. En relació amb els canvis físics apareix el

desenvolupament sexual i creixen els diferents òrgans (genitals, ronyó...) i també dels ossos, talla, pes, alçada...Quant al desenvolupament cognitiu es desenvolupa el pensament hipotètic, lògic i abstracte. Pel que fa als canvis socials les relacions canvien i l'adolescent busca la seva autonomia en relació amb els pares i busca el seu lloc dintre de la societat. És a dir, cerca la independència afectiva i es centra en si mateix.

La teoria del processament de la informació compara la forma de com processa la informació una persona i com la processa un ordinador. És a dir, el processament que duu a terme un ordinador és molt similar al processament mental que realitza una persona respecte a la reflexió, la innovació i la creativitat. Aquest processament té lloc al registre sensorial, encara que només s'assimila la informació que és útil per a l'activitat mental concreta, i per tant, es dirigeix a la memòria de treball o curt termini. Quan es torna a rebre informació la memòria a curt termini torna a classificar la informació, si aquesta és significativa i rellevant, passa a la base del coneixement o memòria a llarg termini i es genera una resposta. Mitjançant el sistema de processament de la informació es pot regular la informació de la memòria, les estratègies d'extracció d'informació i de gestió de conflictes.

La teoria sociocultural defineix que el desenvolupament humà es produeix a causa de la interacció dinàmica de les persones i de l'entorn social i cultural. **Vygotski** (1896-1934) el seu principal promotor, creia que els infants aprenien a través de la instrucció dels adults a partir de la pràctica, de les habilitats socials i intel·lectuals. Al mateix temps, explica que el llenguatge és l'instrument més important que permet als infants expressar els seus pensaments al món social, així com traslladar al seu pensament els fets que succeeixen a la societat. Així mateix, els infants mitjançant la zona del desenvolupament proper poden desenvolupar les seves habilitats amb l'acompanyament d'un adult.

3.2. El desenvolupament evolutiu i l'aprenentatge de la tercera infància

L'estudi científic del desenvolupament humà segons Stassen i Thomson (1998), explora els canvis que realitzen les persones a mesura que avancen amb l'edat. És a dir, estudia quins canvis es produeixen en el cicle vital de les persones. Aquest apartat es basa en l'etapa i el desenvolupament dels infants de 6 a 12 anys i els canvis biosocials, cognitius i psicosocials que es produeixen.

La tercera infància va dels 6 als 12 anys i és una etapa molt tranquil·la, estable i els infants van creixent de forma lenta. En aquesta etapa es van millorant les habilitats

motrius fines i globals, cada vegada intenten realitzar accions manuals més concretes. El cervell va creixent i madurant, això els permet millorar i controlar les habilitats motrius i intel·lectuals. Al mateix temps, aprenen a raonar i a realitzar operacions concretes pel que fa als estudis, els hàbits d'higiene, els hàbits alimentaris, etc. És a dir, el pensament es va desenvolupant juntament amb la memòria. Els infants ja són capaços de concentrar-se en la informació que és important i ignorar allò que no ho és. Això els ajuda a prendre decisions i a resoldre els conflictes. Organitzen la informació i la poden recuperar, pensen més ràpid i més d'una cosa a la vegada. Cal destacar que ja estableixen relacions importants, d'ajuda i de preocupació amb les altres persones, fet que els permet un correcte desenvolupament.

Pel que fa a l'**àmit biosocial**: és l'etapa més estable i tranquil·la a mesura que van millorant totes les habilitats i capacitats. És a dir, els canvis en la talla i el tipus són més lents.

- *La talla i tipus*: els infants creixen més lentament que a la segona infància i que a l'adolescència. Poden acabar aquesta etapa entre els 32 kilograms i 137 centímetres d'alçada. El cos i la musculatura es va estilitzant juntament amb la capacitat pulmonar.
- *La nutrició*: és una etapa sana i els infants tenen una correcta evolució, però en ocasions es pot produir l'obesitat infantil. L'obesitat pot afectar al benestar emocional i físic de l'infant. Parlem d'obesitat quan el pes és significatiu i es converteix en un problema físic o mèdic. Les causes de l'obesitat podrien esdevenir per:
  - o La herència i els factors ambientals
  - o Portar una alimentació inadequada quant a la quantitat i el tipus
  - o Nivell d'activitat física
  - o Actituds cap al menjar
  - o Sobrealimentació
  - o Problemes fisiològics
  - o Aparició d'un succés important
  - o Mirar la televisió i la publicitat
  - o Els esdeveniments desencadenants per una experiència crítica o traumàtica

- *Les habilitats motores:* les habilitats motores globals i fines van millorant. En aquest període els infants van creixent i quan es troben al final del mateix poden realitzar gairebé les mateixes tasques que duu a terme un adult.

Quant a l'**àmbit cognitiu**: pel que fa al desenvolupament del pensament, la memòria i el coneixement els infants són menys intuïtius, ja tenen capacitat per pensar d'una forma lògica i es converteixen en grans pensadors. El desenvolupament del llenguatge és fonamental perquè comprèn les estructures del llenguatge i el seu ús els permet millorar les habilitats cognitives. En aquest sentit, van augmentant les aptituds per seguir i planificar les estratègies cognitives per gestionar problemes. És a dir, els infants comencen a aplicar el pensament i el raonament a diferents processaments cognitius tenint en compte la planificació, la lògica, la creació d'hipòtesis reals i la coherència. A més, comencen a raonar i a utilitzar la memòria. Aquests processaments es produeixen per l'aparició de les següents 5 habilitats cognitives: l'atenció selectiva, les estratègies de memòria, la velocitat i la capacitat de processament, la capacitat de l'augment del coneixement i la metacognició.

- *L'atenció selectiva:* els infants són capaços de concentrar-se en la informació que és important o rellevant i ignorar allò que no ho és, fet que els ajuda a recordar, a prendre decisions i a gestionar els conflictes.
- *Estratègies de memòria:* els infants canvien i amplien les estratègies per emmagatzemar la informació d'una forma significativa. Durant aquesta comencen a organitzar la informació i per aquest motiu la poden recuperar.
- *Velocitat i capacitat de processament:* milloren la capacitat i el temps de processament. Poden coordinar mentalment al mateix temps estratègies, idees i pensaments. És a dir, cada vegada processen la informació més ràpidament i poden processar més d'una cosa alhora. Alguns autors pensen que aquests canvis es produeixen gràcies a la maduració neurològica de la mielina i del còrtex frontal. En canvi, n'hi ha d'altres que pensen que els infants aprenen a utilitzar millor els recursos cognitius. Cal destacar, que un altre aspecte que influeix en el processament mental és l'experiència, ja que a través de les diferents activitats es va automatitzant la informació.
- *Capacitat de l'augment del coneixement:* els infants tenen molt coneixement adquirit i això els facilita l'aprenentatge. A mesura que els infants creixen van elaborant conceptes més complexes que interaccionen entre si. Al mateix

temps, que l'organització mental es fa més sofisticada, fet que permet formular preguntes més adequades que permeten una millor comprensió.

- *La metacognició:* cada vegada van adquirint i millorant l'aprenentatge. A més, adquireixen la capacitat de pensar sobre el procés mental que duen a terme quan pensen i per aquest motiu poden dir el que estan pensant. Dediquen més esforç a les tasques més difícils, saber quin procés cognitiu és més fàcil i emprar estratègies cognitives per dur a terme una tasca.

Respecte a l'**àmbit psicossocial:** a mesura que els infants es van desenvolupant cognitivament i físicament, milloren en l'àmbit social i psicològic. Es mostren amb una actitud oberta pels reptes i aprenentatges externs (socioculturals) i són més independents per prendre decisions. A més, per construir una personalitat més forta han de posar en pràctica diverses competències com aprendre, analitzar, expressar emocions i habilitats socials per fer amics. Cal destacar, que en aquest àmbit s'ha de tenir en compte les següents característiques: la cognició social, la comprensió d'un mateix, sorgeixen dubtes, la importància del grup d'iguals i el desenvolupament moral.

- *La cognició social:* permet als infants comprendre els diferents grups socials de persones. Davant de les diferents característiques que perceben de les persones, poden predir les seves conductes i les respostes emocionals. Durant aquest període els infants aprenen que les emocions es produeixen per causes internes i es poden reorganitzar, fet que els permet gestionar les seves emocions. Al mateix temps, comencen a sentir diverses emocions alhora, cosa que pot produir sentiments ambivalents. Descobreixen que a vegades es poden amagar els sentiments per tal de no desviar-se de les normes socialment acceptades. És per això que, a partir de les interaccions socials els infants poden empatitzar i ajudar a les altres persones. En aquest període els infants ja són capaços de respectar els sentiments de les altres persones, així com de gestionar els propis sentiments. Identifiquen aquells contextos en els quals és més apropiat expressar unes emocions o unes altres, o bé no expressar-les. Perceben si una persona els està enganyant amb les expressions emocionals.
- *La comprensió d'un mateix:* els infants desenvolupen la idea d'un mateix i de les seves competències. Davant de diferents fets socials comencen a autoregular les seves reaccions amb diverses estratègies. Per tant, aquests actuen de forma diferent depenent de cada situació i aprenen que s'han de controlar.

- *Dubtes que sorgeixen:* a mesura que els infants es van coneixent comencen a detectar les seves capacitats i debilitats, comencen a conèixer els seus límits i es comparen amb els altres, fet que afecta a la seva autoestima. En conseqüència, alguns infants poden desenvolupar la indefensió apresada (s'atribueix a un fracàs anterior i la persona té la percepció que no pot fer res per canviar la situació).
- *La importància del grup de companys:* els infants amplien les seves relacions amb els companys, fet que els permet socialitzar. Així mateix, van adquirint amistats que els permeten posar en pràctica diferents valors i actituds i això els ajuda en la seva autocomprensió. A més, utilitzen algunes estratègies com per exemple, el sentit de l'humor per resoldre conflictes. Cal anar amb compte quan els infants no són acceptats pel grup d'iguals perquè poden desenvolupar problemes psicosocials.
- *Desenvolupament moral:* el desenvolupament moral permet elaborar les diferents capacitats per a un judici moral. Els infants aprenen que la societat està organitzada per valors morals, però també per costums socials. A més, observen que la societat és molt àmplia i que va més enllà del seu entorn proper com el barri, la família i l'escola.

En darrer terme, és important conèixer les diferents teories que parlen sobre el desenvolupament evolutiu dels infants en relació amb cada període. Només des d'aquesta coneixença mitjançant els processos d'ensenyament-aprenentatge els infants poden modificar les seves activitats mentals. Cal destacar, que perquè es produeixi aquest canvi s'ha d'implicar i tenir en compte com interacciona l'infant en el context social i cultural, així com la relació i la implicació de la família, dels adults i del grup d'iguals.

3.4. El desenvolupament afectiu i emocional de la tercera infància

Tal i com s'ha comentat en els apartats anteriors "l'evolució de les teories psicològiques i el desenvolupament evolutiu i l'aprenentatge en la tercera infància", els infants passen per uns canvis a mesura que van creixent. Aquests canvis poden ser físics, cognitius, psicosocials, biosocials i emocionals, que poden anar variant depenent del període evolutiu en el qual es troben.

Aquest apartat es basa en el desenvolupament emocional dels infants en els diferents períodes del desenvolupament evolutiu, ressaltant amb interès el període de la tercera infància dels 6 als 12 anys.

És important destacar que l'entorn familiar, escolar i els educadors/es han de cobrir les necessitats emocionals dels infants pel que fa a cada període, amb la finalitat de promoure i afavorir el desenvolupament emocional dels infants. És per això, que els infants poden desenvolupar el seu benestar emocional i integral (Coca, 2005). A continuació, seguint Coca (2005) es defineixen les necessitats emocionals i els indicadors de satisfacció i de deficiència del desenvolupament emocional dels diferents períodes evolutius dels infants. Convé destacar, que cada període inclou les necessitats de l'etapa anterior.

Les necessitats i el desenvolupament emocional dels infants en els diferents períodes			
Períodes evolutius	Necessitats emocionals	Indicadors de satisfacció del desenvolupament emocional	Indicadors de deficiència del desenvolupament emocional
Des de la concepció fins als 6 mesos	<ul style="list-style-type: none"> – Vinculació afectiva: acceptació i estima. – Activitats de supervivència: menjar, dormir i defecar. – Explorar mitjançant el joc. 	<ul style="list-style-type: none"> – Motivació per viure. – Alimentació adequada. – Intuïció i iniciativa per aprendre i gaudir. 	<ul style="list-style-type: none"> – Problemes de conducta i dificultats de socialització. – Problemes amb l'alimentació. – Rebuig pels plaers físics. – Ansietat, melancolia i depressió. – Falta d'iniciativa i de recursos.
Dels 7 als 18 mesos	<ul style="list-style-type: none"> – Explorar l'entorn i jugar amb objectes. – Adequar les emocions. – Comença el procés de desvinculació amb 	<ul style="list-style-type: none"> – Demandes ajustades. – Iniciativa per a l'aprenentatge i la diversió. – Confiança i seguretat en un mateix. 	<ul style="list-style-type: none"> – Problemes per comunicar-se. – Dependència dels altres. – Gelosia – Oposició (si hi ha autoritat) o submissió (si hi

	la mare i l'entorn.	– Generositat.	ha sobreprotecció) – Hipocondria
Dels 19 mesos als 3 anys	<ul style="list-style-type: none"> – Trencament del vincle amb la mare. – Reafirmar-se. – Comunicar-se amb sentiment d'importància. – Tenir temps per aprendre. 	<ul style="list-style-type: none"> – Cercar recursos d'aprenentatge i experimentar. – Capacitat d'adaptació. – Actitud sexual positiva. – Gaudir i acceptar el sexe. – Sociabilitat i capacitat per compartir. – Seguretat en un mateix. 	<ul style="list-style-type: none"> – Voler ser el millor. – Tenir una conducta maniàtica. – Confusió pels interessos. – Problemes en el sexe. – Egoisme i poca sociabilitat. – Inseguretat i falta d'opinió pròpia.
Dels 3 als 5 anys	<ul style="list-style-type: none"> – Sentiment de pertinença en relació amb la família. – Sentiment d'aprovació i importància. – Comunicar-se. 	<ul style="list-style-type: none"> – Capacitat per crear vincles estables i cercar amics. – Sentiment de seguretat. – Capacitat per prendre decisions i rectificar. 	<ul style="list-style-type: none"> – Aïllament – Dificultat per mantenir vincles afectius estables. – Sentiment d'abandonament i d'incapacitat.
Dels 6 als 12 anys	<ul style="list-style-type: none"> – Expressar els seus pensaments i sentiments. – Sentir-se autònom. – Augmentar la seguretat en si mateix mitjançant la coneixença del seu ser, de les seves arrels i el 	<ul style="list-style-type: none"> – Crear vincles estables. – Capacitat d'adaptar-se a noves situacions i contexts socials. – Capacitat per expressar les pròpies emocions. – Augmentar la sociabilitat i la 	<ul style="list-style-type: none"> – Hipocondria. – Apatia per les tasques escolars. – Dependència familiar i per les idees o valors dels altres. – Incapacitat per comunicar emocions. – Immaduresa i

	<p>seu cos.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Formar part i identificar-se amb un grup social com per exemple el grup d'amics a part de la família. - Sentir-se estimat i acceptat. - Conèixer i acceptar diferents punts de vista. - Criticar i reflexionar envers normes, lleis i valors. - Conèixer diferents punts de vista i situacions. - Privacitat. - Afirmar o desmentir les seves decisions. 	<p>generositat.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Adquireix més tolerància a la frustració i adquireix més capacitat per superar-les. - Es compromet amb el seu propi cos i la seva salut. - Pren consciència dels límits sobre la seva conducta. - Capacitat per adaptar-se a les circumstàncies i noves situacions. - No tenen por a canviar ni a equivocar-se per millorar. - Capacitat per prendre decisions. - Sap què necessita i utilitza els mitjans necessaris per abastar-ho. - Evitació de les coses que no li aporten benestar. - Habilitat per entendre i analitzar situacions i persones. - Empatia. - Compromís social. 	<p>rebel·lia.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Inseguretat davant dels canvis. - Confusió sobre un mateix. - Incapacitat per crear vincles socials i afectius, passivitat en les relacions, així com baixa capacitat de compromís amb els altres.
--	--	--	--

A partir dels 13 anys	– Canviar, provar, estimar i sentir-se bé.	– Autonomia emocional: passar a l'acció, prendre decisions, assumir riscos i gestionar el propi temps.	– Dependència emocional: confusió i por. – Ansietat i somatització. – Sentiment de frustració.
------------------------------	--	--	--

Taula 4: El desenvolupament i les necessitats emocionals pel que fa als diferents períodes del desenvolupament evolutiu. Adaptat de Coca, 2005.

Aquest apartat es basa en el desenvolupament afectiu i emocional de la tercera infància. Per tant, l'etapa dels 6 als 12 anys és molt important per al desenvolupament emocional. En aquest sentit, l'infant continua aprenent dels models familiars, així com de l'entorn escolar (companys, mestres...) i social.

Pel que fa als vincles, els infants estableixen un vincle afectiu estable amb els progenitors i busquen constantment el seu afecte i estima. A més, comencen a relacionar-se i a establir vincles amb altres persones. El marc de referència per l'aprenentatge emocional és la família. Per aquest motiu, els infants poden anar construint de forma progressiva la seva identitat i personalitat (Coca, 2005).

Un aspecte a destacar és que l'infant comença a comunicar i a expressar de forma fluïda i es compara amb els grup d'iguals. Aquest, comença a identificar i expressar els seus sentiments, així com identificar els dels altres. És a dir, vol expressar com es sent, els desitjos, els problemes i les seves opinions. Cada vegada participa més amb el grup d'iguals, al mateix temps que van adquirint més importància. La família cada vegada adquireix menys rellevància perquè busca tenir altres persones que també li proporcionin afecte.

Ara bé, en aquest procés de socialització és determinant com el/la nen/a interacciona amb el grup d'iguals i amb els adults. És a dir, quan aquest es socialitza es poden suplir o complementar algunes mancances emocionals, o bé es poden adquirir sentiments negatius quan no es senten acceptats. Per aquest motiu, es produeixen canvis interns en el desenvolupament del pensament ètic i crític sobre les seves vivències. A partir de les seves experiències l'infant reflexiona i pot extreure conclusions que li permeten formar la seva base emocional, fet que marcarà el seu pensament, els seus sentiments i que influirà en el desenvolupament posterior. És per això, que depenent de si es desenvolupen sentiments positius o negatius d'aquestes

conclusions, la persona afrontarà la presa de decisions d'una determinada manera d'acord al sentiment que va sentir. És a dir, si la decisió va ser positiva la persona construirà un pla de vida forjat pel benestar, però en canvi, si la decisió va ser negativa la persona construirà un pla de vida basat en el malestar, fet que haurà d'acabar revisant i modificant (Coca, 2005). Per tant, a partir de les experiències i les noves vivències a causa de la interacció amb les altres persones, l'infant ja pot qüestionar els nous valors, conductes, normes, coneixements...i confirmar els que ja coneixia.

S'ha de tenir en compte, que els adults han d'animar i facilitar que el/la nen/a pugui sentir, connectar i expressar les seves emocions. A més, s'ha d'oferir a l'infant seguretat i comprensió, i evitar mitjançant l'escolta empàtica, que reprimeixi les emocions.

En definitiva, els cuidadors han de conèixer el desenvolupament emocional i les necessitats emocionals dels infants que estan en la tercera infància, així com les que engloben altres períodes. És a dir, l'entorn familiar, l'escola, educadors/es... han de donar resposta a les demandes emocionals de cada període del desenvolupament de l'infant. D'aquesta manera, es promou que els infants puguin expressar i comunicar els seus sentiments, fet que els permet augmentar el seu benestar emocional.

4. L'educació emocional, infants i CRAE

Aquest apartat engloba l'explicació dels diferents apartats que s'han exposat fins ara i unifica els diferents conceptes per parlar dels infants que estan en el període de la tercera infància i resideixen en un CRAE, així com de les competències que s'haurien d'abordar des de l'educació emocional. Finalment, es descriuen tres projectes d'educació emocional relacionats amb els infants de CRAE i els educadors/es que hi treballen.

4.1. Els infants de la tercera infància que resideixen en un CRAE i l'educació emocional.

Com s'ha comentat anteriorment a l'apartat del vincle afectiu, el primer aprenentatge emocional i afectiu que estableixen els infants és amb la seva família. Els infants de la tercera infància estableixen un vincle afectiu estable amb la seva família, alhora que comencen a establir relacions i vincles amb les altres persones.

Pel que fa als infants de la tercera infància que han estat maltractats o han viscut situacions de risc i se'ls ha separat del seu nucli familiar i han ingressat en un CRAE, necessiten cobrir les seves necessitats emocionals en els diferents àmbits (físic, cognitiu i socioemocional) d'acord al seu desenvolupament evolutiu.

El CRAE ha de mantenir una estructura similar a l'organització familiar, i per tant, ha d'atendre al desenvolupament integral, al mateix temps que ha d'atendre i donar resposta a les necessitats generals i específiques de forma individualitzada.

Les necessitats dels infants de la tercera infància que resideixen en un CRAE poden variar depenent de la situació de maltractament, de les experiències i vivències prèvies, així com d'altres factors (l'ambient, el vincle afectiu, el temperament...).

S'ha de tenir en compte, que el CRAE ha de donar resposta a totes les necessitats bàsiques (les de caràcter físic-biològiques, les cognitives i les socioemocionals) i aquelles necessitats específiques que es deriven de les situacions de maltractament. Per tant, els centres han d'atendre, compensar i reparar totes les necessitats bàsiques, incloent les emocionals, ja que el maltractament afecta al desenvolupament físic, cognitiu i socioemocional dels infants de 6 a 12 anys.

Respecte a les necessitats emocionals, el CRAE i els professionals han de posar un especial interès en minvar les deficiències del desenvolupament emocional mitjançant la promoció de les necessitats emocionals, per augmentar així, els indicadors de satisfacció emocional i millorar el benestar i el desenvolupament integral dels infants

que hi resideixen. En particular, donar resposta a les necessitats emocionals és fonamental perquè els infants han viscut experiències molt traumàtiques amb les seves famílies amb models negatius i vincles insegurs (Bravo, Sainero i Del Valle, 2011).

Cal fer esment específic, que els professionals del CRAE també han de donar resposta a les necessitats derivades del procés de dol produït per la separació del seu nucli familiar. Aquests han de fer l'acompanyament al procés perquè els infants puguin elaborar el dol. En aquest sentit, el procés de dol és necessari perquè l'infant pugui elaborar la seva situació i els professionals s'han d'encarregar de facilitar la consciència i regulació emocional (Lázaro, 2009).

Pel que fa als vincles afectius, els infants provenen d'un ambient familiar on la majoria han establert vincles insegurs, fet que dificulta l'establiment de vincles afectius segurs (Lázaro, 2009). El CRAE ha de donar una resposta emocional per tal de pal·liar les conseqüències que produeixen els vincles insegurs.

Els professionals del CRAE han de treballar els sentiments i les emocions a partir de models alternatius que impliquin vincles segurs i positius, els infants en aquesta etapa ja poden expressar les pròpies emocions. D'aquesta manera, s'ofereix als infants la possibilitat de crear noves experiències per modificar les pautes de vinculació i comportament, fet que suposa millorar el seu benestar emocional (Bravo, Sainero i Del Valle, 2011). Per tant, el CRAE ha d'acollir els infants mitjançant l'afectivitat i promocionar l'establiment de vincles afectius segurs. A més, han de transmetre acceptació, una actitud positiva i mostrar afecte incondicional. Tots aquests aspectes han de tenir estabilitat en el temps. Aquest fet implica que els infants adquireixin més confiança amb els altres i amb les seves capacitats, i millorin l'autopercepció (autoestima, autoconcepte i autoeficàcia). També prosperen les relacions familiars, la integració social amb el grup d'iguals, així com les competències intel·lectuals i socioemocionals (Bravo, Del Valle i Sainero, 2011).

En definitiva, els professionals han d'afavorir l'estima i legitimar els sentiments dels infants (a partir de l'expressió i la comunicació dels sentiments), i de la seva existència com a persones, al mateix temps, que generen i connecten noves estructures mentals (Camí i Camí, 2006). Cal tenir en compte, que els centres són un recurs d'estada limitada i transitòria, però n'hi ha que atenen a infants de forma perllongada i es troben amb la dificultat de no poder donar resposta a totes les necessitats emocionals (Marín, *et al.*, 2008).

No obstant, els centres residencials han de fomentar que els infants segueixin mantenint els vincles afectius amb els seus familiars. Ja que si es perd, es trenca, o es separa de la figura d'aferrament els infants poden produir sentiments negatius i inseguretats emocional (Bravo, Del Valle i Sainero, 2011). Així mateix, la família haurà de participar de forma activa amb la institució per tal de no trencar els vincles amb els infants. És per això, que poder mantenir el vincle amb la família possibilita que no hi hagi un trencament amb la seva vida anterior, poder establir vincles estables, millorar l'autoconcepte, reduir els conflictes de lleialtat i millorar l'aprenentatge. Tots aquests fets permeten promocionar d'una forma òptima la reunificació familiar.

Tot i així, en l'estudi de Martín, Torbay i Rodríguez (2008) arriben a la conclusió que les famílies cooperen poc amb els centres. Aquest fet, produeix en els infants dificultats per establir vincles, així com problemes amb el desenvolupament de l'autoestima i l'autoconcepte (Marín, *et al.*, 2008). Els infants mitjançant l'establiment d'un vincle segur poden desenvolupar les seves capacitats, així com regular i expressar les seves emocions. El desenvolupament d'aquest vincle de confiança permet a l'infant reconèixer els propis sentiments i emocions (positius i negatius), i expressar-los de forma adequada.

Segons un estudi realitzat per Martín i Dávila (2008) els infants que reben suport extrafamiliar i afecte per part dels companys incideix d'una forma molt positiva en l'adaptació social i escolar. La vinculació amb els adults, així com el fet d'establir relacions amb els companys permet als infants minvar les incidències emocionals produïdes per experiències prèvies mitjançant l'afecte positiu en l'ajustament personal, escolar i social.

És per això, que els vincles han de promoure diferents aspectes. En primer lloc, per una primera via comunitària, s'ha de promocionar que els infants participin en activitats de forma activa. En segon lloc, per una segona via, els educadors/es i professors/es han d'establir relacions d'ajuda mitjançant el vincle afectiu. S'ha de fomentar l'estimulació sensorial i la interacció simbòlica mitjançant un vincle segur amb uns referents estables que ajuden als infants en els processos d'aprenentatge. Finalment, per una tercera via, s'ha d'impulsar la participació de les famílies per no trencar amb els vincles afectius.

Resumint, el CRAE ha de tenir una organització similar a l'estructura familiar i ha de cobrir totes les necessitats incloent les emocionals, concretament les que es deriven de les situacions de maltractament (la majoria emocionals i físiques). A més, els infants que han tingut vinculacions insegures amb els seus familiars han de tenir

l'oportunitat d'establir noves vinculacions afectives amb els educadors/es del centre. Per aquest motiu, l'afectivitat és imprescindible per al desenvolupament integral de l'infant i per millorar la seva comunicació, l'autoestima, la seguretat, els valors i les diferents habilitats per al seu correcte creixement i desenvolupament integral (Bravo, Del Valle i Sainero, 2011).

Per tot el que s'ha comentat anteriorment i a causa de les necessitats emocionals detectades en els infants que resideixen en un CRAE, s'observa que s'han de dissenyar, implementar i avaluar projectes d'educació emocional adaptats a cada etapa evolutiva. Aquests projectes permetran que els infants adquireixin una base emocional que serà indispensable per construir la seva identitat i una autoestima positiva. És per això, que s'han de desenvolupar programes especialitzats que fomentin la socialització i alhora siguin terapèutics, compensadors o rehabilitadors de les situacions de risc o de maltractament que han viscut.

Per aquest motiu, l'educació emocional ha de treballar les competències emocionals. És a dir, mitjançant els programes d'educació emocional els infants han de poder adquirir competències emocionals per tal de fomentar el seu benestar emocional i garantir el correcte desenvolupament. Segons Lázaro (2009) les competències que s'han de treballar es basen en les necessitats detectades amb els infants en relació amb:

1. Consciència emocional: prendre consciència de les emocions (reconèixer i identificar les emocions).
2. Regulació emocional: gestionar i expressar les emocions de forma satisfactòria.
3. Autonomia emocional: millorar l'autoestima per generar una actitud positiva i gestionar les emocions.
4. Habilitats socioemocionals: treballar les habilitats socials per relacionar-se i resoldre conflictes.
5. Habilitats per a la vida i el benestar emocional: generar emocions positives per millorar la satisfacció i el benestar personal.

És important que l'educació emocional i els programes que es duen a terme amb els infants que es troben acollits en un centre, parteixi del significat de l'expressió emocional. Alhora, l'educació emocional ha d'anar encaminada a modificar les vinculacions insegures que han après els infants i fomentar els vincles positius i segurs que generen autonomia i autoeficàcia (Del Valle, et al., 2011).

S'ha de tenir en compte, que aquests programes d'educació emocional s'han d'implementar quan els infants s'hagin adaptat al nou context perquè els programes siguin eficaços i eficients (Bravo i Del Valle, 2009). Aquests programes han d'incloure l'enfocament ecològic i sistèmic, així com tenir en compte tot el context familiar i social que envolta a l'infant (Marín, *et al.*, 2008). Per tant, aquests projectes han de donar resposta a diferents aspectes.

En primer lloc, s'ha de facilitar que els infants tinguin un espai perquè puguin establir relacions amb els companys. És important que l'aprenentatge es desenvolupi amb el grup d'iguals i amb persones que han experimentat les mateixes situacions. D'aquesta manera es podran identificar amb el grup d'iguals i podran establir relacions. Fomentar un clima de comunicació i confiança és bàsic per tal que els/les nens/es puguin expressar el que senten. També, és interessant realitzar activitats amb la comunitat o altres grups per poder explorar i relacionar-se amb altres persones.

En segon lloc, s'ha de treballar la intel·ligència interpersonal, intrapersonal i les competències emocionals per tal que puguin adquirir habilitats personals i socials com l'empatia, que és un aspecte fonamental en aquesta etapa.

En tercer lloc, s'ha de treballar l'autoestima, l'autoconcepte, la seguretat i la confiança en un mateix per detectar els sentiments que produeixen benestar i evitar els sentiments negatius que contribueixen al malestar. Per tant, és bàsic poder proporcionar eines i estratègies que contribueixin al seu desenvolupament emocional a partir del treball de les competències emocionals.

Tots aquests aspectes permeten fomentar la resiliència, així com els afectes que s'han produït en el desenvolupament per seguir explorant i aprenent mitjançant la creació i connexió de noves estructures mentals. Per això, és imprescindible promocionar que els infants puguin connectar amb les seves vivències, experiències i sentiments previs (Del Valle, *et al.*, 2011).

A tall de reflexió, els infants de 6-12 anys estan en ple desenvolupament cognitiu, psicosocial i biosocial on el cervell i les habilitats van madurant. Si es produeix un maltractament es poden originar desequilibris mentals que dificultaran l'aprenentatge de tots els àmbits. Quan es treballa amb aquests infants és bàsic fomentar la resiliència i els factors de protecció. Establir vincles afectius i de confiança serà fonamental per millorar el seu desenvolupament i benestar. L'educació emocional, una vegada més, ha d'anar encaminada a cobrir totes les necessitats que es desenvolupen

en aquesta etapa, posant especial èmfasi a les emocionals i socials (Del Valle, et al., 2011).

4.2. Projectes que s'han implementat per millorar les necessitats emocionals dels infants de CRAE

Aquest apartat engloba els diferents projectes que s'han dut a terme en un CRAE en relació amb l'educació emocional. En primer lloc, s'explica un projecte d'educació emocional dirigit a noies adolescents. En segon lloc, es descriu un taller d'educació emocional per a educadors/es de CRAE. Per finalitzar, es defineix el projecte "Viaje a mi historia" dirigit a infants de CRAE.

Projecte d'educació emocional en un CRAE per a noies adolescents. Aquest projecte d'educació emocional es va implementar l'any 2009 i anava dirigit a noies adolescents d'un CRAE. Aquest tractava d'orientar a les noies perquè aquestes aprenguessin a gestionar les emocions. El projecte pretenia millorar la comunicació de les noies, així com la interacció amb el seu entorn. Es va intervenir amb els professionals del centre i les noies adolescents.

Taller d'educació emocional per a professionals. Aquest projecte consisteix en un taller d'educació emocional per als educadors/es d'un CRAE que atenen a infants de 0 a 12 anys. Aquest pretén proporcionar eines i estratègies als educadors/es perquè després els professionals poguessin treballar l'educació emocional amb els infants del centre. La metodologia es basa en activitats i dinàmiques vivencials que parteixen de l'experiència prèvia dels educadors/es. Els continguts i les competències que desenvolupa són la consciència emocional, la regulació emocional i la competència social.

Projecte "viaje a mi historia". Aquest projecte es desenvolupa a la Comunitat Autònoma d'Andalusia i està dirigit a infants de 4 a 12 anys que se'ls ha aplicat una mesura d'acolliment en centre o un acolliment familiar. El projecte pretén establir una millor comunicació entre els infants acollits i els acollidors que permeti als infants conèixer la seva història de vida. D'aquesta manera els infants poden afrontar els sentiments que es generen, alhora que projecten una imatge més positiva del seu futur. El projecte promou que els infants puguin conèixer la seva història familiar, les raons per les quals estan acollits de manera que puguin afrontar el futur amb confiança. Els infants poden expressar i explorar les pròpies emocions i desenvolupar una identitat positiva durant l'acolliment. Aquest fet incideix amb la identitat dels infants, així com que hi hagi continuïtat amb la seva història de vida. Els continguts

que treballa el programa es basen en les dades personals (gustos, oci i temps de lleure, característiques físiques...), la seva família (pare, mare, germans...), l'arribada a l'acolliment (les activitats, la benvinguda, motius de l'acolliment...), la nova llar i els amics/gues (educadors, companys, visites familiars...), l'escola (els companys, les activitats extraescolars...), els pensaments i sentiments (coses que fan somriure, el semàfor dels sentiments, persones que em fan sentir bé i els meus pensaments i sentiments) i el meu futur (els cuidadors, l'acolliment, dubtes...). La metodologia es basa en estratègies i dinàmiques vivencials i parteixen de l'experiència prèvia i actual dels infants. Entre aquestes estratègies es destaquen: el *flujograma*, el *ecomapa*, els quaderns de presentació, el camí de la vida, explicar contes i històries, el cofre del tresor i el ritual de les espelmes. Les activitats que es destaquen són: activitats artístiques, contes, activitats basades amb el joc, titelles, disfresses, materials sensitius, cares amb expressions i manualitats.

PART EMPÍRICA

La part empírica tracta de dissenyar un projecte d'educació emocional dirigit a infants de 8 a 12 anys que resideixen al CRAE Torre Vicens de Lleida gestionat per l'Administració pública. En primer lloc, es pretén denominar el projecte i explicar en quin àmbit territorial es desenvolupa. Tot seguit, es fa el plantejament de la hipòtesi que motiva la recerca. Després, es contextualitza el projecte dintre dels diferents CRAE de la ciutat de Lleida. En segon lloc, s'exposa el disseny del projecte amb el tipus de metodologia que s'utilitza. Tot seguit, es desenvolupen els procediments per dur a terme el projecte. En tercer lloc, es defineixen les tècniques de recollida de dades i s'especifiquen els instruments. Així mateix, pel que fa a la implementació del projecte es defineixen els continguts, els objectius, la metodologia, les estratègies i l'avaluació del projecte. Per acabar, es duen a terme les consideracions finals del disseny de la recerca educativa.

El projecte s'anomena "**Viatge al meu interior**" i es desenvolupa a la ciutat de Lleida. Aquest projecte està dissenyat per aplicar-lo conjuntament amb el projecte "Viaje a mi historia" per tal de donar una resposta global a totes les necessitats emocionals dels infants que resideixen al centre residencial Torre Vicens (gestionat per l'Administració pública). El projecte forma part del programa "L'educació emocional al CRAE".

1. Hipòtesi

"Treballant les competències emocionals amb els infants de CRAE augmentarem el seu benestar emocional"

2. Anàlisi del context

A la ciutat de Lleida es troben diferents mesures de protecció residencials. La majoria són centres anomenats verticals perquè atenen a diferents franges d'edat, però també hi ha altres centres que atenen només a un període d'edat.

Pel que fa als centres que atenen a diferents franges d'edat es troba la Llar Mª Esperança i les Llars infantils Torre Vicens.

En primer lloc, es troba la Llar Mª Esperança que atén a infants aproximadament dels 6 als 18 anys amb un total de 17 places.

En segon lloc, es troben les Llars infantils Torre Vicens que es divideixen en dues parts: una de gestió privada i una altra de gestió pública. La Llar pública està confiada a la Generalitat de Catalunya, en canvi, la Llar de gestió privada s'encarrega l'associació Actua sense ànim de lucre. La part pública, és la única entitat que consta

d'una llar Bressol que atén a nadons de 0 a 3 (Bressol) anys amb un total de 16 places. A més, està formada per 2 Llars (Boí i Montardo) que atenen a infants de 3 a 14 anys amb un total de 16 places. La part privada gestionada per Actua està formada per 4 pisos diferenciats per franges d'edat, i atén a infants i adolescents de 3 a 18 anys amb un total de 32 places. Dos dels pisos atenen a infants de 3 a 14 anys (Baqueira i Beret) i els altres dos pisos a adolescents de 14 a 16 anys (Cadí i Taüll).

Respecte als centres que atenen a una franja específica es troba el centre Enric Llaveria que atén a nois/es adolescents. Disposa de 24 places per a joves i adolescents d'edats compreses entre els 12 i els 18 anys.

3. Mostra

El projecte va dirigit a infants de 8 a 12 anys que resideixen a les Llars Infantils Torre Vicens gestionades per l'Administració pública.

Com s'ha comentat a l'apartat anterior de l'anàlisi del context, les Llars Infantils Torre Vicens gestionades per l'Administració pública estan formades per 2 Llars que acullen a un total de 16 infants: de 3 a 14 anys. S'escollirà de forma aleatòria a 12 infants d'edats compreses entre els 8 i els 12 anys de les Llars Boí i Montardo.

4. Disseny

El disseny d'aquest projecte es basa amb una metodologia quantitativa i qualitativa. És a dir, és un disseny mixt perquè combina tècniques quantitatives i qualitatives. En primer lloc, s'utilitza una metodologia quantitativa perquè es duu a terme un pretest i un postest. En segon lloc, s'utilitza una metodologia qualitativa perquè es combinen tècniques que recopilen informació de tot el procés del projecte, és a dir, mentre s'implementa i es finalitza.

Pel que fa al disseny quantitatiu s'escollirà a dos grups naturals de forma aleatòria de les Llars Infantils Torre Vicens que tenen les mateixes característiques. Es troben sota una mesura d'acolliment en centre.

En aquest sentit, els dos grups es dividiran en un grup experimental amb el qual s'aplicarà un tractament (projecte) i amb un altre grup control amb el qual no s'aplicarà cap tractament (cap projecte). El grup experimental estarà format per 12 infants escollits de forma aleatòria i d'edats compreses entre els 8 i els 12 anys que resideixen a les Llars Infantils Torre Vicens gestionades per l'Administració pública. Concretament, a 6 infants de la llar Boí i 6 infants de la llar Montardo i s'aplicarà un projecte. Així mateix, el grup control, estarà format per 12 infants escollits de forma

aleatòria d'edats compreses entre els 8 i els 12 anys que resideixen a les Llars Infantils Torre Vicens- Actua. Específicament a 6 infants de la llar Beret i a 6 infants de la llar Baqueira i no s'aplicarà cap tractament.

Per tant, abans d'implementar el projecte es passarà el pretest als dos grups: l'experimental i el control. Una vegada hagi finalitzat el projecte, es passarà el postest als dos grups. Després d'haver fet el pretest i el postest s'enregistraran en una taula (*Annex 3*) i es compararan els dos grups per tal d'extreure conclusions dels aprenentatges adquirits. És a dir, si el grup al qual s'ha aplicat el tractament ha millorat el seu benestar emocional en comparació amb el grup que no s'ha aplicat aquest tractament.

Quant a la metodologia qualitativa del projecte, els investigadors utilitzaran tècniques que permetran enregistrar fets, accions, interaccions per tal d'obtenir informació de la realitat a partir de l'observació participant pel que fa a la implementació i a la seva finalització.

5. Tècniques de recollida de dades

Les tècniques que es desenvolupen en el disseny de la recerca educativa i que ens permetran confirmar o refutar la hipòtesi són mixtes. És a dir, engloben tècniques quantitatives i qualitatives per tal d'obtenir el màxim d'informació possible de la realitat. Les tècniques que s'utilitzen estan formades per tres qüestionaris, un registre d'observació participant (el diari de camp), una entrevista o discussió dirigida i una guia d'avaluació. Cal destacar, que els criteris per analitzar les dades dels diferents instruments resten adjuntats a cada instrument a l'annex corresponent amb el nom de "criteris d'avaluació". No obstant, la majoria d'instruments analitzen les dades a partir d'indicadors i mitjançant la categorització de la informació.

– Qüestionaris:

El projecte utilitza els qüestionaris en tres moments diferents del projecte per recollir informació. El buidatge de la informació dels qüestionaris es duu a terme a partir d'indicadors i de l'establiment de categories en relació amb les preguntes.

En primer lloc, abans de començar el projecte es pretén passar als infants un pretest i al finalitzar-lo un postest. Aquest pretest i postest està formulat com un qüestionari. Està adaptat als infants i es presenta en forma de joc. El qüestionari és mixt i combina preguntes obertes: formulades amb interrogants i amb frases per completar, i tancades: amb preguntes dicotòmiques i d'escala (*Annex 1*).

En segon lloc, durant el procés de la implementació del projecte (el procés de les sessions) per tal de recollir informació es realitza un qüestionari als infants que consta de preguntes obertes d'interrogació i preguntes tancades en forma d'escala. Es duu a terme de forma oral ja que està adaptat als infants. Finalment, es fa el buidatge de la informació a partir de categories (*Annex 2*).

Per finalitzar, per tal d'obtenir informació del disseny, de la implementació i de l'avaluació del projecte es passarà un qüestionari als professionals. Aquest qüestionari consta de preguntes obertes amb interrogants i preguntes que s'han de completar. Finalment, es fa el buidatge de la informació a partir de categories (*Annex 3*).

– **Registre d'observació participant:**

El registre d'observació participant es duu a terme mitjançant un diari de camp després del desenvolupament de cada sessió, i el duen a terme els professionals. Aquests han d'observar de forma participant, durant tota la sessió, al grup. Una vegada finalitzada la sessió han d'enregistrar la informació al diari de camp. Aquest consta de dues parts: la primera part, està composta per una graella tancada amb preguntes tancades d'escala. La segona part, està formulada a partir d'un registre narratiu o notes de camp que permeten explicar fets, situacions i relacions que s'han observat durant el procés. Finalment, es fa el buidatge de la informació a partir de categories (*Annex 2*).

– **Entrevista o discussió dirigida:**

Es duu a terme una entrevista final o una discussió dirigida amb els infants, aquesta és semiestructurada. Hi ha un guió amb els temes que s'han de tractar, però les preguntes no estan predeterminades. Es pretén deixar llibertat als professionals perquè les puguin formular. Finalment, es fa un buidatge de la informació a partir de l'establiment de categories (*Annex 3*).

– **Guia d'avaluació:**

Per tal de registrar el pretest i el postest, s'ha creat una rúbrica o una guia d'avaluació amb uns indicadors per comparar el grup experimental i el grup control. A partir de la comparació de les dues mitjanes i de l'avaluació s'extreuen les conclusions de la recerca educativa (*Annex 3*). D'aquesta manera es pot confirmar o refutar la hipòtesi.

6. Procediments

El projecte té una durada de 22 setmanes, aproximadament cinc mesos i mig. El projecte està dividit en 7 Blocs. El bloc 1 i el 7 consten d'una sessió. El bloc 1 és la sessió de presentació i el bloc 7 la sessió de cloenda. Els blocs 2, 3, 4, 5 i 6 estan formats per 5 sessions cadascun i treballen els continguts de l'educació emocional. Cal

destacar, que a l'Annex 4 s'exposa un exemple de cada bloc, així com la seva descripció. És a dir, es desenvolupa una sessió per cada bloc amb el disseny de dues activitats per sessió. Per tant, hi ha un total de 8 sessions i 14 activitats.

Cada sessió té una durada de 2 hores i mitja, i es duu a terme els dissabte al matí de 10 a 12:00 hores. Entremig de la sessió es fa un descans de 20 minuts perquè els infants puguin esmorzar. Aquest espai haurà de ser acollidor i és necessari per tal de fomentar les relacions interpersonals entre els membres del grup i amb els/les dinamitzadors/es.

El lloc on es duguin a terme les sessions haurà de ser un espai tranquil, acollidor i ben il·luminat, lliure d'interferències i sorolls externs. La sala ha de ser espaiosa perquè es pugui moure el mobiliari amb facilitat. No obstant, algunes de les activitats s'implementen a llocs concrets o en espais lliures.

Totes les sessions es desenvolupen seguint el mateix patró, menys alguna excepció. Cada sessió consta de dues activitats i del descans que es duu a terme entremig de les dos activitats. Finalment, es realitza la cloenda de la sessió i els compromisos educatius (*Annex 4*).

Benvinguda a la sessió: els primers deu minuts de cada sessió es dedicaran a rebre els infants i a fer un breu resum dels continguts que es van tractar a la sessió anterior, així com del seguiment dels compromisos establerts en l'última sessió. Tot seguit es procedirà a explicar en què consisteix la sessió i els objectius que es pretenen. Finalment, es passarà a la descripció i al desenvolupament de la sessió amb les diferents activitats programades. S'estima que la majoria de sessions estan formades per dues activitats.

Descans de la sessió: es dedicaran 20 minuts de descans a casa sessió perquè els infants puguin esmorzar. Es proporcionarà una altra sala amb menjar perquè els infants puguin esmorzar.

Cloenda de la sessió: els últims 15 minuts es dedicaran a l'avaluació de la sessió, a la reflexió i conclusió grupal, i a establir els compromisos per a la següent sessió.

7. Implementació

7.1. Continguts

Els continguts que pretén treballar el projecte d'educació emocional inclou els cinc blocs de les competències emocionals:

1. Consciència emocional: l'experiència emocional (prendre consciència de les emocions, és a dir, reconèixer i identificar les emocions pròpies i les dels altres) i compartir emocions.
2. Regulació emocional: expressió i manifestació emocional, les respostes emocionals involuntàries, competències per generar emocions positives i habilitats d'afrontament (autoregulació i distracció cognitiva).
3. Autonomia emocional: l'autoestima, l'automotivació, autoeficàcia emocional i la resiliència.
4. Habilitats socioemocionals: les habilitats socials (assertivitat, empatia, comunicació i escolta activa), els tipus de pensaments i la gestió de conflictes.
5. Habilitats per a la vida i el benestar emocional: actitud positiva, l'autogeneració d'emocions positives, l'autogestió, i la satisfacció i el benestar personal.

7.2. Objectius

Els objectius del projecte es classifiquen en els objectius generals de cada bloc i els objectius específics.

1. Prendre consciència de les pròpies emocions i les dels altres pel que fa a la seva situació actual
  - 1.1. Conèixer les pròpies emocions i sentiments ja siguin positives o negatives
  - 1.2. Sintonitzar amb les emocions dels altres
  - 1.3. Compartir les emocions amb les altres persones
2. Adquirir estratègies per gestionar les emocions que es produeixen fruit de la situació de separació o abandonament
  - 2.1. Expressar les emocions de forma adaptativa
  - 2.2. Regular les emocions negatives
  - 2.3. Adquirir emocions positives davant de situacions estressants
3. Desenvolupar estratègies d'autonomia emocional pel que fa a un mateix i amb les relacions amb els altres
  - 3.1. Augmentar l'autoestima en un mateix
  - 3.2. Automotivar-se davant de les diferents situacions
  - 3.3. Augmentar autoeficàcia emocional amb un mateix

4. Adquirir habilitats per relacionar-se amb les altres persones alhora que es gestionen els conflictes en relació amb l'acolliment residencial
  - 4.1. Desenvolupar els tipus de pensament per gestionar conflictes
  - 4.2. Adquirir habilitats socials per relacionar-se amb les altres persones
  - 4.3. Identificar el suport i recursos disponibles dintre del seu entorn social

5. Adquirir habilitats per autogestionar el propi benestar emocional al llarg de la vida.
  - 5.1. Adquirir una actitud positiva davant la vida
  - 5.2. Augmentar la capacitat per gaudir de forma conscient del benestar emocional
  - 5.3. Adoptar actituds de resiliència davant la vida.

7.3. Estratègies, tècniques i dinàmiques d'intervenció

S'utilitzaran les tècniques i estratègies grupals o dinàmiques de grup com: jocs (*points of you, tubes...*), meditació, relaxació, control físic i corporal, psicoteràpia amb animals, expressió artística, *role-playing*, fantasia guiada, el fluir i el sentit de l'humor. Les tècniques són creatives, dinàmiques, divertides i participatives que permetran motivar, implicar i sensibilitzar el grup, així com crear un clima de confiança perquè els infants puguin expressar les seves emocions. A més, permeten crear una comunicació oberta i flexible perquè l'aprenentatge sigui més significatiu per part dels participants (Francia, 1992).

Les activitats es duran a terme en petit grup, entre 10 i 12 infants. Treballar en petit grup permetrà crear un clima positiu i un tracte individualitzat amb els participants així com generar confiança entre els membres (Aguilar, 2000).

En definitiva, la metodologia grupal permet que hi hagi aprenentatge en grup mitjançant la participació activa de tots els membres. Els infants són subjectes d'aprenentatge i ensenyament perquè es poden comunicar amb el grup d'iguals, intercanviar idees, compartir situacions, sentiments i experiències satisfactòries, així com augmentar les relacions interpersonals. Tot això, permet que el grup es comprometi en el seu procés de canvi i millora (Balsells, 2013).

Cal destacar que aquestes estratègies tenen en compte el desenvolupament evolutiu dels infants en l'àmbit: biosocial, cognitiu, i psicosocial i emocional.

7.4. La metodologia

Aquest projecte es basa en una metodologia participativa, grupal, activa i crítica. Es treballa amb els infants a partir de la interacció del grup i l'intercanvi de les seves experiències, vivències, coneixements i sentiments previs. Fet que permetrà als participants reflexionar sobre les seves vivències i coneixements previs i els nous coneixements. A més, implicarà que puguin posar en pràctica, extrapolar i transferir els aprenentatges a nous contextos. Alhora que comporta tornar a associar pensaments, emocions i accions.

Aquesta metodologia fomenta que el grup participi de forma activa permetent als participants ser subjectes actius de canvi i protagonistes del seu propi aprenentatge. Els infants es senten part d'un grup amb els mateixos interessos, necessitats, dubtes... També, comporta que els infants s'enfrontin a noves experiències, així com construir de forma conjunta l'aprenentatge mitjançant la reflexió i el diàleg (Francia, 1992). Aquest es produeix en tres nivells: cognitiu, afectiu i comportamental (Balsells, 2013). La metodologia grupal facilita la comunicació entre els participants, facilita la resolució de conflictes i promou l'ajuda mútua, així com la possibilitat de comprendre altres perspectives. És a dir, evita l'aïllament, proporciona seguretat i permet consolidar els sentiments que comporta satisfer les necessitats psicosocials dels infants (Amorós, *et al.*, 2011).

Cal destacar també, que les sessions estan planificades per treballar factors de risc i factors de protecció. De manera que els infants puguin anar adquirint eines i estratègies per augmentar els factors de protecció i disminuir així els factors de risc emocionals, socials i familiars (Amorós, *et al.*, 2011).

7.5. Avaluació

Una vegada s'han detectat les necessitats i s'ha definit la metodologia i les estratègies que es duran a terme, s'ha de tenir en compte l'avaluació. Aquesta és fonamental per tal de valorar, redirigir el procés i per saber l'impacte de l'acció socioeducativa. Cal destacar, que el projecte és grupal, per tant, els resultats de l'avaluació han de ser interpretats en el conjunt del grup.

L'avaluació serà de 360 graus per tal de triangular la informació. Avaluaran totes les persones que intervenen en el projecte, els infants, el psicopedagog/a i l'educador/a social. És important que a l'avaluació participin totes les persones que intervenen, que hi hagi avaluació interna i autoavaluació. L'avaluació comportarà adaptar el projecte a l'acció socioeducativa i facilitarà informació dels aprenentatges que van adquirint els

infants, del desenvolupament i la metodologia de les activitats, i permetrà realitzar els ajustos necessaris mentre s'implementa el projecte per tal que s'assoleixin els objectius marcats. L'avaluació consisteix en 3 parts; la primera part és l'avaluació inicial (*Annex 1*), la segona l'avaluació de procés (*Annex 2*) i la tercera l'avaluació final (*Annex 3*).

8. Consideracions finals

Aquest projecte s'ha dissenyat per tal de donar resposta a una necessitat que presenten els infants de CRAE pel que fa a l'educació emocional. Per dissenyar aquest projecte, s'han considerat les diferents aportacions teòriques. Aquest disseny està pensat per comparar dos grups naturals amb les mateixes característiques. Aquests dos grups permetran obtenir informació de l'eficàcia i l'eficiència del projecte, així com l'impacte social. Cal destacar, que el pretest o postest s'hauria de tornar a aplicar als dos grups sis mesos més tard després d'haver finalitzat la implementació del projecte, per tal d'obtenir informació dels aprenentatges que es mantenen en el temps.

En aquest sentit, si els infants aconsegueixen augmentar el seu benestar emocional el projecte es pot adaptar a altres infants de diferents CRAE i a altres franges d'edat, sempre tenint present el desenvolupament evolutiu de cada etapa i les necessitats emocionals concretes que se'n deriven. S'ha de tenir en compte, que mentre s'ha dissenyat el projecte, han sorgit altres línies de recerca educativa i noves hipòtesis. Com per exemple: *"Treballant l'educació emocional amb els infants de CRAE i les seves famílies, augmenta la probabilitat de la reunificació familiar"*.

A banda d'això, el projecte s'ha de desenvolupar de forma conjunta amb el projecte de "Viaje a mi historia" perquè aquest projecte no pot donar resposta a totes les necessitats, concretament les que es deriven de l'establiment dels vincles afectius segurs. No obstant, el projecte s'implementarà fora del context residencial per tal d'afavorir la integració a la comunitat social i cultural. Aquests infants resideixen en un CRAE de forma transitòria mentre se'ls busca un altre recurs que s'adapti a les seves necessitats materials, físiques, afectives, psíquiques i socials.

Pel que fa als qüestionaris, abans d'implementar el programa s'han de portar a validar perquè els experts puguin mesurar el grau de pertinença i adequació de les preguntes.

Cal destacar, que els professionals que duguin a terme el projecte han de tenir en compte les variables estranyes que poden influir en els aprenentatges dels infants, així

com saber quins són els principis ètics i metodològics del projecte (*Annex 14*) i les bones pràctiques (*Annex 15*).

A tall de conclusió, és important fer difusió de les conclusions del projecte ja que d'aquesta forma es poden extrapolar els aprenentatges a altres realitats i contextos. Així mateix, aquestes conclusions permetran que les Administracions públiques inverteixin en el disseny, la implementació i l'avaluació d'altres projectes d'educació emocional que atenguin a les necessitats emocionals dels infants de CRAE, i contribuir així, a millorar el seu benestar.

BIBLIOGRAFIA

Aguilar,p; Bisquerra,R (coord.);Garcia,E; Lantieri,L; Lópex-Cassà,E; Mora,F; Nambiar,M; Pérez-González,J.C; Planells,O; Punset, E; Segovia, N. (2012). *Com educar les emocions? La intel·ligència emocional en la infància i l'adolescència. Esplugues de Llobregat* (Barcelona): Hospital Sant Joan de Déu.

Alpízar,H.Y i Salas, D.E. (2010).El papel de las emociones positivas en el desarrollo de la psicología positiva. *Revista electrónica de estudiantes de Psicología.* 5 (1), pp 65-83.

Alsinet,C; Balsells, M.A; (2000). *Infancia y adolescencia en riesgo social.* Lleida: Milenio. ISBN 84-89790-59-0

Amorós, P.; Balsells, M.A.; Byme, A.; Fuentes,N.; Guerra,M.; Martín, J.C.; Mateos, A.; Pastor,C.; Rodrigo,M.J. (2011). *Aprender juntos, crecer en familia: Caixaproinfància.* Barcelona: Obra social "La Caixa".

Balsells, M.A. (2013). El centre és el nen, el focus és la família: treballant les competències parentals. núm.73.

Balsells, M.A; Del Arco, I; Miñambres, A. (2009). *La infancia en situación de riesgo social y sus familias: guía para el educador familiar.* Lleida: París. ISBN 978-84-935-9369-8.

Balsells, M.; Fuentes, N;Mateo, M.; Mateos, A.; Violant, V. (2010). Innovación socioeducativa para el apoyo de adolescentes en situación de acogimiento familiar. Vol.45, p. 133-148.

Bisquerra,R. (2012). *De la intel·ligència emocional a l'educació emocional.* En Aguilar,p; Bisquerra,R (coord.);Garcia,E; Lantieri,L; Lópex-Cassà,E; Mora,F; Nambiar,M; Pérez-González,J.C; Planells,O; Punset, E; Segovia, N. *Com educar les emocions? La intel·ligència emocional en la infància i l'adolescència.* (pp. 24-35). *Esplugues de Llobregat* (Barcelona): Hospital Sant Joan de Déu.

Bisquerra, R. (2012). Importància i necessitat de l'educació emocional a la infància i l'adolescència. *Butlletí d'infància.* 55, pp 1-7.

Bisquerra, R. (2009). *Psicopedagogía de las emociones.* Madrid: Síntesis. ISBN 978-84-975662-6-1.

Bisquerra,R. (2008). *Educación emocional y bienestar*. Madrid: Wolters. ISBN 97-8847-1978-769

Bisquerra, R. (2002). Educació emocional: Una proposta per al desenvolupament de competències per a la vida. *Revista Catalana de Pedagogia*. 1, pp 95-122.

Bisquerra, R. (2003). Educación emocional y competencias básicas para la vida. *Revista de investigación*. 2 (1), pp 7-43.

Bisquerra,R. (2000). *Educación emocional y bienestar*. Barcelona: Praxis. ISBN 84-7197-593-9

Bisquerra, R.; Cuadrado,M.; Filella,G.; López,E.; Obiols,M.; Pérez, N. (2012).*Actividades para el desarrollo de la inteligencia emocional en los niños*. España: Parramón. ISBS: 978-84-342-3399-7.

Bisquerra,R;Filella,G;Fita, E; González,A; Martínez,F i Pérez,N. (2001). *Diseño y evaluación de programas de educación emocional*. Barcelona: Ciss Praxis. ISBN 84-7197-691-9

Bisquerra, R; Pérez,N. (2007). Las competencias emocionales. *Revista de Educación*. 21 (10), pp 61-82

Bowlby,J. (1998). *El apego y la pérdida*. Barcelona: Paidós ISBN 84-493-0600-0

Bravo,A. (2009). Perfiles emergentes en la población atendida en acogimiento residencial. En *Del Valle, A i Bravo, J.F. Intervención socioeducativa en acogimiento residencial*. Cantabria: Gobierno de Cantabria. Consejería de empleo y bienestar social.

Bravo,A i Del Valle, J.F. (2009). Crisis i revisió del acogimiento residencial. Su papel en la protecció infantil. *Papeles del psicólogo*. 30 (1), pp 42-52.

Bravo, J.F i Del Valle, A (2009). *Intervención socioeducativa en acogimiento residencial*. Cantabria: Gobierno de Cantabria. Consejería de empleo y bienestar social.

Bravo,A; Del Valle,J; i Sainero,A.M. (2011). *Salud mental de menores en acogimiento residencial. Guía para la prevención e intervenció en hogares i centros de protecció de la Comunidad Autónoma de Extremadura*. Junta de Extremadura.

Brun-Gasca, C; Costas,C; Delgado,L i Fornieles,A (2012). Acogimiento residencial: problemas emocionales y conductuales. *Revista de Investigación en Educación*, 10 (1), 158-171

Bones pràctiques de qualitat. (2015). Centres Residencials d'Infància i Adolescència. Recuperat de <http://www.feiab.org/encontre2013/residencial.php> [16 de març de 2015]

Cabello, M.J.(2011).La importancia de la inteligencia emocional como contribución al desarrollo integral de los niños de educación infantil. *Pedagogía Magna*. 11, pp178-188

Calderón,C i Gustems,J. (2004). No t'emocionis i escolta...! L'ús de la música en l'educació emocional. *Revista Catalana de Pedagogia*. 3,pp 331-347.

Camí,A i Camí, E. (2006).Educar en el medio residencial: una forma de educación social. *Revista de estudios de Juventud*. (74),pp 131-147.

Coca,A. (2005). *El creixement emocional del nen. El món dels sentiments dels 0 als 12 anys*. Barcelona: Oxigen Viena. ISBN 84-8330-320-5

Dávila, L.M i Martín,E. (2008). Redes de apoyo social y adaptación de los menores en acogimientos residenciales. *Psicohema*. 20 (2), pp 229-235.

De Paul, J. (2009). La intervención psicosocial en protección infantil en España: evolución i perspectives. Universidad del País Vasco. 30 (1), pp 4-12.

Del Valle, F.J. (2009). Evolución histórica, modelos y funciones del acogimiento residencial. *Intervención socioeducativa en acogimiento residencial* (11-53). Cantabria: Gobierno de Cantabria. Consejería de Empleo y Bienestar Social.

Direcció General d'Atenció a la Infància i Adolescència. (2007). Guia bàsica. Departament d'Acció Social i Ciutadania. Secretaria d'Infància i Adolescència. Generalitat de Catalunya.

Enríquez,N;Ramos, O i Recondo,O.(2012). *Práctica la inteligencia emocional plena. Mindfulness para regular nuestras emociones*. Barcelona: Kairós. ISBN 978-84-9988-140-9

Fernández,J; Fuertes,J. (2000). *El acogimiento residencial en la protección a la infancia*. Madrid: Pirámide.

Francia, A. (1992). *Dinámica y técnicas de grupos*. Madrid: Editorial CCS. ISBN 8470436015.

Galán, A. (2014). Tratamiento psicológico de niños y adolescentes en acogimiento residencial . Aportaciones a un campo específico de intervención. *Papeles del psicólogo*. 35 (3), pp 201-209

Generalitat de Catalunya (2015). Centre de Documentació de Serveis Socials.

Recuperat de

http://dixit.gencat.cat/ca/detalls/Article/20121016_Educacio_intelligencia_emocional

[18 de març de 2015]

Goleman, D. (1997). *Inteligencia emocional*. Barcelona:Kairós. ISBN.84-7245-371-5

Güell, M.(2010).*Intel·ligència emocional en l'atenció a persones en centres residencials*. Barcelona: publicació coordinada i supervisada pel Gabinet Tècnic del Departament d'Acció Social i Ciutadana. ISBN: 9788439381822

Horno,P (2004). *Eduquem l'efecte. Reflexions per a famílies, professorat, pediatres...*Barcelona: Graó. ISBN 84-7827-353-0

Informe Educo. (2007-2013). La regresión de los derechos de la infancia en España.

Jiménez,J.M; Martínez, R; Mata,E.(2013). Comunicación, orígenes e identidad en el acogimiento familiar i residencial: el programa "Viaje a mi historia". *Apuntes de Psicología*. 31 (3), pp 307-315.

Informe. (2002). La infància i les famílies als inicis del segle XXI. Recuperat de http://www.ciimu.org/index.php?option=com_content&view=article&id=219%3AInforme-2002-la-infancia-i-les-families-als-inicis-del-segle-xxi&catid=66&Itemid=65&lang=es [25 març de 2015]

Jiménez,J.M; Martínez, R; Mata.(2010).*Guía para trabajar la historia de vida de niños y niñas. Acogimiento residencial y familiar*. Andalucía: Consejería para la Igualdad y Bienestar Social. Junta de Andalucía.

Lacárcel,J. (2003). Psicología de la música y emoción musical. *Revista de educación*. pp 20-21.

Lázaro, S. (2009). Resiliencia, factores protectores y necesidades de niños y adolescentes acogidos en centros de protección. Referentes para el diseño de estrategias de intervención psicoeducativa en contextos residenciales. *Intervención*

socioeducativa en acogimiento residencial (57-73). Cantabria: Gobierno de Cantabria. Consejería de Empleo y Bienestar Social.

Llei 14/2010, del 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència.

Lobo, M. (2012). *Taller d'Educació Emocional. Aprenem a gestionar les nostres emocions per millorar la convivència. Projecte Final del Màster en Educació Emocional i Benestar*. Barcelona: Universitat de Barcelona. Dipòsit Digital: <http://hdl.handle.net/2445/45186>

López, F. (1995). *Necesidades de la infancia y protección infantil*. Madrid: Ministerio de Asuntos Sociales. ISBN: 84-785-0087-1 ISBN: 84-785-009-1

López, F.(2008). *Necesidades en la infancia y en la adolescencia. Respuesta familiar, escolar y social*. Madrid: Ediciones Pirámide. ISBN: 978-843-682-198-7

Mallart, J. (2002). L'educació emocional per viure, aprendre i estimar. *Revista Catalana de Pedagogia*.1, pp 77-94.

Martín, E; Rodríguez, T i Torbay, A. (2008) Cooperación familiar y vinculación del menor con la familia en los programas de acogimiento residencial. *Anales de psicología*. Vol.24 (1),25-32.

Marzo Arpón, M. (2009). *Educador social i infància en situació de risc: L'atenció residencial a l'infant o adolescent a Catalunya*. Catalunya: Biblioteca de Catalunya. ISBN 978-84-393-8080-1

Ministeri de Sanitat, política social i igualtat. (2011). *Maltractament infantil en la família a Espanya*. Observatori de la Infància i Adolescència. Informes, estudis i investigació.

Ortega, C.A. (2006). *Toma de decisiones y resolución creativa de conflictos*. Alcalá La Real: Formación Alcalá. ISBN 84-85539-68-0

Palassí, E i Villalba, A. (2010). Projecte d'educació emocional en un CRAE per a noies adolescents. *Revista d'Educació Social*. 46, 78-100.

Pont, E; Vanistendael, S; Vilar, J.(2009). Reflexions al voltant de la resiliència. Una conversa amb Stefan Vanistendael. *Educació social*.43 pp 91-101.

Rodríguez, J.(2002).El proyecto de acción tutorial en los CRAE. Educación social: *Revista de intervención socioeducativa*. 20, pp.113-124.

Salmerón, P. (2002). Evolución de los conceptos sobre inteligencia: planteamientos actuales de la inteligencia emocional para orientación educativa. *Revista de la Facultad de Educación*. 5, pp 97-122.

Saura, P. (1995). *La educación del autoconcepto; cuestiones y estrategias*. Servicio de publicaciones. Universidad de Murcia. ISBN 84-7684-660-6

Segura, M. (2005). *Enseñar a convivir no es tan difícil: para quienes no saben qué hacer con sus hijos, o con sus alumnos*. Bilbao: Desclée De Brouwer. ISBN 8433019406

Stassen, K; Thomsom, R. (1998). *Psicología del desarrollo: Infancia y adolescencia*. Madrid: Editorial Medica Panamericana. ISBN 84-7903-297-9

Vallés, A i Vallés, C. (2003). *Psicopedagogía de la inteligencia emocional*. Valencia: Promolibro Valencia. ISBN 84-7986-536-9

Web Rafael Bisquerra. (2015). Recuperat de <http://www.rafaelbisquerra.com/es/biografia/publicaciones/articulos/100-360/196-analisis-experiencia-feedback-360-evaluacion-eduacion-emocional.html> [15 de març de 2015]

ANNEXOS

Annex 1. Instruments de l'avaluació inicial

Annex 2. Instruments de l'avaluació de procés

Annex 3. Instruments de l'avaluació final

Annex 4. Sessions i activitats

Annex 5. Activitat 2: bingo!

Annex 6. Activitat 3: la granota

Annex 7. Activitat 4: les imatges

Annex 8. Activitat 5: el Tro

Annex 9. Activitat 6: un dia a l'estable

Annex 10. Activitat 9: el joc del quadrat

Annex 11. Activitat 10: aiqueguai

Annex 12. Activitat 11: siguem creatius

Annex 13. Activitat 12: la vida al CRAE

Annex 14. Principis ètics i pedagògics del projecte

Annex 15. Les bones pràctiques dels professionals

Annex 1. Instruments de l'avaluació inicial

– El pretest i postest:

L'avaluació inicial i final es proposa a partir d'un pretest i un postest que permet analitzar i extreure conclusions dels aprenentatges adquirits abans de la implementació del projecte. Per tant, aquestes dues avaluacions fan possible comparar els coneixements previs amb els coneixements adquirits amb la implementació del projecte. A més, l'avaluació final té en compte el producte i la sostenibilitat. L'avaluació de procés consta d'un diari de camp dels professionals pel que fa a cada sessió i una avaluació de sessió per part dels infants de forma oral.

L'avaluació inicial es durà a terme abans d'implementar el projecte. La primera activitat està dissenyada per passar el pretest a partir d'un joc per tal d'obtenir informació sobre els continguts que es pretenen treballar i els objectius a aconseguir pel que fa a les competències emocionals.

Com s'ha de jugar a l'emojoc?	
Normes del joc	1. Aquest joc està fet exclusivament perquè hi juguis tu, per tant, has de jugar de forma individual.
	2. Has de fer el joc amb silenci i respectar els altres companys.
	3. Si no entens alguna pregunta li pots preguntar a les persones de referència que et contestaran molt amablement perquè ho entenguis tot.
	4. Per començar el joc has de posar el teu nom al taulell, pintar-lo si et ve de gust i enganxar els adhesius en forma de cor dintre de les caselles en l'ordre i la combinació que vulguis.
	5. Si no entens el joc t'animo a què preguntis a les persones de referència, et contestaran encantades!
Instruccions del joc	6. <i>Estràs preparat/da per començar el joc?</i>
	7. El joc consisteix a tirar el dau i avançar sobre el taulell amb una fitxa. A mesura que vagis avançant t'aniràs trobant unes figures en forma de cor o gotes d'aigua. Si caus en aquestes caselles hauràs d'agafar la cartolina que tingui la figura de la casella que has caigut, llegir-la i contestar el que el pregunten. Aquestes preguntes les pots contestar a la cartolina que t'han donat. Una vegada has respòs la pregunta has d'enganxar la cartolina al costat de la pregunta. Quan s'acaba el joc? Per acabar el joc has de respondre a totes les preguntes, quan

	les hagi contestat totes, tindràs una recompensa per haver guanyat!
	8. Endavant, ja pots començar el joc! Que tinguis molta sort!
	9. Recorda: quan hagi acabat el joc li has d'entregar als/les educadors/es.

Recursos que es necessiten per jugar al joc

1. Preguntes de cada carta

1. Encercla les emoticones que creus que transmeten emocions alegres i amb un quadrat les que són tristes.
2. Quan estàs n'ents content?
  - a. Sempre
  - b. A vegades
  - c. Mai
3. Cada emoticona és una emoció. Apunta a baix o al costat quina emoció creus que és cada emoticona.
4. Imaginat que una amic/ga teva del centre ha caigut i s'ha fet mal i et diu que està trista perquè s'ha fet una ferida i li fa mal. Què li diries?
5. Imaginat que estàs enfadat perquè jugaves a la Wii i un/a educador/a t'ha dit que has d'anar a fer els deures. Com li diries que no hi vols anar?
6. Quan estàs enrabiad i et sents culpable ho expliques a algú per sentir-te millor? I quan et sents bé també ho expliques? Explica la teva resposta
7. Sóc conscient que a vegades em sento malament?
  - a. Sempre
  - b. A vegades
  - c. Mai
8. Quan em sento malament què faig?
  - a. M'adapto a la situació i al moment amb tranquil·litat
  - b. Em poso furiós i dic el primer que penso
  - c. Em poso a plorar i a cridar
  - d. Me'n vaig a la meva habitació i no dic res a ningú
9. Imaginat que no ensenyas l'agenda al teu tutor/a i t'inxampa i et castiga sense mirar els dibuixos que tant t'agraden. Què sentiries i faries amb aquest cas? Faries alguna cosa per sentir-te millor?
  - a. Imaginat que ve a la terra una persona d'un altre planeta. Et vol

conèixer però resulta que no sap parlar. Per tant, li has de dibuixar o posar paraules sobre:

- a. Com et descriuries a tu mateix
- b. Quines coses creus que fas bé i quines activitats t'agraden
- c. Com creus que et veuen les altres persones

11. Explica com valores el fet d'estar separat/da de la teva família i viure amb una llar? Has après alguna cosa d'aquesta situació?

12. Quan tens un problema amb un amic/ga què fas per trobar una solució?

Apunta els passos que segueixes i amb quines coses et bases.

13. T'agrada estar amb les altres persones? Per què?

14. Què fas per relacionar-te amb les altres persones:

- a) Les escolto, respecto el que diuen i els pregunto com estan
- b) Les escolto però no m'importa gens el que diuen
- c) No m'agrada gaire estar amb les altres persones
- d) No sé què he de fer per relacionar-me amb els altres companys

15. Quan una altra persona et diu que fas una cosa molt bé i et felicita com reacciones?

16. Quan estàs trist/a fas alguna cosa per posar-te content?

17. Quan et passa alguna cosa saps a qui pots explicar-li perquè t'ajudi?

18. Què fas per gaudir de la teva vida i per sentir-te bé?

19. Quan et sents bé creus que n'ets conscient i ho transmits a les altres persones ja siguin amics/gues, companys/es, educadors/es ? Intentes passar estones amb les persones que et fan sentir bé?

2. Les cares amb les emocions:

3.Enganxines pel taulell:

4.Taulell del joc, les fitxes i els daus:

5.Material: dotze cartolines de colors, 12 pacs de colors, 12 pacs de pintures, purpurina, 12 pacs de retoladors, 12 estisores, 12 fitxes, 12 instruccions, 12 llibres, 12 cartolines, 12 etiquetes amb els cors , 12 cares d'emocions i 12 pacs de les cartes.

Premi: el gran llibre de les emocions de Rafael Bisquerra i Esteve Pujol de l'any 2014.

Criteris d'avaluació: el pretest-postest consta de 19 preguntes, cada pregunta té el valor d'un punt. Aquest punt pot variar en funció dels indicadors que es demanen a la taula d'avaluació d'objectius. Una vegada puntuades totes les preguntes s'omplirà la rúbrica d'avaluació final amb la mitjana de cada pregunta. S'ha de tenir en compte, que la mitjana de cada pregunta es constitueix a partir dels qüestionaris de tots els infants.

Annex 2. Instruments de l'avaluació de procés

L'avaluació de procés fa referència a l'acció socioeducativa i el desenvolupament de les sessions. Aquesta avaluació la realitzarà, d'una banda: el/la psicopedagog/a i l'educador/a, i d'altra banda, els infants. En primer lloc, els/les dinamitzadors/es enregistraran a partir de l'observació directa, el desenvolupament de cada sessió en un diari de camp. Aquest consta de preguntes obertes i tancades que permeten reflexionar sobre el desenvolupament i l'acció socioeducativa de cada sessió. En segon lloc, els infants avaluaran el desenvolupament de les sessions a partir d'un qüestionari que faran els/les dinamitzadors/es de forma oral. Aquesta avaluació permet obtenir informació sobre el procés d'aprenentatge per tal de saber si s'estan assolint els objectius. En el cas que no s'estiguin assolint els objectius s'han de dur a terme al projecte els canvis necessaris perquè es puguin assolir.

– El diari de camp dels professionals i el qüestionari dels infants:

a) Diari de camp dels professionals

Diari d'observació dinamitzadors/es				
El disseny del diari de camp pretén avaluar la realització de les activitats per saber el desenvolupament de les sessions. Aquesta observació serà participant. Les unitats que s'observaran consten del desenvolupament de la sessió i l'acció socioeducativa. S'ha d'omplir el diari després de cada sessió i marcar amb un cercle la sessió que s'ha dut a terme i apuntar el nom de les activitats. Després, s'ha de marcar amb una creu els ítems. Els ítems van de l'1 al 4, essent 1 gens i 4 molt. Finalment, s'ha de descriure la sessió.				
Sessió: 1/2/3/4/5/6/7/8	Ítems			
Activitats:				
Indicadors	1	2	3	4
Pel que fa al desenvolupament de la sessió				
Han participat de forma activa?				
Han estat motivats?				
Han mostrat interès?				
Han col·laborat i cooperat en les activitats?				
S'ho han passat bé?				
Els hi ha agradat les activitats?				

S'ha generat un clima de confiança?				
L'espai era l'adient?				
Els materials eren els adequats?				
La durada de l'activitat ha estat l'adequada?				
El moment de l'acció socioeducativa era l'adequat?				
El grup ha generat nous aprenentatges?				
L'activitat era creativa i innovadora?				
Respecte a l'acció socioeducativa				
S'ha estimulat a la reflexió del grup?				
El psicopedagog/a s'ha expressat de forma clara i entenedora?				
S'ha mantingut l'interès, la motivació i la participació del grup?				
S'ha fomentat un bon clima de grup?				
S'ha reforçat de forma positiva al grup?				
Els continguts s'han adaptat al desenvolupament dels infants?				
S'han aconseguit els objectius de la sessió?				
L'activitat ha estat adequada en relació amb el contingut?				
Descripció i desenvolupament de la sessió:				
Descripció del desenvolupament de la sessió:				
Aspectes a destacar de les activitats:				
La reflexió i les conclusions:				
Reacció de les persones implicades:				
Dificultats:				
Resolució de conflictes:				
Fortaleses:				
Com millorar l'acció socioeducativa:				
Canvis amb relació al desenvolupament de la sessió (Continguts, objectius, recursos, procediments, temps, espai, material, activitats, el procés de les sessions...):				

b) Avaluació de procés dels infants

Avaluació de procés dels infants				
L'avaluació es dur a terme de forma oral després de cada sessió. Els professionals hauran de marcar la sessió que s'ha desenvolupat i escriure les activitats. Per dur a terme l'avaluació dels infants s'haurà d'explicar que aquesta avaluació es farà després de cada sessió. Els professionals hauran d'empegar quatre papers a la paret amb les següents paraules (gens, una mica, bastant i molt). Després, es demanarà als infants que es situïn a sota d'un paper en relació amb la seva opinió i a la pregunta que es formuli. També, hauran de respondre de forma oral les preguntes a desenvolupar.				
Sessió 1/2/3/4/5/6/7/8/9				
Activitats:				
Qüestionari participants oral	Ítems			
Indicadors	1(gens)	2(una mica)	3(bastant)	4(molt)
Heu posat entusiasme per fer les activitats?				
Us han agradat les activitats?				
Us heu divertit?				
Canviariéu o afegiríeu alguna cosa de les activitats? Quina?				
Quina activitat us ha agradat més? Per què?				
Voleu destacar alguna cosa de cada activitat?				

Criteris avaluació de procés: per avaluar els aspectes observats, respecte al desenvolupament i la metodologia de les activitats donarem als indicadors d'avaluació un valor en una escala de l'1 al 4, sent l'1 el mínim i el 4 el màxim. Per tal d'obtenir com a punt fort el desenvolupament de les activitats els ítems s'hauran de situar en un 80% en les caselles 3 i 4 per tenir com a punt fort el desenvolupament de les activitats. Cal destacar que per classificar les preguntes obertes es farà un buidatge de la informació mitjançant categories. No obstant, les preguntes tancades i obertes permetran modificar l'acció socioeducativa i incloure els canvis necessaris per tal que es vagin assolint els continguts i s'aconsegueixin els objectius.

Annex 3. Instruments d'avaluació final

L'avaluació final consta de tres parts: l'avaluació de l'eficàcia i l'eficiència, i l'impacte, l'avaluació del producte i l'avaluació de la sostenibilitat.

La primera avaluació tracta sobre *l'eficàcia i l'eficiència* del projecte (per saber si s'han assolit els objectius i resultats desitjats) i *l'impacte* (quina repercussió ha tingut en l'àmbit social). Per tal de saber si els adolescents han assolit els objectius i els continguts, els/les dinamitzadors/es passaran el postest amb una activitat final (veure annex 4).

Una vegada s'hagi realitzat l'avaluació inicial (pretest) i l'avaluació final (postest) es farà una mitjana de cada avaluació que s'enregistrarà a la rúbrica d'avaluació final amb uns indicadors (cada indicador està marcat amb un número que correspon a les preguntes del pretest-postest), que proporcionaran informació de l'assoliment dels objectius amb relació als continguts. Quan la rúbrica d'avaluació amb els indicadors estigui completada s'analitzarà i s'extrauran les propostes de millora i es duran a terme les conclusions.

Pel que fa a *l'avaluació del producte* pretén valorar el disseny, la implementació i l'avaluació per part dels dinamitzadors/es i els infants. Aquesta avaluació la duran a terme el/la psicopedagog/a i l'educador/a a partir d'un qüestionari, i els infants mitjançant una activitat anomenada discussió dirigida.

Quant a *l'avaluació de la sostenibilitat* es durà a terme sis mesos més tard d'haver implementat el projecte. Aquesta consisteix en tornar a passar el postest als infants per tal de saber si els aprenentatges perduren en el temps. Després, es farà una mitja i s'extrauran conclusions.

– **En relació amb el procés i als objectius:**

a) Pel que fa a l'avaluació del producte dels/les dinamitzadors/es

Qüestionari d'avaluació del disseny, desenvolupament i avaluació del projecte	
Aquest qüestionari va dirigit als dinamitzadors/es del projecte per tal d'avaluar el disseny, la implementació i l'avaluació del projecte d'educació emocional. Les preguntes són obertes i s'han de desenvolupar les qüestions plantejades. L'objectiu d'aquest qüestionari és conèixer l'opinió dels professionals envers el projecte.	
Categories	Preguntes

Els recursos	2. Com valoren els recursos del projecte pel que fa a: espai, temps, material...?
El grup	3. Creuen que hi ha hagut un bon clima de treball? 4. S'han generat relacions interpersonals? 5. S'ha despertat l'interès, la motivació, la participació i la implicació dels infants? 6. Han reflexionat i extret conclusions?
Objectius	3. Creus que s'han assolit els objectius? Raona la resposta
Continguts	4. Penses que els continguts eren adequats a les necessitats?
Les activitats	5. Les activitats han estat creades d'acord als interessos i necessitats dels infants? 6. Canviaries alguna activitat? Quina? Raona la resposta
Metodologia	7. Creus que la metodologia ha permès als infants connectar amb les experiències i vivències prèvies alhora que han connectat amb els nous aprenentatges? 8. La metodologia ha permès reflexionar als infants?
Estratègies	9. Les estratègies s'han adaptat a les necessitats i el desenvolupament evolutiu dels infants? 10. Les estratègies han estat creatives i innovadores i han permès l'aprenentatge dels infants?
Els professionals	11. Quines dificultats i punts forts has trobat com a professional? 12. Has tingut en compte les bones pràctiques? Quines?
Avaluació	13. Creus que l'avaluació ha donat una resposta global al disseny i a la implementació del projecte? 14. Modificaries alguna cosa de l'avaluació?
El projecte	15. Quins punts forts i febles destacaries del projecte? 16. Creus que el projecte serà d'utilitat als infants? 17. Quines modificacions faries al projecte?

b) Pel que fa a l'avaluació del producte dels infants

Guia d'avaluació per a la discussió dirigida	
Categories	Aspectes a tractar
Els recursos	- El lloc on s'han realitzat les activitats
	- El temps que ha durat el projecte

	<ul style="list-style-type: none"> - El material que s'ha utilitzat
El grup	<ul style="list-style-type: none"> - El clima de treball - L'interès, la motivació, la participació i la diversió - El treball en grup
Les activitats, estratègies i metodologia	<p>Les reflexions i conclusions de cada activitat</p> <p>Què en pensen de les sessions i les activitats</p> <p>Quines activitats els han agradat més i quines menys</p> <p>Activitats que canviarien per alguna cosa que els interessi més</p> <p>Noves activitats que proposarien</p> <p>La forma de com estaven plantejades les activitats</p>
Avaluació	Tenir en compte el seu punt de vista i fer-los participis en el projecte.
El projecte	<p>El que més els ha agradat del projecte</p> <p>El que menys els hi ha agradat</p> <p>La utilitat del projecte</p> <p>Millores i modificacions que realitzarien al projecte</p>

Criteris d'avaluació: es tindrà en compte totes les reflexions dels infants i les reflexions dels professionals pel que fa al disseny, desenvolupament i avaluació del projecte, és a dir, del producte. Després de dur a terme la discussió dirigida, i que els professionals hagin contestat al qüestionar es farà un buidatge de la informació mitjançant categories per incloure-les totes a les propostes de millora i a les conclusions.

c) Quant als objectius

Rúbrica avaluació objectius			Mitjana		
Objectiu General	Objectiu Específic	Indicadors d'avaluació	Pretest	Postest	Sostenibilitat
1. Prendre consciència de les pròpies emocions i les dels altres pel	1.1. Conèixer les pròpies emocions i sentiments ja siguin positius o	<p>Identifiquen les emocions positives (1)</p> <p>Identifiquen les emocions negatives (1)</p> <p>Perceben els seus</p>			

que fa a la seva situació actual	negatius	sentiments i emocions (2) Posar nom a les emocions (3)			
	1.2.Sintonitzar amb les emocions dels altres	Mostren empatia per les emocions dels altres (4) Expressen i perceben les emocions dels altres (4)			
	1.3.Compartir les emocions amb les altres persones	Explica les emocions a les altres persones (6)			
2.Adquirir estratègies per gestionar les emocions que es produeixen fruit de la situació de separació o abandonament	2.1.Expressar les emocions de forma adaptativa.	Saben que expressar una emoció pot tenir conseqüències en les altres persones (5) Expliquen els conflictes interns derivats de les emocions negatives (6)			
	2.2. Regular les emocions negatives	Accepten les emocions negatives (7) Expressen les emocions negatives o ambigües adaptant-se a la situació i moment (8)			

		Expressen tranquil·litat emocional (8)			
	2.3.Adquirir emocions positives davant de situacions estressants	Manifesten les emocions positives (9) Comparteixen les emocions amb els companys (9)			
3.Desenvolupar estratègies d'autonomia emocional pel que fa al seu benestar emocional	3.1.Augmentar l'autoestima en un mateix	Manifesten una imatge positiva de si mateixos/es (10) Estan satisfets amb si mateixos (10) Mostren confiança amb les seves capacitats i potencialitats (10)			
	3.2.Automotivar-se davant de les diferents situacions	Mostren interès i entusiasme per implicar-se amb les diferents tasques (10)			
	3.3.Augmentar autoeficàcia emocional amb un mateix	Canvia les emocions i les adapta al moment i situació (9)			
	3.4.Adoptar actituds de resiliència davant la vida	Fan una valoració positiva d'una situació traumàtica (12) Expressen			

		aprenentatges per situacions emocionals negatives (12) Generen vincles positius amb els companys i els adults (9),(11), (15), (14), (17)			
4.Adquirir habilitats per relacionar-se amb les altres persones alhora que es gestionen els conflictes en relació amb l'acolliment residencial	4.1.Desenvolupar els tipus de pensament per gestionar conflictes	Saben resoldre el conflicte de forma equitativa (definir, detectar,preveure un problema, fixar objectius i els mitjans per aconseguir-los). (12)			
	4.2.Adquirir habilitats socials per relacionar-se o interactuar amb les altres persones	Escolten a les altres persones (14) Expressen el que han explicat altres persones (14) Es comuniquen amb les altres persones de forma assertiva (14) Mostren facilitat per relacionar-se amb els altres (14) Mostren empatia cap a les altres persones (14)			

	4.3. Identificar el suport i recursos disponibles dintre del seu entorn social	Saben a qui poden demanar ajuda (17) Mostren facilitat per demanar ajuda als adults (17)			
	5.1. Adquirir una actitud positiva davant la vida	Mostren una actitud optimista (16), (12), (10), (9) i (8) Són amables amb les altres persones (14), (10) Saben generar emocions positives (16) Mostren seguretat i estabilitat emocional (16) i (10) Mostren interès per les gratificacions i el reforç positiu (15)			
	5.2. Augmentar la capacitat per gaudir de forma conscient del benestar emocional	Gaudeixen dels moments de benestar (18) Transmeten aquest benestar a altres persones (19)			
	5.3.. Adoptar actituds de resiliència	Fan una valoració positiva d'una situació traumàtica (12)			

	davant la vida	Expressen aprenentatges per situacions emocionals negatives (12) Generen vincles positius amb els companys i els adults (9),(11), (15), (14), (17)			
--	----------------	---	--	--	--

Criteris d'èxit: Criteris d'èxit: hi haurà d'haver un 80% dels infants que hagi desenvolupat les competències emocionals i per tenir com a punt fort la consecució dels objectius. Per donar assolits els objectius s'estableix una mitjana d'un 8. Si més d'un 20% dels infants no han desenvolupat les competències es tindrà com a punt feble la consecució dels objectius, i per tant, caldrà seguir treballant. Una vegada s'hagi completat la rúbrica i s'hagi fet la mitjana del pretest-postest en relació amb cada pregunta es passaran a fer les propostes de millora i les conclusions de la implementació. Després, al cap de sis mesos es tornarà a passar el postest per veure la sostenibilitat del projecte per obtenir informació de la permanència dels aprenentatges al llarg del temps. En el mateix sentit, un 80% dels infants ha de mantenir o haver millorat les competències emocionals pel que fa al postest per donar com a punt fort el fet que l'aprenentatge perdura en el temps i es finalitzaran les conclusions.

Annex 4. Sessions i activitats

Blocs	Sessions	Continguts	Objectius	Activitats
Bloc 1	Sessió de presentació	Presentació del projecte	<ul style="list-style-type: none"> – Conèixer el projecte. – Preguntar dubtes – Participar en el disseny de les activitats – Realitzar l'avaluació inicial. – Crear un bon clima de grup, cohesió i confiança. – Despertar el propi interès i la motivació pel projecte. 	Activitat 1: Benvinguts a la sessió Activitat 2: bingo!
Bloc 2	Sessió 1	La consciència emocional	<ul style="list-style-type: none"> – Conèixer les pròpies emocions i sentiments ja siguin positives o negatives – Sintonitzar amb les emocions dels altres – Compartir les emocions amb les altres persones 	Activitat 3: la granota Activitat 4: les imatges
Bloc 3	Sessió 6	La regulació emocional	<ul style="list-style-type: none"> – Expressar les emocions de forma adaptativa – Regular les emocions negatives – Adquirir emocions positives davant de situacions estressants 	Activitat 5: el tro Activitat 6: un dia a l'estable
	Sessió 7			
Bloc 4	Sessió 11	La autonomia emocional	<ul style="list-style-type: none"> – Augmentar l'autoestima en un 	Activitat 7: l'escultura

			<p>mateix</p> <ul style="list-style-type: none"> - Automotivar-se davant de les diferents situacions - Augmentar autoeficàcia emocional amb un mateix 	Activitat 8: cantem i ballem?
Bloc 5	Sessió 16	Les habilitats socioemocionals	<ul style="list-style-type: none"> - Desenvolupar els tipus de pensament per gestionar conflictes - Adquirir habilitats socials per relacionar-se amb les altres persones - Identificar el suport i recursos disponibles dintre del seu entorn social 	Activitat 9: el joc del quadrat Activitat 10: aiqueguai
Bloc 6	Sessió 21	Les habilitats per a la vida i el benestar emocional	<ul style="list-style-type: none"> - Adquirir una actitud positiva davant la vida - Augmentar la capacitat per gaudir de forma conscient del benestar emocional - Adoptar actituds de resiliència davant la vida 	Activitat 11: siguem creatius Activitat 12: la vida al CRAE
Bloc 7	Sessió de cloenda	Acomiadament del projecte	<ul style="list-style-type: none"> - Acomiadar el projecte. - Reflexionar sobre els continguts que s'han treballat. - Realitzar 	Activitat 13: ens acomiadem Activitat 14: gaudim

			l'autoavaluació final. Gaudir de l'activitat amb les altres persones.	
--	--	--	---	--

A continuació, es descriu cada bloc i es posa un exemple de cada sessió amb la definició de dues activitats per sessió.

Bloc 1

Aquest bloc consta de la sessió de presentació composta per dues activitats. Es pretén donar la benvinguda i presentar el projecte als infants. A més, s'explicarà en què consisteix el projecte, quan durarà el seu desenvolupament i els objectius que es pretenen aconseguir. També es preguntarà per les seves aficions i interessos per incloure totes aquelles activitats que els motivin. Aquesta sessió pretén crear un clima de confiança amb el grup, fomentar la cohesió i el sentiment de pertinença al grup, així com despertar la motivació, l'interès i la participació en el projecte.

És per això, que mitjançant aquest primer contacte també es pretén generar vincles entre els infants a partir de la cooperació, el respecte, la responsabilitat...És important treballar aquests aspectes perquè els infants generin vincles entre ells/es, ja que una vegada hagi finalitzat el projecte els infants hauran augmentat la seva xarxa relacional i es podran donar suport mútuament en moments de dificultat.

És una sessió fonamental perquè es pugin assolir els objectius dels projecte. També, es passarà el qüestionari d'avaluació inicial (pretest) per tal d'obtenir informació del coneixement i les vivències prèvies dels infants envers les competències emocionals.

Bloc	Sessió	Objectius	Activitats
1	Sessió de presentació	<ul style="list-style-type: none"> – Realitzar l'avaluació inicial. – Crear un bon clima de grup, cohesió i confiança. – Despertar el propi interès i la motivació pel projecte.	Activitat 1: l'emojoc Activitat 2: bingo!

Activitat 1: l'emojoc	
Descripció	La primera activitat rau en passar l'avaluació inicial (pretest) que està formulada en forma de joc. En primer lloc, els/les dinamitzadors/es hauran de repartir als infants tot el material per dur a terme l'activitat. En segon lloc, hauran de llegir les normes del joc i les instruccions per jugar-hi. En tercer lloc, hauran de recollir tots els jocs i informar als infants que més endavant podran tornar a jugar. Finalment, s'ha de repartir el "Gran llibre de les emocions" dels autors (R. Bisquerra i E. Pujol). Les instruccions, els recursos i les cartolines per dur a terme al joc resten adjuntats a l'Annex 1.
Objectius	– Realitzar l'avaluació inicial.
Recursos	Una taula gran, cadires i el joc.
Espai	Una sala ampla.
Temporalitat	L'activitat dura 70 minuts. L'explicació de l'activitat dura 10 minuts, pintar les cartolines 15 minuts i el joc 40 minuts i 5 minuts per repartir el llibre.
Avaluació	L'avaluació de procés de l'activitat la duran a terme els/les dinamitzadors/es i els infants una vegada hagi finalitzat la sessió. Per una banda, els dinamitzadors avaluaran a través del diari de camp. En canvi, els infants avaluaran de forma oral. El diari de camp i el qüestionari dels infants resten adjuntats a l'Annex 2.

Activitat 2: bingo!	
Descripció	Aquesta activitat consisteix a realitzar un bingo de coneixença. Els/les dinamitzadors/es proporcionaran als infants un cartró amb diverses preguntes que hauran d'anar omplint. Quan els dinamitzadors diguin un número els participants hauran d'anar a preguntar als companys per tal d'omplir i completar la casella. El primer infant que hagi completat la primera línia, cantarà línia, i obtindrà un petit obsequi (unes titelles de dit amb diferents cares d'emocions). El primer a completar tot el cartró s'emportarà una titella que pot fer diferents cares que representen diferents emocions. Després d'acabar l'activitat, com que no es vol realitzar un joc competitiu sinó de coneixença del grup, tots els participants rebran les titelles de dit. La finalitat és que els infants es coneguin de forma informal mitjançant les diverses preguntes. Tots/es han d'omplir els cartrons per tal de rebre el premi i cantar bingo. Les preguntes per realitzar l'activitat resten adjuntades a <i>l'Annex 5</i> .
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> – Crear un bon clima de grup, cohesió i confiança. – Despertar el propi interès i la motivació pel projecte.
Recursos	12 titelles de dit, una titella gran, els cartrons, el joc del bingo i els 12 llibres.
Espai	Una sala gran
Temporalitat	L'activitat dura 1 hora. L'explicació de l'activitat dura 10 minuts i el desenvolupament de l'activitat 50 minuts.
Avaluació	L'avaluació de procés de l'activitat la duran a terme els/les dinamitzadors/es i els infants una vegada hagi finalitzat la sessió. Per una banda, els dinamitzadors avaluaran a través del diari de camp. En canvi, els infants avaluaran de forma oral. El diari de camp i el qüestionari dels infants resten adjuntats a <i>l'Annex 2</i> .

Bloc 2

Aquest bloc consta de 5 sessions i es pretén treballar que els infants vagin adquirint consciència emocional. Les activitats es basen en dinàmiques d'introspecció, com per exemple la relaxació i activitats a partir del joc. Després, aquestes dinàmiques també treballaran el vocabulari emocional. Aquestes activitats pretenen que els infants puguin prendre consciència del seu estat emocional i del seu cos alhora que sintonitzen i comparteixen les seves emocions amb la resta de companys.

Bloc	Sessió	Objectius	Activitats
2	1	<ul style="list-style-type: none"> - Conèixer les pròpies emocions i sentiments ja siguin positives o negatives - Sintonitzar amb les emocions dels altres - Compartir les emocions amb les altres persones	Activitat 3: La granota Activitat 4: les imatges

Activitat 3: la granota	
Descripció	Aquesta activitat consisteix a realitzar una activitat de mindfulness perquè els infants puguin prendre consciència del seu cos i els seus pensaments. Es demanarà als infants que s'asseguin en una cadira de forma que estiguin còmodes amb l'esquena recta, les cames una mica separades i tocant al terra, els braços hauran d'estar damunt els genolls i amb les mans mirant cap al sostre. Una vegada els participants estiguin en una posició còmoda els/les dinamitzadors/es tancaran la llum i posaran dos històries guiades que hauran de seguir mentalment i físicament. Per finalitzar l'activitat, es durà a terme un torn de preguntes perquè els infants puguin expressar com s'han sentit i quines sensacions han experimentat en el transcurs de l'activitat. L'enllaç del mindfulness i la guia de preguntes resten adjuntats a <i>l'Annex 6</i> .
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> – Conèixer les pròpies emocions i sentiments ja siguin positives o negatives – Sintonitzar amb les emocions dels altres – Compartir les emocions amb les altres persones
Recursos	Un ordinador, Internet, una pantalla de vídeo i les preguntes
Espai	Una sala gran
Temporalitat	L'activitat dura 1 hora. L'explicació de l'activitat dura 10 minuts, el mindfulness 20 minuts i el debat 30 minuts.
Avaluació	L'avaluació de procés de l'activitat la duran a terme els/les dinamitzadors/es i els infants una vegada hagi finalitzat la sessió. Per una banda, els dinamitzadors avaluaran a través del diari de camp. En canvi, els infants avaluaran de forma oral. El diari de camp i el qüestionari dels infants resten adjuntats a <i>l'Annex 2</i> .

Activitat 4: les imatges	
Descripció	Aquesta activitat pretén que els infants juguin al <i>points of you</i> . Els/les dinamitzadors/es posaran una sèrie de cartes damunt de la taula. Els infants hauran d'agafar una carta ja sigui per la seva imatge o pel significat de la paraula que hi ha escrita. A partir d'aquí, s'exposa una premissa per tal que els infants, a partir de la imatge o la paraula de la carta, puguin expressar els seus sentiments. Es repeteix la mateixa seqüència fins que s'hagin desenvolupat totes les premisses. Aquestes premisses resten adjuntades a l' <i>Annex 7</i> .
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> – Conèixer les pròpies emocions i sentiments ja siguin positives o negatives – Sintonitzar amb les emocions dels altres – Compartir les emocions amb les altres persones
Recursos	El joc de <i>points of you</i> , les preguntes i cadires.
Espai	Una sala gran
Temporalitat	L'activitat dura 1 hora. L'explicació de l'activitat dura 10 minuts i el desenvolupament de l'activitat 50 minuts.
Avaluació	L'avaluació de procés de l'activitat la duran a terme els/les dinamitzadors/es i els infants una vegada hagi finalitzat la sessió. Per una banda, els dinamitzadors avaluaran a través del diari de camp. En canvi, els infants avaluaran de forma oral. El diari de camp i el qüestionari dels infants resten adjuntats a l' <i>Annex 2</i> .

Compromís de la sessió: poden provar de fer el aquest exercici a casa i llegir algun dels contes que estan al llibre: el gran llibre de les emocions.

Bloc 3

Aquest bloc consta de 5 sessions i es pretén treballar que els infants puguin adquirir estratègies de regulació emocional, les puguin expressar de forma adaptativa al context i regular aquelles emocions negatives. Es troben diferents tipus de dinàmiques que han de tenir continuïtat amb les dinàmiques anteriors per tal que els continguts es vagin assolint.

Bloc	Sessió	Objectius	Activitats
3	6	<ul style="list-style-type: none"> – Expressar les emocions de forma adaptativa	Activitat 5 : el tro
	7	<ul style="list-style-type: none"> – Regular les emocions negatives – Adquirir emocions positives davant de situacions estressants	Activitat 6 : un dia a l'estable

Activitat 5: el Tro	
Descripció	Aquesta activitat consta de dues parts. La primera part consisteix a realitzar una fantasia guiada. Els/les dinamitzadors/es han de llegir una història mentre els infants escolten la música d'ambient. Al mateix temps, han de demanar als participants que s'imaginin aquella situació. S'ha de tenir en compte, que per crear un ambient més tranquil i relaxat s'ha de tancar la llum, així com convidar als participants perquè seguin en rotllana al terra i tanquin els ulls. Una vegada hagi finalitzat la lectura de la història es realitzarà un petit debat. La segona part, consisteix a anar al riu perquè el grup pugui posar en pràctica la mateixa experiència que ha tingut el Tro. Tot seguit es tornarà a fer un debat. La fantasia guiada, l'enllaç amb la música ambiental i la guies per al debat resten adjuntades a l' <i>Annex 8</i> .
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> – Expressar les emocions de forma adaptativa – Regular les emocions negatives – Adquirir emocions positives davant de situacions estressants
Recursos	La fantasia guiada, taula, cadires, Internet i música.
Espai	Una sala gran i el riu de Lleida.
Temporalitat	L'activitat dura 2 hores. L'explicació de l'activitat dura 10 minuts, la primera part 50 minuts i la segona part 50 minuts.
Avaluació	L'avaluació de procés de l'activitat la duran a terme els/les dinamitzadors/es i els infants una vegada hagi finalitzat la sessió. Per una banda, els dinamitzadors avaluaran a través del diari de camp. En canvi, els infants avaluaran de forma oral. El diari de camp i el qüestionari dels infants resten adjuntats a l' <i>Annex 2</i> .

Activitat 6: un dia a l'estable	
Descripció	Aquesta activitat consisteix a realitzar una sessió amb cavalls a una hípica. Els infants hauran de realitzar diferents activitats amb els cavalls. En primer lloc, hi haurà d'haver un primer contacte amb els cavalls i un primer apropament, tocant al cavall i fent-li carícies. Després, hauran d'agafar les corretges i al costat del cavall hauran de donar dos toms per tota l'hípica. Tot seguit, per parelles hauran d'agafar el cavall i fer un recorregut amb els ulls tancats tot passant per uns obstacles. Per finalitzar, hauran de pujar damunt del cavall i fer dos toms per un camí proper. Per concloure l'activitat es farà un debat amb els infants. Aquest resta adjuntat a l'Annex 9.
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> – Expressar les emocions de forma adaptativa – Regular les emocions negatives – Adquirir emocions positives davant de situacions estressants
Recursos	Tot el que es necessita ho posa l'hípica
Espai	Una hípica
Temporalitat	L'activitat dura 3 hores. L'activitat es desenvolupa a càrrec dels professionals que porten l'hípica.
Avaluació	L'avaluació de procés de l'activitat la duran a terme els/les dinamitzadors/es i els infants una vegada hagi finalitzat la sessió. Per una banda, els dinamitzadors avaluaran a través del diari de camp. En canvi, els infants avaluaran de forma oral. El diari de camp i el qüestionari dels infants resten adjuntats a l'Annex 2.

Compromís de la sessió: han d'assajar el que han dut a terme a la pràctica de regulació emocional. A més, han de detectar les situacions que per a ells siguin estressants i aplicar les mateixes estratègies que han aplicat a l'activitat d'un dia a l'estable.

Bloc 4

Aquest bloc consta de 5 sessions i pretén que els infants adquireixin més autonomia emocional pel que fa a ells mateixos i amb les altres persones. Les dinàmiques estan plantejades per tal que els infants es puguin anar valorant de forma progressiva.

Bloc	Sessió	Objectius	Activitats
4	11	<ul style="list-style-type: none"> - Augmentar l'autoestima en un mateix - Automotivar-se davant de les diferents situacions - Augmentar autoeficàcia emocional amb un mateix	Activitat 7: l'escultura Activitat 8 : cantem i ballem?

Activitat 7: l'escultura	
Descripció	Aquesta activitat es tracta que els infants facin una escultura amb fang. En primer lloc, es reparteix una peça de fang a cada infant i amb aquesta peça han de modelar una escultura que representi les seves capacitats i qualitats. Poden pintar la figura, posar-hi diferents objectes...és una figura totalment lliure. Al finalitzar l'activitat hauran d'explicar la seva obra al grup. A més, s'esposaran totes les figures al museu de l'Aigua de Lleida.
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Augmentar l'autoestima en un mateix - Automotivar-se davant de les diferents situacions - Augmentar autoeficàcia emocional amb un mateix
Recursos	12 blocs de fang, material reciclat (pots de plàstic, vidre, llaunes, taps...), retalls de roba, revistes, pintures, clips, pegament, tisores, retoladors, ceres, goma eva i cartolines.
Espai	Una sala gran
Temporalitat	L'activitat dura 1 hora. L'explicació de l'activitat dura 10 minuts, la creació de l'escultura 40 minuts i 10 minuts la justificació de la figura.
Avaluació	L'avaluació de procés de l'activitat la duran a terme els/les dinamitzadors/es i els infants una vegada hagi finalitzat la sessió. Per una banda, els dinamitzadors avaluaran a través del diari de camp. En canvi, els infants avaluaran de forma oral. El diari de camp i el qüestionari dels infants resten adjuntats a l'Annex 2.

Activitat 8: cantem i ballem?	
Descripció	Aquesta activitat tracta que els infants hauran de crear una cançó i una coreografia per després cantar-la i ballar-la. Per començar l'activitat, els/les dinamitzadores repartiran una bossa a cada infant i una cartolina. Cadascú de forma individual haurà d'apuntar a la cartolina aquelles coses que fa bé, així com els seus trets més característics i col·locar-ho dintre de la seva bossa. Després, hauran d'apuntar una tret característic positiu o una qualitat de cada membre del grup i posar-ho dintre de la bossa de cada infant. Tot seguit, els infants hauran de treure les cartolines de la seva bossa, posar-ho en comú i construir la cançó a partir de les qualitats de cada membre. Després, hauran de crear una coreografia per ballar-la. A més, cada persona ha de cantar el paràgraf que fa referència a les seves qualitats o trets característics. Es deixa un temps per assajar i finalment es grava en vídeo la cançó i la coreografia. Per finalitzar l'activitat es visualitzarà el vídeo. A més, cada infant s'emportarà una còpia perquè tingui un record i el pugui compartir amb altres persones.
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Augmentar l'autoestima en un mateix - Automotivar-se davant de les diferents situacions - Augmentar autoeficàcia emocional amb un mateix
Recursos	Ordinador, Internet, 12 cds.
Espai	Una sala gran
Temporalitat	L'activitat dura 1 hora. L'explicació de l'activitat dura 10 minuts, les frases amb els trets característics 10 minuts, la creació de la cançó i el desenvolupament de l'activitat 50 minuts.
Avaluació	L'avaluació de procés de l'activitat la duran a terme els/les dinamitzadors/es i els infants una vegada hagi finalitzat la sessió. Per una banda, els dinamitzadors avaluaran a través del diari de camp. En canvi, els infants avaluaran de forma oral. El diari de camp i el qüestionari dels infants resten adjuntats a l'Annex 2.

Compromís de la sessió: el pròxim dia han de buscar aquelles activitats que més els agrada fer i justificar-ho. Hauran d'explicar en què consistien les activitats i quines estratègies han buscat per seguir-les fent.

Bloc 5

Aquest bloc consta de 5 sessions i pretén que els infants puguin adquirir eines i estratègies per relacionar-se amb les altres persones. Les dinàmiques són molt actives i permeten reflexionar sobre diferents conflictes.

Bloc	Sessió	Objectius	Activitats
5	15	<ul style="list-style-type: none"> – Desenvolupar els tipus de pensament per gestionar conflictes – Adquirir habilitats socials per relacionar-se amb les altres persones – Identificar el suport i recursos disponibles dintre del seu entorn social	Activitat 9: el joc del quadrat Activitat 10: aiqueguai

Activitat 9: el joc del quadrat	
Descripció	Aquesta activitat tracta que els infants han de jugar al tubes. S'han de crear dos equips que hauran de passar cada una prova. Per dur a terme la primera prova els infants han de crear un quadrat tridimensional amb les peces del tubes. Aquest quadrat s'ha de col·locar damunt d'una caixa perquè no toqui a terra. Després, els infants han de passar per entremig de les ranures del quadrat i tornar a sortir sense tocar cap costat ni cap peça. Per això, depenent del grau de dificultat es donaran 1, 2 i 3 punts per cada persona que passa sense tocar cap cantonada ni peça del quadrat tridimensional. Una vegada ha finalitzat el joc es duu a terme un petit debat. Aquest resta adjuntat a l'Annex 10.
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> – Desenvolupar els tipus de pensament per gestionar conflictes – Adquirir habilitats socials per relacionar-se amb les altres persones – Identificar el suport i recursos disponibles dintre del seu entorn social
Recursos	El joc del Tubes
Espai	El riu de Lleida
Temporalitat	L'activitat dura 1 hora. L'explicació de l'activitat dura 10 minuts, jugar al joc 30 minuts i el debat 20 minuts.
Avaluació	L'avaluació de procés de l'activitat la duran a terme els/les dinamitzadors/es i els infants una vegada hagi finalitzat la sessió. Per una banda, els dinamitzadors avaluaran a través del diari de camp. En canvi, els infants avaluaran de forma oral. El diari de camp i el qüestionari dels infants resten adjuntats a l'Annex 2.

Activitat 10: Aiqueguai	
Descripció	Aquesta activitat consisteix a realitzar un joc de rol. Els infants hauran de dur a terme dos escenes sobre una mateixa situació. Es demanaran 3 voluntaris i es llegirà una història que s'ha d'interpretar de dues maneres diferents. Per una banda, la primera interpretació es desenvolupa a partir d'un conflicte mitjançant un guió preestablert. Tot seguit, es durà a terme un debat. Per una altra banda, una vegada hagi finalitzat el debat s'haurà de tornar a escenificar la situació conflictiva posant a la pràctica les habilitats socials per gestionar el problema. Els/les dinamitzadors/es han de proporcionar els noms dels diferents personatges del rol perquè els infants se'ls puguin col·locar a la samarreta. També se'ls facilitarà diversos materials perquè es puguin posar en el paper dels personatges. La guia per dur a terme <i>role-playing</i> i la guia per realitzar el debat resta adjuntada a l' <i>Annex 11</i> .
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> – Desenvolupar els tipus de pensament per gestionar conflictes – Adquirir habilitats socials per relacionar-se amb les altres persones – Identificar el suport i recursos disponibles dintre del seu entorn social
Recursos	Els <i>role-playing</i> , papers, bolígrafs, taules, ulleres, perruques i barrets
Espai	Una sala gran
Temporalitat	L'activitat dura 1 hora. L'explicació de l'activitat dura 10 minuts, <i>el role-playing</i> 25 minuts i el debat 25 minuts.
Avaluació	L'avaluació de procés de l'activitat la duran a terme els/les dinamitzadors/es i els infants una vegada hagi finalitzat la sessió. Per una banda, els dinamitzadors avaluaran a través del diari de camp. En canvi, els infants avaluaran de forma oral. El diari de camp i el qüestionari dels infants resten adjuntats a l' <i>Annex 2</i> .

Compromís de la sessió: han de posar en pràctica les habilitats socials que han après a la seva vida quotidiana. A la següent sessió hauran d'explicar com els hi ha funcionat i quins aprenentatges n'han extret.

Bloc 6

Aquest bloc consta de 5 sessions i pretén treballar perquè els infants puguin adquirir habilitats per millorar el seu propi benestar. Consta de diferents dinàmiques que pretenen treballar la creativitat i la innovació dels infants.

Bloc	Sessió	Objectius	Activitats
6	21	<ul style="list-style-type: none"> - Adquirir una actitud positiva davant la vida - Augmentar la capacitat per gaudir de forma conscient del benestar emocional - Adoptar actituds de resiliència davant la vida	Activitat 11: siguem creatius Activitat 12: la vida al CRAE

Activitat 11: siguem creatius	
Descripció	Aquesta activitat consisteix a crear i representar una obra de teatre. Els infants han de crear una obra de teatre. D'una banda, han de transmetre com es viu en un centre residencial. D'altra banda, han d'explicar quins sentiments es deriven d'aquesta vivència. Un requisit fonamental és l'optimisme i el sentit de l'humor per dur-la a terme. Tenen diverses sessions per assajar i finalment s'esposarà l'obra l'últim dia que s'acabi la implementació del projecte. L'obra és lliure, però han de seguir unes instruccions que resten adjuntades a l'Annex 12.
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> – Adquirir una actitud positiva davant la vida – Augmentar la capacitat per gaudir de forma conscient del benestar emocional – Adoptar actituds de resiliència davant la vida
Recursos	Ordinador, Internet, disfresses, roba, barrets, jaquetes, sabates, ulleres, bastons i perruques.
Espai	Una sala gran
Temporalitat	L'activitat dura 5 sessions.
Avaluació	L'avaluació de procés de l'activitat la duran a terme els/les dinamitzadors/es i els infants una vegada hagi finalitzat la sessió. Per una banda, els dinamitzadors avaluaran a través del diari de camp. En canvi, els infants avaluaran de forma oral. El diari de camp i el qüestionari dels infants resten adjuntats a l'Annex 2.

Activitat 12: la vida al CRAE	
Descripció	Aquesta activitat consisteix a interpretar l'obra de teatre que van preparar a l'activitat 9. Es convidarà als infants dels dos centres residencials, als amics de l'escola, a les famílies (sempre que no sigui perjudicial pels infants i comentant-ho amb els educadors/es referents) i al barri. Després de realitzar l'obra de teatre es farà un petit berenar per donar per acabat el projecte. D'aquesta manera, els infants podran marxar amb un bon record i amb una imatge positiva i sentiments positius dels aprenentatges que han adquirit. Després de dur a terme l'obra de teatre els infants faran un debat. Aquest resta adjuntat a <i>l'Annex 13</i> .
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> – Adquirir una actitud positiva davant la vida – Augmentar la capacitat per gaudir de forma conscient del benestar emocional – Adoptar actituds de resiliència davant la vida
Recursos	Begudes, croissants, magdalenes, galetes salades, entrepans, gots i plats de plàstic, bosses de brossa, suc i refrescs.
Espai	Una sala gran.
Temporalitat	L'activitat durarà dos hores aproximadament. Una hora per dur a terme l'obra de teatre i una altra hora per esmorzar.
Avaluació	L'avaluació de procés de l'activitat la duran a terme els/les dinamitzadors/es i els infants una vegada hagi finalitzat la sessió. Per una banda, els dinamitzadors avaluaran a través del diari de camp. En canvi, els infants avaluaran de forma oral. El diari de camp i el qüestionari dels infants resten adjuntats a <i>l'Annex 2</i> .

Compromís de la sessió: han de pensar situacions seves de la vida quotidiana de les quals poden ser optimistes. Han de pensar i buscar estratègies per superar les situacions difícils i buscar el benestar.

Bloc 7

Aquest bloc consta d'una sessió formada per dues activitats per tal d'acomiar el projecte amb una durada de 3 hores. Es passarà el qüestionari d'avaluació final (postest) per tal d'obtenir informació dels coneixements que han adquirit els infants. Aquest permetrà emplenar la rúbrica d'avaluació final en relació amb els objectius i l'assoliment dels continguts.

Bloc	Sessió	Objectius	Activitats
7	Cloenda	<ul style="list-style-type: none"> - Acomiar el projecte. - Reflexionar sobre els continguts que s'han treballat. - Realitzar l'autoavaluació final. - Gaudir de l'activitat amb les altres persones.	Activitat 12: ens acomiadem. Activitat 13: la resiliència

Activitat 13: ens acomiadem	
Descripció	Aquesta activitat consisteix a realitzar una discussió dirigida per obtenir informació sobre què ha aportat als infants la realització del projecte, què els ha proporcionat i si ha canviat alguna cosa a les seves vides. També, se'ls convidarà a parlar sobre el desenvolupament del projecte i se'ls passarà el postest. Se'ls tornarà a proporcionar el seu taulell personalitzat i es tornarà a dur a terme el mateix procediment que a l'activitat 1. Una vegada finalitzat el postest, els dinamitzadors realitzaran les conclusions de tot el projecte. La guia per realitzar la discussió està adjuntada a l'Annex 3 i el postest a l'Annex 1.
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> – Reflexionar sobre els continguts que s'han treballat. – Realitzar l'autoavaluació final.
Recursos	Els postests d'avaluació.
Espai	Una sala gran.
Temporalitat	L'activitat durarà 75 minuts. L'explicació de la dinàmica durarà 5 minuts, la discussió dirigida 20 minuts, el joc 40 minuts i les conclusions 10 minuts.
Avaluació	L'avaluació de procés de l'activitat la duran a terme els/les dinamitzadors/es i els infants una vegada hagi finalitzat la sessió. Per una banda, els dinamitzadors avaluaran a través del diari de camp. En canvi, els infants avaluaran de forma oral. El diari de camp i el qüestionari dels infants resten adjuntats a l'Annex 2.

Activitat 14: gaudim	
Descripció	Aquesta activitat consisteix a anar a passar el dia a Port Aventura amb tots els infants per tal d'acomiar el projecte i puguin marxar amb un bon record.
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Gaudir de l'activitat amb altres persones. - Acomiar el projecte.
Recursos	Les entrades de port aventura.
Espai	Una sala gran.
Temporalitat	L'activitat dura el dissabte tot el dia. De 10 del matí a 20'00 de la tarda.
Avaluació	L'avaluació de procés de l'activitat la duran a terme els/les dinamitzadors/es i els infants una vegada hagi finalitzat la sessió. Per una banda, els dinamitzadors avaluaran a través del diari de camp. En canvi, els infants avaluaran de forma oral. El diari de camp i el qüestionari dels infants resten adjuntats a l'Annex 2.

Annex 5. Activitat 2: bingo!

Preguntes:

1. Pregunta a dos persones què fan els caps de setmana.
2. Troba una persona que faci el mateix peu que tu.
3. Busca dos persones que els hi agradi divertir-se.
4. Pregunta a tres persones que facin el mateix curs que tu.
5. Busca dos persones que els agradi la xocolata.
6. Apunta dos persones que tinguin els ulls marrons.
7. Troba tres persones que tinguin un animal de companyia.
8. Troba una persona que hagi anat a Port Aventura.
9. Pregunta a dos persones què els agrada fer en el seu temps lliure.
10. Apunta dos persones que els hi agradi mirar pel·lícules.
11. Busca dues persones a on viuen.
12. Troba una persona que porti ulleres.
13. Pregunta a una persona si li agrada llegir.
14. Troba dues persones que t'expliquin un acudit.
15. Pregunta a tres persones si els agrada escoltar música.
16. Busca dues persones que els hi agradi anar al cine.
17. Pregunta a tres persones el seu nom.
18. Busca una persona que li agradi anar amb patinet.
19. Troba dues persones que els hi agradin les laminadures.
20. Pregunta a tres persones les seves aficions.

Plantilla 1

<p>1. Pregunta a dos persones què fan els caps de setmana</p> <p>_____</p> <p>_____</p>	<p>5. Busca dos persones que els agradi la xocolata.</p> <p>_____</p> <p>_____</p>	<p>4. Pregunta a tres persones que facin el mateix curs que tu.</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p>	<p>9. Pregunta a dos persones què els agrada fer en el seu temps lliure.</p> <p>_____</p> <p>_____</p>
<p>12. Troba una persona que porti ulleres.</p> <p>_____</p>	<p>16. Busca dues persones que els hi agradi anar al cine.</p> <p>_____</p> <p>_____</p>	<p>20. Pregunta a tres persones les seves aficions.</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p>	<p>17. Pregunta a tres persones el seu nom.</p> <p>_____</p> <p>_____</p>
<p>2. Troba una persona que faci el mateix peü que tu.</p> <p>_____</p>	<p>18. Busca una persona que li agradi anar amb patinet.</p> <p>_____</p>	<p>15. Pregunta a tres persones si els agrada escoltar música.</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p>	<p>13. Pregunta a una persona si li agrada llegir.</p> <p>_____</p>
<p>3. Busca dos persones que els hi agradi divertir-se.</p> <p>_____</p> <p>_____</p>	<p>7. Troba tres persones que tinguin un animal de companyia.</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p>	<p>10. Apunta dos persones que els hi agradi mirar pel·lícules.</p> <p>_____</p> <p>_____</p>	<p>14. Troba dues persones que t'expliquin un acudit.</p> <p>_____</p> <p>_____</p>

Plantilla 2

<p>1. Troba una persona que faci el mateix peu que tu.</p> <p>_____</p>	<p>4. Pregunta a tres persones que facin el mateix curs que tu.</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p>	<p>7. Troba tres persones que tinguin un animal de companyia.</p> <p>_____</p>	<p>11. Busca dues persones a on viuen.</p> <p>_____</p> <p>_____</p>
<p>13. Pregunta a una persona si li agrada llegir.</p> <p>_____</p>	<p>14. Troba dues persones que t'expliquin un acudit.</p> <p>_____</p> <p>_____</p>	<p>18. Busca una persona que li agradi anar amb patinet.</p> <p>_____</p>	<p>19. Troba dues persones que els hi agradin les lllaminadures.</p> <p>_____</p> <p>_____</p>
<p>8. Troba una persona que hagi anat a Port Aventura.</p> <p>_____</p>	<p>6. Apunta dos persones que tinguin els ulls marró.</p> <p>_____</p> <p>_____</p>	<p>12. Troba una persona que porti ulleres.</p> <p>_____</p>	<p>20. Pregunta a tres persones les seves aficions.</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p>
<p>3. Busca dos persones que els hi agradi divertir-se.</p> <p>_____</p> <p>_____</p>	<p>1. Pregunta a dos persones què fan els caps de setmana</p> <p>_____</p> <p>_____</p>	<p>17. Pregunta a tres persones el seu nom.</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p>	<p>9. Pregunta a dos persones què els agrada fer en el seu temps lliure.</p> <p>_____</p> <p>_____</p>

Plantilla 3

<p>9. Pregunta a dos persones que els agrada fer en el seu temps lliure.</p> <p>_____</p> <p>_____</p>	<p>6. Apunta dos persones que tinguin els ulls marró.</p> <p>_____</p> <p>_____</p>	<p>17. Pregunta a tres persones el seu nom.</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p>	<p>11. Busca dues persones a on viuen.</p> <p>_____</p> <p>_____</p>
<p>8. Troba una persona que hagi anat a Port Aventura.</p> <p>_____</p>	<p>16. Busca dues persones que els hi agradi anar al cine.</p> <p>_____</p> <p>_____</p>	<p>20. Pregunta a tres persones les seves aficions.</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p>	<p>12. Troba una persona que porti ulleres.</p> <p>_____</p>
<p>13. Pregunta a una persona si li agrada llegir.</p> <p>_____</p>	<p>18. Busca una persona que li agradi llegir una revista</p> <p>_____</p>	<p>4. Pregunta a tres persones que facin el mateix curs que tu.</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p>	<p>2. Troba una persona que faci el mateix peu que tu.</p> <p>_____</p>
<p>15. Pregunta a tres persones si els agrada escoltar música.</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p>	<p>7. Troba tres persones que tinguin Facebook.</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p>	<p>3. Busca dos persones que els hi agradi divertir-se.</p> <p>_____</p> <p>_____</p>	<p>1. Pregunta a dos persones què fan els caps de setmana</p> <p>_____</p> <p>_____</p>

Annex 6. Activitat 3: la granota

Enllaç primer vídeo: <https://www.youtube.com/watch?v=cQ8QKiA43uY>

Enllaç segon vídeo: <https://www.youtube.com/watch?v=MzGrqFG7T1M>

Preguntes que poden guiar l'activitat:

- Com us heu sentit? quines emocions heu tingut?
- Quines emocions desagradables heu sentit? I d'agradables?
- Quina sensació teniu a l'haver acabat l'activitat?
- Quina diferència noteu ara respecte abans de començar l'activitat?
- Creieu que ha canviat alguna cosa en vosaltres?
- Per a què ens pot servir la relaxació a la nostra vida quotidiana? Per a què ens pot ajudar la relaxació i la meditació?

Annex 7. Activitat 4: les imatges

Premisses per a l'activitat :

1. Quan vas d'excursió amb els companys de l'escola.
2. Quan fas una activitat extraescolar.
3. En algun moment t'has sentit sol?
4. Quan menges una cosa que t'agrada molt com per exemple...
5. De què tens por?
6. Explica alguna cosa que et faci sentir molt bé.
7. Explica alguna cosa que et faci fàstic.
8. Quan us han dit que heu fet una cosa molt ben feta que heu fet?
9. Heu d'explicar una situació que per a vosaltres hagi estat divertida.
10. Que vas sentir quan vas anar a viure a la Llar.
11. Explica una situació amb la qual hagi sentit molta vergonya.
12. Algun cop et sents inquiet per alguna cosa?
13. Explica en quin moment sents més alegria...
14. Explica alguna situació que hagi estat molt divertida i hagi rigut molt.

Annex 8. Activitat 5: el Tro

Música per acompanyar la fantasia guiada:

<https://www.youtube.com/watch?v=GyevjEqLVs4>

Em dic Tro i sóc com una mena d'extraterrestre que visc al planeta Lluc. Sóc un noi més aviat primet i em caracteritzo perquè sóc de color verd poma. Fa dos mesos que vaig complir nou anys i em van fer una gran festa. M'agradaria explicar-vos la meva història...Tot va començar ara fa dos anys quan tenia exactament 7 anys. Vaig deixar de viure amb els meus pares perquè van haver de marxar a un altre planeta a treballar. Llavors com que no podia marxar amb ells vaig anar a viure a un Plomall. El Plomall és un lloc on hi viuen altres nens i nenes com jo i que els seus pares també han hagut de marxar.

Sempre recordaré la cara del meu company d'habitació quan em va veure arribar...Recordo que va dir...Quin noi més verd! No n'havia vist mai un de tan verd...Tots érem d'un color i per això érem únics. Seguim...les persones grans no paraven de parlar-me, però no els escoltava. Només podia mirar aquell lloc tan gran i ple de coses...He de dir que el jardí era molt bonic, hi havia un arbre molt gran anomenat Till –es veu que era mil·lenari-. Al principi em vaig adaptar bé però a mesura que passaven els dies notava que alguna cosa passava dins meu...

Enyorava la meva casa, els meus pares, el meu llit i el meu robot. Jo tenia un robot que m'agradava molt, però no me'l vaig poder emportar perquè al plomall no estava permès...Quan recordava la meva família em posava molt trist i se'm feia un nus a la panxa. Tenia molta por de no poder tornar amb la meva família. A vegades, fins i tot, pensava que si em portava bé podria tornar amb ells...però això no va passar mai... Sovint em sentia culpable perquè pensava que m'havia portat malament, i que per això, m'havien portat a aquesta casa. Estava inquiet i insegur perquè no sabia quan tornarien els meus pares...

Abans m'agradava jugar a un joc virtual, però ara ja m'agraden poques coses...prefereixo estar sol, millor dit, em sento sol. És curiós, és difícil d'entendre com et pots trobar sol amb un lloc ple de gent no?

Un bon dia, em va passar una cosa meravellosa. Pensava que ja no podria canviar la tristesa i el nus a l'estomac...Voleu que us ho expliqui? Bé, era un dia d'estiu molt i molt calorós. Sentia com rascaven els grills amb la seva dolça melodia. Al matí, havíem anat a la piscina i com que havia nedit molt em trobava realment cansat.

Després de dinar vaig decidir anar a passar una estona sota el Till, de fet, era l'únic lloc de tot el plomall on s'estava fresquet. Quan em vaig assentar vaig notar el ventet a la meua cara, us ho podeu imaginar? És com una espècie de sensació que t'envaeix tot el cos i et fa sentir una sensació molt i molt agradable...Mai m'hauria pogut imaginar com fixant-me amb una cosa senzilla em faria sentir tan bé i tranquil. Després, vaig mirar l'arbre atentament. Tenia unes fulles de color rosa molt grans i boniques, eren tan grans com la mà d'una persona. Vaig admirar aquell arbre per la seva bellesa i vaig notar com un calfred m'envaïa tot el cos. Vaig estar uns segons atent a aquesta sensació tan agradable. Però de sobte em va tornar a envair el sentiment de tristesa i de culpa...vaig parar a pensar un moment i vaig decidir acceptar que estava trist perquè enyorava els meus pares. Però, vaig decidir que això no m'afectaria i vaig tornar a mirar aquell arbre meravellós. De cop, em va tornar a envair aquella sensació agradable, plena de calma. De sobte, em vaig donar compte de com respirava, tranquil i em fixava com entrava i sortia l'aire del meu cos. Em sentia bé, ple d'energia i de calma, el neguit havia marxat.

Des que vaig descobrir aquell arbre que intento fer el mateix amb altres situacions... a vegades quan no puc anar sota el Till, des del meu llit m'imagino les mateixes sensacions que he tingut... i em torna a envair aquella sensació tan i tan agradable...

Guia per al debat de la fantasia guiada:

- Com us heu sentit? quines emocions heu tingut?
- Quines emocions desagradables heu sentit? I d'agradables?
- Què faríeu vosaltres per expressar les emocions que us fan sentir malament? I les que us fan sentir bé?
- Quina sensació teniu a l'haver acabat l'activitat?
- Com creieu que es diu el que ha experimentat el Tro?
- Què podeu fer vosaltres per fer el mateix que el Tro?
- Us ha passat mai alguna cosa similar al què li passa al Tro?
- Per a què ens pot servir imaginar sensacions agradables igual que fa el Tro?

Guia per al debat al riu:

- Com us heu sentit ara que heu pogut experimentar el mateix que el Tro?
- Creieu que el què acabem de fer ens pot servir? Per què?
- En quins moments podeu fer el acabem de fer?
- Què heu experimentat de diferent del que ha experimentat el Tro?

Annex 9. Activitat 6: un dia a l'estable

Guia per al debat

- Quines emocions heu experimentat?
- Quan us han tapat els ulls què heu sentit? Què heu fet per seguir l'activitat?
- Si heu tingut por què heu fet per regular-la? Recordeu què vol dir regular? Ho vam explicar a la sessió anterior...
- Què heu fet per sentir emocions agradables?
- Creieu que això què heu fet avui, de ser vosaltres mateixos qui heu disminuït aquesta por, ho podeu fer en altres situacions? En quines?
- Quines situacions us podeu trobar com aquesta? Què podeu fer?

Annex 10. Activitat 9: el joc del quadrat

Guia per al debat:

- Heu tingut algun problema? Quin?
- Què creieu que ha causat el problema?
- Quines conseqüències ha tingut? Què us ha passat?
- Heu tingut alguna alternativa per solucionar el problema? Quina?
- Heu intentat entendre les persones que no podien passar pel forat?
- Creieu que heu aconseguit el màxim de punts?
- Què haguéssiu pogut fer per què les coses sortissin millor?

Annex 11. Activitat 10: aiqueguai

El *role-playing*:

La Clara, el Marc i la Júlia són amics del barri i es coneixen des de ben petits. Cada any marxen junts de colònies amb el seu esplai "Aiqueguai". Aquest any han decidit juntament amb els monitors de l'esplai que anirien a passar 15 dies a la muntanya.

Arriba el dia de marxar, tots els nens/es carreguen les bosses a l'autocar i marxen cap a la muntanya. Quan arriben a la casa de colònies la Clara, el Marc i la Júlia s'instal·len a la mateixa habitació, per no perdre la costum. Aquest any els ha tocat una habitació molt bonica, sembla molt antiga i està feta de fusta. L'habitació té una finestra amb vistes al llac, té dos prestatges per desar la roba i dues lliteres. Com cada any els tres volen dormir a la llitera de dalt però el Marc i la Clara ràpidament es posen a la llitera de dalt..

Guia del role-playing:

El Marc i la Clara s'han de col·locar a la llitera de dalt. La Júlia s'ha de quedar de peu esperant que el Marc i la Clara baixin de la llitera.

Marc: has de dir que tu vols la llitera de dalt de tot, ho has de dir de males maneres i cridant una mica...Poses les bosses damunt de la llitera i t'hi asseus. Te'n rius de la Júlia perquè ha estat l'última i s'ha hagut de quedar amb la llitera de baix...La Clara et parlarà del temps que fa i tu li has de contestar.

Júlia: No escoltes a la Clara ni al Marc, estàs molt enfadada perquè el Marc i la Clara han posat les coses damunt del llit, els hi treus de males maneres i els hi dius molt enfadada que tu també vols dormir a la llitera de dalt. Intentes convèncer al Marc i a la Clara que t'han de deixar dormir a la llitera de dalt perquè no has dormit mai a cap llitera.

Clara: et poses ràpidament a una llitera . Intentes convèncer a la Júlia i al Marc perquè et deixin dormir a tu. Quan la Júlia et parla et poses a cantar i no li fas cas i també parles amb el Marc del temps que fa.

Guia per al debat:

- Quin problema hi ha?
- Per què penseu que ha pogut sorgir aquest problema?
- Què pot passar si no solucionen el problema?
- Com es pot solucionar el problema? De quina manera?
- La Clara i el Marc han escoltat a la Júlia? Per què?
- Com s'ha sentit la Júlia quan parlava amb la Clara i ella no l'escoltava? Què podia haver fet la Clara?
- La Clara i el Marc han intentat entendre a la Júlia?
- Què haurien de fer la Clara i el Marc per entendre a la Julia?
- Amb tot el que hem dit es pot solucionar el que ha passat? Per què no ho tornem a provar?

Annex 12. Activitat 11: siguem creatius

Han de fer un guió i han de sortir el següents aspectes que es poden modificar o incloure'n de nous:

- Un nen/a arriba al centre per primera vegada. S'han de transmetre les sensacions que pot tenir aquest nen/a.
- S'ha d'escenificar el dia de l'aniversari d'un company.
- S'ha d'escenificar quan es va al parc
- S'ha d'escenificar quan es para taula, es fan els deures...
- Un dia d'estiu i que fa molta calor...
- Alguna activitat de cap de setmana.
- Quan es van a veure els reis mags.
- Quatre escenes divertides.
- Una escena trista.
- Aquest nen/a ha de fer alguna cosa important i ha de superar els sentiments que el fan sentir malament.
- S'ha de veure reflectit coses que pot fer bé.

A més, heu de tenir en compte:

- Tots/es heu de sortir a l'obra.
- Heu de distribuir tots els personatges.
- Heu de pensar com voleu que comenci l'obra i com acabi.
- Les persones que us vinguin a veure s'han de fer una idea de com es viu en un CRAE.
- Com us vestireu.

Annex 13. Activitat 12: la vida al CRAE

Guia per al debat:

- Què us ha aportat fer aquesta obra?
- Com us heu sentit durant l'obra?
- Què heu après de fer l'obra?
- Per a què us servirà aquesta experiència?
- Amb quines emocions agradables us quedeu?
- Heu gaudit de l'experiència i del moment? Per què?
- Què podeu fer a la vostra vida per sentir-vos així?

Annex 14. Principis ètics i pedagògics del projecte

Aquest projecte pretén que els infants adquireixin eines i estratègies perquè puguin desenvolupar les competències emocionals. És per això, que durant la implementació del projecte s'han d'anar observant els aprenentatges i les millores que van adquirint.

Cal destacar, que durant el transcurs del projecte s'han de treballar diferents aspectes, valors i actituds de forma transversal. Per una banda, els participants han d'anar construint vincles afectius positius amb els companys perquè d'aquesta forma s'estan treballar les relacions interpersonals. Un altre aspecte a destacar és que la relació que han de construir els participants és una relació de confiança, d'ajuda, de companyonia. Per una altra banda, en el transcurs del projecte els infants hauran d'anar desenvolupant la motivació, l'interès, la implicació i la participació activa ja sigui per realitzar les activitats, per augmentar l'aprenentatge o per transmetre els coneixements a altres àrees o contexts.

S'ha de tenir en compte, que durant la implementació del projecte els professionals han de fomentar la reflexió dels aprenentatges que el grup va adquirint, així com establir compromisos perquè s'apliquin a altres contexts i àmbits. És important que l'aplicació d'aquests nous coneixements perdurin en el temps una vegada hagi finalitzat el projecte, així com es segueixin desenvolupant les competències emocionals.

En definitiva, els principis pedagògics seran els que guiaran els coneixements adquirits pels infants durant el desenvolupament del projecte. Els professionals han de proporcionar estratègies i eines perquè el grup pugui construir coneixement. Durant tot el procés farà de guia, orientarà i facilitarà els processos d'aprenentatge al grup.

Annex 15. Les bones pràctiques dels professionals

Els professionals que duren a terme el projecte seran un/a psicopedagog/a i un/a educador/a social. A més, els rol dels professionals s'han de basar en les següents bones pràctiques:

- Ha d'orientar, guiar i acompanyar al grup d'infants durant tot el procés educatiu, equilibrar la participació del grup perquè es comparteixi el lideratge entre tots els membres.
- Ha de crear una relació basada en l'ajuda, generar diàleg, estimular a la reflexió del grup i reconduir-lo durant tot el procés socioeducatiu.
- Ha d'acollir i acomiadar el grup quan s'inicia i finalitza el projecte.
- Ha de crear un clima agradable, generar confiança, fomentar la cohesió i el vincle grupal, i promoure la coneixença de tots els infants. Aquest fet comporta que els infants es sentin acollits, propers i es sentin part del grup.
- Ha de generar una comunicació flexible i oberta perquè els infants es puguin expressar de forma lliure. Ha de convidar a participar al grup perquè les persones es puguin expressar lliurement. A més, ha de ser democràtic/a i capaç de generar diàleg i reconduir el grup mitjançant la iniciativa i la creativitat.
- Ha d'animar i convidar als participants a negociar i arribar a consensos, així com participar activament, cooperar i fer preguntes perquè aquests puguin expressar els seus dubtes, problemes, opinions i criteris durant tot el desenvolupament del projecte. Aquest fet implica que els participants puguin resoldre els conflictes que puguin sorgir i generar així un aprenentatge més significatiu.
- Ha de respectar, comprendre, escoltar i no jutjar, i acompanyar el grup en l'aprenentatge per generar pensaments, sentiments i actituds positives. Tot posant en pràctica l'empatia, l'assertivitat i l'escolta activa.
- Ha d'aconseguir un canvi en el grup promovent la participació activa, fomentant aquelles experiències positives i motivant verbalment, així com valorar i reforçar tots els canvis positius que es produeixen en el grup.
- Ha de fomentar mitjançant la motivació, la sensibilització, la implicació i la responsabilitat perquè tots els participants estableixin compromisos.
- Utilitzarà un llenguatge positiu adaptat a l'etapa evolutiva del grup.
- Ha d'observar al grup per adaptar les activitats a les seves necessitats.

- Promoure la participació activa, l'interès, la motivació i la implicació del grup per la implementació del projecte.
- Ha de fomentar els vincles afectius i les relacions interpersonals positives, per així afavorir la comunicació de les experiències personals.
- Ha d'assessorar i informar sobre els recursos socials i culturals que poden acudir els infants.